

MEDBORGARAKTIVITET, DEMOKRATI OCH BROTTSFÖREBYGGANDE

Invånarnas möjligheter i Norden att påverka tryggheten och trivseln i det egna bostadsområdet

Regina Järg-Tärno

Karolina Henriksson

2016

Projektet har finansierats av Nordiska ministerrådet.

Innehåll

1.	Inledning.....	4
2.	Projektet.....	5
2.1.	Bakgrund.....	5
2.2.	Syfte.....	6
2.3.	Genomförandet.....	7
2.4.	Terminologi.....	8
3.	Den nordiska modellen för brottsförebyggande.....	9
4.	Organiserad och koordinerad grannhjälp i de nordiska länderna och Estland.....	14
4.1.	Grannsamverkan i Sverige.....	14
4.1.1.	Exempel: Grannsamverkan i Botkyrka kommun.....	15
4.1.2.	Exempel: Järva-Andan.....	16
4.2.	Nabohjälp i Danmark.....	17
4.2.1.	Exempel: Glashuset och Nabohjälp i Vejleåpark, Ishøj.....	18
4.3.	Grannhjälp i Estland - MTÜ Eesti Naabrivalve.....	19
4.4.	Nattvandringar.....	20
4.5.	Finländsk modell för medling i grannkonflikter.....	21
4.6.	Grannsamverkan i Norge, Island, Finland och Europa.....	22
4.7.	Grannhjälpmodellernas olika funktioner.....	22
5.	Medborgar- och frivilligverksamhet som främjar tryggheten och trivseln i bostadsområdet.....	24
5.1.	Settlementarbete för en mer trivsam närmiljö och starkare gemenskap.....	24
5.1.1.	Projektet "Det nya lokalsamhället".....	24
5.1.2.	Settlementet på Vesterbro.....	26
5.1.3.	Fritidsorganisationer för barn och ungdom.....	26
5.1.4.	Byarörelserna i Norden och ett exempel från Finland.....	27
5.2.	Invånarrörelser och icke-föreningsbunden medborgarverksamhet för ett trivsammare bostadsområde i Finland och Norge.....	29
5.3.	Frivilligarbete.....	31
5.3.1.	Norges frivilligsentraler.....	31
5.3.2.	Nappi Naapuri.....	32
5.3.3.	Ett grönländskt exempel om främjande av frivilligarbete.....	33
5.4.	Olika former av medborgarinitiativ för att förbättra närområdet och livsförhållanden.....	33
6.	Nya aktörer.....	35
6.1.	Den Trygge Kommune.....	35

6.2.	Gemeinschaft.....	36
6.3.	Stiftelsen Tryggare Sverige	36
7.	Demokratibyggnad aktiviteter som komponenter i det brottsförebyggande arbetet.....	37
8.	När demokrati	39
8.1.	Invånarinitiativ.....	39
8.2.	Better Reykjavik och Better neighbourhoods	39
8.3.	Medborgarråd	40
8.4.	Trygghetsvandringar.....	41
8.5.	Främjande av när demokrati	42
9.	Från brottsförebyggande till trygghetsfrämjande arbete	42
9.1.	Tryggare och Mänskligare Göteborg (2001-2011)	46
9.2.	Brottsförebyggande och när demokrati i Köpenhamns stad	48
10.	Slutsatser. En blick mot framtiden - från att minska brott till att öka när demokrati?.....	49
10.1.	Medborgaraktiviteter och brottsförebyggande effekter	50
10.2.	Ekonomi.....	51
10.3.	Att involvera medborgarverksamhet till samarbetet.....	52
10.4.	Förtroende och informationsförmedling.....	53
10.5.	Mer forskning om sambanden mellan när demokrati vs. social oro och brottslighet.	54
10.6.	En ny nordisk modell?	54
	Bilaga 1. Arbetsseminarium Medborgaraktivitet – demokrati och brottsförebyggande.....	56
	Bilaga 2. Svenska kriminologen Jerzy Sarneckis tabell över brottsförebyggande åtgärder.	60
	Bilaga 3. Civic activity – democracy and crime prevention	61
	Källförteckning.....	67

1. Inledning

I en tid av otrygghet och rädsla att utsättas för brott då de ekonomiska resurserna är knappa och nedskärningar ett vardagligt samtalsämne aktualiseras medborgarnas roll allt tydligare. Myndigheterna kan inte axla allt ansvar utan en del lämnas naturligt till medborgarna. Detta kan å ena sidan ses som att ansvaret skyfflas över till medborgarnas (dvs. resposibilisation i kriminologin). Å andra sidan kan ses ett sätt att involvera medborgarna mer konkret. Detta projekts fokus är på medborgarnas möjligheter att delta i det trygghets- och trivsselfrämjande arbetet.

Vad gäller brottsförebyggande och trygghetsskapande verksamhet har Sverige, Danmark och Estland utvecklat modeller med bakgrund i det anglosachsiska neighbourhood watch –systemen. Grundtanken med dessa är att involvera medborgarsamhället i det brottsförebyggande och trygghetsskapande arbetet.

Neighbourhood watch –systemen är en sorts organiserad och koordinerad grannhjälp som ofta tagits fram av myndigheter. Modellernas brottsförebyggande syfte riktas närmast mot brott så som inbrott och skadegörelse. En viktig utgångspunkt för detta projekt finns i dessa modeller. Men dessa modeller representerar endast en del av det omfattande brottsförebyggande arbetet som bedrivs idag. Förutom dessa mer problemorienterade metoder som följer en viss modell är det även viktigt att se värdet i den verksamhet som invånarna själva tar initiativ till och själva bygger upp. Medborgarna kan skapa nya initiativ och nytt engagemang som annars hade gått förlorat. Verksamheten kan gälla bland annat organisering av evenemang i bostadsområdet, arbete för att göra den fysiska miljön mer trivsam, olika sätt att erbjuda hjälp åt sina grannar eller olika sätt att påverka på beslutsfattandet i den egna stadsdelen. Verksamheten kan vara organiserad eller spontan, riksomfattande eller bunden till en enskild stadsdel eller lokalsamhället. Det kan vara svårt för både invånare och myndigheter att uppfatta det brottsförebyggande värdet trots verksamhetens stora inverkan på såväl tryggheten som trivseln i bostadsområdet.

Detta projekt omfattar såväl de traditionella (ofta myndighetsinitierade) modellerna för brottsförebyggande som den verksamhet som sker på initiativ av medborgarna. Själva projektet omfattar såväl ett brottsförebyggande, som ett trygghets- och trivsselfrämjande perspektiv, samt ett närdemokratiskt perspektiv. Projektets fokus ligger alltså på invånarnas möjligheter att påverka trivseln och tryggheten i närmiljön.

I denna rapportens inledande kapitel beskrivs projektets bakgrund mer ingående, dess frågeställning, målsättning och genomförande. Dessutom klargörs i ett eget kapitel vilka begrepp som kommer att användas i rapporten samt hur dessa begrepp definierats i denna rapport. Det inledande kapitlet följs av en artikel skriven av Lars Alexandersson som har en gedigen erfarenhet av brottsförebyggande arbete i de nordiska länderna. Alexandersson behandlar i sin artikel den nordiska brottsförebyggande modellen med utgångspunkt i det svenska brottsförebyggande arbetet.

Under projektets gång har det genomförts en kartläggning av olika sorters trygghets- och trivsselfrämjade verksamheter i de nordiska länderna. Kartläggningen har genomförts delvis med hjälp av tips från projektets nordiska samarbetspartners och delvis genom informationssökning på nätet. Resultatet av kartläggningen presenteras i kapitlen fyra, fem, sex, åtta och nio. I kapitel fyra presenteras de traditionella brottsförebyggande grannhjälpsmodellerna samt övriga exempel på organiserad och koordinerad grannhjälp. I kapitlet har samlats exempel vars syfte till åtminstone en viss del är att förebygga brott. I kapitel fem presenteras exempel på olika sorters medborgar- och frivilligverksamhet som har ett bredare

eller annat syfte än det brottsförebyggande. De olika exemplen har indelats i underrubriker enligt verksamhetens form; riksomfattande föreningar, invånarrörelser och frivilligarbete. I kapitel sex presenteras exempel på nya aktörer inom det brottsförebyggande fältet. En väsentlig del av detta projekt är det närdemokratiska perspektivet och dess koppling till det brottsförebyggande arbetet. De teoretiska grunderna till detta behandlas i en artikel i kapitel sju, författad av Catharina Groop, specialplanerare vid justitieministeriet i Finland och doktor i statsvetenskap. I kapitel åtta presenteras exempel på närdemokratiska verktyg och i kapitel nio tas upp exempel från Göteborg och Köpenhamn där man från olika utgångspunkter försökt koppla ihop det brottsförebyggande och närdemokratiska arbetet. Projektets slutsatser presenteras slutligen i kapitel tio.

2. Projektet

2.1. Bakgrund

I Finlands tredje program för den inre säkerheten *En tryggare morgondag* (2012)¹ tillsattes Rådet för brottsförebyggande Finland ansvaret för att öka känslan av trygghet och invånarnas möjligheter att delta i arbetet för ökad trygghet och trivsel i det egna bostadsområdet genom att bl.a. utveckla ett system för grannteam eller grannhjälp. Rådet för brottsförebyggande tillsatte på hösten 2012 en arbetsgrupp för att genomföra denna uppgift. Arbetsgruppen kallade sig själv för grannhjälpensarbetsgruppen.

Grannhjälpensarbetsgruppen omfattade en bred definition av begreppet grannhjälp och koncentrerade sig på att beakta olika sätt för att öka känslan av trygghet och invånarnas möjligheter att delta i arbetet för ökad trygghet och trivsel i det egna bostadsområdet. Arbetsgruppens definition av grannhjälp eller trygghets- skapande arbete omfattade inte primärt förebyggande av brott. Enligt arbetsgruppens definition var grannhjälp inte ett medel för att förebygga brottslighet utan primärt ett medel för att öka känslan av trygghet, gemenskap, delaktighet, närdemokrati, socialt kapital och en god vardag.

I arbetsgruppens mellanrapport (mars 2013) beskrevs kortfattat Sveriges, Estlands och Danmarks grannhjälpmodeller. I detta skede granskade arbetsgruppen främst organiserade former av samarbete för att bekämpa vardagsbrottslighet, såsom Grannsamverkan i Sverige, Nabohjælp i Danmark och Naabrivalve i Estland. Eftersom grannhjälpensarbetsgruppens definition av grannhjälp var bredare än vad dessa grannhjälpmodeller gav utrymme för väcktes ett intresse för vilka andra typer av medborgaraktiviteter det finns i de nordiska länderna. Intresset riktades särskilt mot de medborgaraktiviteter vars primära syfte inte är att förebygga brott, men som ändå kan resultera i att brott förebyggs och som till sin karaktär betraktas som brottsförebyggande/preventiva. Till exempel kunde det handla om nya sätt att höra och göra medborgarna delaktiga i beslutsfattandet gällande bl.a. trygghetsfrågor på lokal nivå, frivilligarbete, medborgaraktiviteter och -rörelser samt traditionell grannhjälp.

Grannhjälpensarbetsgruppen publicerade sin slutrapport i april 2014. Slutrapporten var uppdelad i två delar. Den första delen innehöll 10 st. rekommendationer för hur man kunde förbättra invånarnas möjligheter att

påverka tryggheten och trivseln i sitt eget bostadsområde.² Den andra delen innehöll allt det bakgrundsmaterial som arbetsgruppen samlat in under sin mandatperiod.

2.2.Syfte

I framtiden kommer medborgarnas egen insats genom medborgar- och frivilligverksamhet för främjandet av välfärden att ha ännu större betydelse. Särskilt med beaktande av den ekonomiska situationen som på ett eller annat sätt berör alla nordiska länder, är det inte längre självklart att alla välfärdsstatens tjänster kan bekostas med skattemedel. Syftet med detta projekt var således att granska invånarnas möjligheter att påverka tryggheten och trivseln i det egna bostadsområdet. Tanken var att kartlägga hur människor kan påverka sin egen vardag och närmiljö på lokal nivå. Särskild fokus var på nya och alternativa metoder för trygghetskapande arbete, vars mål även är att främja delaktighet, närdemokrati, gemenskap och socialt kapital.

Eftersom de brottsförebyggande syftena eller effekterna (t.ex. att minska brott eller öka känslan av trygghet) inte är klart uttalade i medborgarverksamheternas målsättningar är det dock svårt att på förhand avgöra vilken verksamhet som är relevant och på vilka grunder.

I enlighet med projektplanen har projektets frågeställningar och målsättningar varit följande:

Vilken typ av mer eller mindre organiserad och koordinerad grannhjälp, grannsamverkan, grannkontroll etc. finns i respektive länder på lokalt och nationellt plan? Vilken typ av medborgar- och frivilligverksamhet finns det i respektive länder när det gäller invånarnas möjligheter att delta i arbetet för ökad trygghet och trivsel i det egna bostads-området? Vad kan staten eller kommunen bidra med för att främja människornas möjligheter att delta i arbetet för ökad trygghet samt trivsel både på lokal och statlig nivå (demokrati och närdemokrati)? Hur aktiveras människor till trygghets- och trivselfrämjande medborgar- och frivilligverksamhet? Kan frivillig- och medborgarverksamhet ha brottsförebyggande effekter eller inte? Hur kan dessa effekter mätas?

På basis av tidigare samarbetsprojekt är ett viktigt syfte att hitta sakkunniga och aktörer i Norden som berörs av dessa frågor samt bygga ett nätverk som kan utnyttjas både inom detta projekt men också mer långsiktigt.

Projektet skapar nordisk nytta genom att nordisk kunskap samlas, blir tillgänglig och förmedlas via olika kanaler i alla länder som deltar i projektet och arbetsseminariet. Invånarnas möjligheter att påverka tryggheten och trivseln i det egna bostadsområdet synliggörs och olika sätt att delta eller påverka kommer till projektdeltagarnas kännedom. Via dem kommer det att spridas vidare i respektive länder. Medborgar- och frivilligverksamheten däribland närdemokratin främjas i Norden.

2.3.Genomförandet

Projektets förarbeten inleddes under hösten 2013 och det egentliga arbetet med projektet i januari 2014. Det huvudsakliga genomförandet av projektet omfattade ordnandet av ett arbetsseminarium, informationssökning med hjälp av internet, studiebesök och deltagande i nordiska seminarier och konferenser.

Arbetsseminariet ägde rum 6-7 mars 2014 i Helsingfors. Seminariet ordnades i det ortodoxa kulturcentret Sofia i Helsingfors. I seminariet deltog drygt 30 personer från Finland, Sverige, Danmark, Norge, Island och Estland. Deltagarna representerade de nordiska brottsförebyggande råden, frivillig- och medborgarorganisationer, ministerium, kommuner och stiftelser. Seminariet var uppdelat i fem sessioner som behandlade följande teman: Grannhjälp – grannsamverkan – grannkontroll, Medborgar- och frivilligverksamhet, Statens och kommunens roll, Aktiva och deltagande medborgare samt Ökad gemenskap – trygghetskänsla och brottsförebyggande.ⁱ Varje session inleddes med ett inledande anförande varefter några seminariedeltagare hade blivit ombudda att hålla ett kortare anförande om temat. Till slutet av sessionerna hade reserverats tid för diskussion. Seminariet väckte intresse bland deltagarna och största delen av de inbjudna hade möjlighet att delta. Under seminariet knöts kontakter mellan deltagarna vilket resulterade i fortsatt samarbete. Seminariet fungerade som en slags tankesmedja för projektet och nätverksbildare för vidare samarbetet. Deltagarnas kunskap och tankar från seminariet utnyttjades under projektets gång.ⁱⁱ

Under projektets gång har en kartläggning genomförts av olika sorters trygghets- och trivselfrämjade verksamheter i de nordiska länderna. Kartläggningen har genomförts delvis med hjälp av tips från projektets nordiska samarbetspartners och delvis genom informationssökning på nätet. Kartläggningens mål har inte varit att uttömmande redogöra för alla exempel på olika verksamheter som finns i de nordiska länderna. Kartläggningens mål har främst varit att lyfta fram olika exempel från de nordiska länderna för att belysa mångfalden av verksamheter och fungera som en kunskapsbas för övriga intresserade.

Med hjälp av kontakterna som knutits under arbetsseminariet i Helsingfors, gjordes ett studiebesök till Köpenhamn i Danmark. Under studiebesöket hölls möten med representanter från Det Kriminalpræventive Rådet (KRÅD), Glashuset i Vejleåpark, Ishøj Kommun, Köpenhamns stad samt Den Trygge Kommune och Gemeinschaft.

I anslutning till projektet gjordes även ett studiebesök i Göteborg i Sverige. Under studiebesöket hölls möten med representanter för Stadsdelsförvaltningen Västra Göteborg, Kulturförvaltningen vid Göteborgs Stad om Tryggare och Mänskligare Göteborg, Frilagret och Ung Kultur 116 samt kulturprojektet "Staden är Din", Räddningstjänsten Storgöteborg, Stadsledningskontoret, Social resursförvaltning vid Göteborgs Stad samt ett socialt företag LeMat. Under studiebesöket ordnades ett möte med Thomas Jordan som är docent vid Institutionen för sociologi och arbetsvetenskap, Göteborgs universitet och tillsammans med det dåvarande brottsförebyggande rådet Tryggare och Mänskligare Göteborg har utvecklat vid sidan om brottsförebyggande arbete också trygghetskapande perspektivarbete och verktyg för demokratiska processer (som beskrivs också kortfattat i samband med denna rapport).

ⁱ Se seminariets diskussionsfrågor i Bilagan 1

ⁱⁱ Se seminariets program som Bilaga 1.

Projektet presenterades på årsmötet för de nordiska brottsförebyggande råden 25.–28.3.2014 i Nuuk, Grönland, på forskarseminariet 7.-9.5.2014 i Skarrildhus, Danmark, vilket ordnades av det Nordiska Samarbetsrådet för Kriminologi (NSfK)ⁱⁱⁱ samt på The Stockholm Criminology Symposium 9-11.6.2014 i Stockholm, Sverige. I anslutning till kriminologisymposiet i Stockholm, hölls dessutom ett möte med docenten Magnus Hörnqvist vid kriminologiska institutionen vid Stockholms universitet vars tankar kring medborgaraktivitet i brottsförebyggande i utvärderingen *Allas vårt ansvar - i praktiken: en statligt organiserad folkrörelse mot brott* (2001) om det svenska brottsförebyggande programmet (Allas vårt ansvar 1996) har inspirerat till detta projekt.

Projektet har fått bistånd av den finska grannhjälsarbetsgruppen bland annat i att hitta relevanta kontakter och sakkunniga i samarbetsländerna. Även det finska och de övriga nordiska råden för brottsförebyggande har som samarbetspartners bistått i att hitta relevanta kontaktpersoner i respektive länder.

2.4. Terminologi

Begreppet *grannhjälp* användes mycket av den finska grannhjälsarbetsgruppen som en markering mot att det man ville öka i Finland är inte system som utesluter folk och skapar kontrollsystem utan den typen av lokalt och socialt gemenskap som ökar det vardagliga stödet och hjälpen till alla människor i vardagen, även för s.k. utsatta personer. Begreppet är kort och praktiskt, lätt att använda. Den har rötter i Finlands historia, speciellt känd som solidariskt beteende och hjälp mellan människor under efterkrigstiden.

Grannhjälsarbetsgruppen gjorde en modernare beskrivning av begreppet i sitt arbete och betraktade den utifrån följande uppdelning:

- Myndighetsinitierad verksamhet
- Vardaglig och spontan grannhjälp enskilda grannar emellan.
- Frivilligarbete och boenderörelser
- Föreningsverksamhet
- Metoder för utövande av närdemokrati

Med *myndighetsinitierad verksamhet* avses här olika program och modeller som tagits fram av myndigheter för att främja tryggheten i bostadsområden. Till exempel Grannsamverkan i Sverige och Nabohjelp i Danmark är exempel på myndighetsinitierad verksamhet. Syftet med dessa är i första hand att bekämpa vardagsbrottslighet och innebär åtminstone till en viss del övervakning av vad som händer i bostadsområdet. Den andra ytterligheten av hur begreppet grannhjälp kan uppfattas är *vardaglig och spontan grannhjälp enskilda grannar emellan*. Detta kan innebära till exempel att låna mjölk av sin granne, hjälp att reparera cykeln, att skotta snö vid infarten eller att vattna blommor hos den som är bortrest. Denna typ av grannhjälp förknippas inte med brottsförebyggande och är inte på något sätt organiserad utan grundar sig på grannarnas goda förhållanden. Därutöver kan grannhjälp även betraktas som *frivilligarbete eller boenderörelser* i bostadsområdet. Boenderörelser kan till exempel ordna gemensamma evenemang i bostadsområdet för att främja trivselen. Även mer organiserad men lokal *föreningsverksamhet*

ⁱⁱⁱ *Civic activity – democracy and crime prevention* (Henriksson & Järg-Tärno, 2014) i NSFKs seminarierapport 56 (2014) i Bilaga 3

är en form av grannhjälp, där föreningen arbetar för bostadsområdets och/eller lokalbefolkningens bästa. Slutligen kan även olika *metoder för utövande av närdemokrati* anses falla under begreppet grannhjälp. Närdemokratin kan förverkligas till exempel genom medborgarråd där invånarna i området samlas för att diskutera och fatta beslut om olika frågor gällande bostadsområdet.

Begreppet vidgades från att handla om hjälp mellan enstaka personer till att innebära hjälp mellan olika typer av aktörer i t.ex. lokalsamhället enligt tankar om lokala partnerskap, där olika aktörer i samverkan/i samarbete stödjer och hjälper varandra och skapar med sin verksamhet bättre vardag, stöd, stödfunktioner, tjänster till människor. Grannhjälp som ömsesidig hjälp i privata sociala nätverk finns kvar, men eftersom alla inte har egna starka sociala nätverk gör dem å ena sidan sårbara och å andra sidan beroende av stödfunktioner som skapas av andra människor, bl.a. via medborgarverksamheten lokalt. Dvs. frivillig- och medborgarverksamhet och dess omfattning/art är oerhört viktig på den lokala nivån och skapar socialt kapital.

Hur olika personer uppfattar begreppet grannhjälp beror alltså på sammanhanget och situationen. Till exempel i bostadsområden där myndighetsinitierade program så som nabo hjälp eller grannsamverkan tillämpas kan grannhjälp lätt förknippas med brottsförebyggande och övervakning. Grannhjälpen grundar sig då på grannhjälpsprogrammet. I andra bostadsområden med stark gemenskap kan grannhjälp i sin tur förknippas med vardaglig hjälp som grundar sig helt enkelt på goda grannförhållanden.

Under projektets gång har framkommit att grannhjälp betyder flera olika saker. T.ex. *nabohjælp* (grannhjälp, grannsamverkan) i Danmark betyder mera Neighbourhood Watch. I Finland betyder *naapuriapu* eller grannhjälp att människor hjälper varandra i vardagen.

I denna projektrapport används begreppet grannhjälp för att beskriva invånarnas möjligheter att påverka tryggheten och trivseln i det egna bostadsområdet eller närmiljön. Grannhjälp omfattar då alla ovan nämnda delar av begreppet, det vill säga: Myndighetsinitierad verksamhet, vardaglig och spontan grannhjälp enskilda grannar emellan, frivilligarbete och boenderörelser, föreningsverksamhet samt metoder för utövande av närdemokrati. I rapporten används begreppet grannhjälp som synonym för begreppen nabo hjälp, grannsamverkan och grannkontroll (neighbourhood watch), grannstöd.

3. Den nordiska modellen för brottsförebyggande

Lars Alexandersson

Som verksam vid Brottsförebyggande rådet (Brå) i Sverige i drygt 30 år har jag medverkat i det brottsförebyggande samarbetet i Norden och övriga Europa. De sista sju åren fram till min pensionering var jag chef för BRÅs enhet för lokalt brottsförebyggande arbete vars huvudsakliga uppgift är att förmedla kunskapsbaserade erfarenheter av lokalt brottsförebyggande arbete. Den här artikeln bygger på det inledningsanförande jag höll vid det nordiska arbetsseminariet i Helsingfors om invånarnas möjligheter i Norden att påverka tryggheten och trivseln i det egna bostadsområdet. Då det är fyra år sedan jag gick i pension (2011) så var det historiska perspektivet och utvecklingen av det brottsförebyggande arbetet i Norden under ca fyra decennier som jag av det finska brottsförebyggande rådet, som arrangerade seminariet, ombads att översiktligt beskriva under rubriken "Den nordiska modellen för

brottsförebyggande". Det är min bedömning att det brottsförebyggande arbetet i de nordiska länderna har utvecklats på ett likartat sätt, vilket torde kunna försvara mitt fokus på svenska förhållanden.

I början av 1970-talet genomfördes i Sverige omfattande forskning om *unga lagöverträdare* inom olika områden; uppväxtförhållanden i familjen, skolan, kamratrelationer, fritidssituation mm (1969/70). Dessa studier var en viktig grund för bildandet av det svenska brottsförebyggande rådet 1974. Sammansättningen av rådets styrelse reflekterade alla dessa samhällssektorer och kunskapsområden. Insikten var att det krävdes insatser inom många olika områden, utanför det kriminalpolitiska, för att förebygga en avvikande kriminell karriär hos unga och att få stopp på en redan inledd kriminell karriär. Själv kom jag att från början mest att syssla med vilken roll skolan kunde spela i ett brottsförebyggande syfte. Exempelvis sammanställde jag och en kollega på dåvarande skolöverstyrelsen en skrift med titeln "Elevinflytande och ansvar minskar skadegörelse och skolk (Brå PM1979:3)". Det var ett försök att fånga upp, analysera och beskriva praktiskt prövade modeller för att involvera eleverna själva i att minska dessa problem. Men forskningen, främst då den kriminologiska, kom rätt snart att dominera och styra inriktningen av Brås arbete, och utrymmet för att beskriva "goda exempel" försvann i princip. "Goda exempelsamlingar" kom dock att återuppträffa i början av 2000-talet i form av idéskrifter.

Allas Vårt Ansvar – ett nationellt brottsförebyggande program

I början av 1990-talet fick Brå i uppdrag av regeringen att ta fram ett underlag för ett nationellt brottsförebyggande program. Det gavs ut av justitiedepartementet 1996 (Ds Ju 1996:59) med titeln *Allas vårt ansvar*. Något senare nationellt brottsförebyggande program finns inte, vilket idag beklagas av många beslutsfattare, såväl nationellt som lokalt. Såvitt jag känner till togs denna typ av program eller policydokument fram i övriga nordiska länder, ungefär samtidigt eller senare.

Bakgrunden till behovet av att skriva fram en *Nordisk modell för brottsprevention* återfinns i de utgångspunkter som fanns för programmet *Allas vårt ansvar*:

- Att kriminalpolitiken omfattar mycket mer än vad staten och det offentliga gör direkt mot brottsligheten av främst rättsväsendets myndigheter. Den måste också omfatta bostadspolitiken, förskolor, skolor öppna för alla där barn från olika miljöer och bakgrund möts. En sådan *helhetssyn* har varit kännetecknande för den offentliga kriminalpolitiken i Sverige "och i övriga Norden under de senaste decennierna".
- I avsnittet *En tillbakablick – från informell till formell kontroll* angavs att den snabba förbättringen av materiella levnadsvillkor ökade antalet brottstillfällen, samt att urbaniseringen minskade förutsättningarna för social informell kontroll och en förstärkning av anonymiteten.
- I programmet slogs fast att *medborgarnas engagemang hade försumrats*. Den informella kontrollen kom i hög grad att ersättas av samhällets institutionaliserade insatser.
- Att brottsligheten påverkas av andra politiska åtgärder än de rent kriminalpolitiska har inte uppmärksamrats tillräckligt. Ett brottsförebyggande perspektiv har inte heller i tillräcklig utsträckning anlagts på de delar av samhällspolitiken som gränsar till kriminalpolitiken.

Ett för detta seminarium viktigt avsnitt i *Allas vårt ansvar* var: *Det medborgerliga initiativet – brottsförebyggandet ska ske på den lokala nivån*.

Här framhölls att "alla goda krafter krävs i en samverkan mot brott –" en kamp för att förvalta och utveckla lokala kunskaper och lokalt engagemang". Många lokala myndigheter, organisationer och företag skulle

mobiliseras i en lokal samverkan mot brott. Enligt min mening kom inte fokus att ligga på att fånga upp *de boendes* engagemang i lokalområdet, utan istället hur lokala myndigheter, polis, föreningar och företag skulle *organisera* sin samverkan. På ganska många orter blev det lite av en "maktkamp" vem som skulle sätta dagordningen och vems problembild som skulle ligga till grund för vilka brotts- eller otrygghetsproblem som skulle prioriteras.

I programmet konstaterade man att det medborgerliga initiativet (till skillnad från det offentliga ansvaret) nästan alltid är ideellt eller motiverat av privata skäl. Det tar ofta sikte på att skydda den egna egendomen eller rättssfären. Dock framhölls att det offentliga ansvaret och det medborgerliga initiativet måste existera sida, att det är en viktig förutsättning för att samhällets kriminalpolitik i vid mening skall fungera i dagens samhälle, med dess nya förutsättningar. De kompletterar och är beroende av varandra och ökar våra samlade möjligheter att komma till rätta med brottsligheten.

Jag tror denna syn är tämligen gemensam för de nordiska länderna, men enligt min mening kan det medborgerliga initiativet i det brottsförebyggande arbetet ges en mer offensiv och proaktiv roll, vilket ju är en viktig utgångspunkt för det här seminariet.

En stor del av den brottslighet som människor drabbas av är lokal och sker i det egna bostadsområdet. Därför konstaterade man i programmet att avståndet mellan å ena sidan brottsligheten på den lokala nivån och, å den andra, de åtgärder som ska förebygga och bekämpa denna brottslighet har blivit för stort; "*det engagemang och den kreativitet som enskilda människor kan utveckla när de konfronteras med svårigheter av det här slaget har delvis förlorats*".

Svaret på detta problem blev nu att mobilisera den lokala nivån "bland enskilda individer, organisationer och företag och att *hitta former* för samverkan med myndigheter". Min bedömning är att betoningen på att hitta en organisation för samverkan inte har gagnat de boendes engagemang i det lokala brottsförebyggande arbetet.

Enligt Allas vårt ansvar var de uttryckliga *målen* för det brottsförebyggande arbetet att:

- Minska antalet tillfällen till brott
- Minska nyrekryteringen till kriminella livsstilar
- Minska brottsaktiviteten hos återfallskriminella

Programmet angav åtgärder på tre nivåer:

- Hur påverkar den allmänna samhällsutvecklingen brottsligheten, d v s politiska beslut utanför kriminalpolitiken? Direktiv gavs till kommittéer och utredare att beakta effekterna på brottsligheten, vilket dessvärre hade mycket litet genomslag.
- Utveckla och effektivisera lagstiftningen och myndighetsarbetet, till exempel fotboja, medling, kameror, även insatser för brottsoffer togs upp i programmet. Dessa konkreta åtgärder har till stor del genomförts.
- Ta tillvara det medborgerliga initiativet. I programmet hänvisade man till de lokala brottsförebyggande projekt som startade 1991, de så kallade pilotprojekten. Man betonade nödvändigheten av ett lokalt engagemang och en lokal vilja att agera. De grupper man i texten angav som exempel var Grannsamverkan mot brott, Föräldrar på stan och Guardian Angels, vilket enligt min mening är uttryck för en mer defensiv, än offensiv roll. Den modell för samarbete som förordades var lokala

brottsförebyggande råd, som kanske blev lite för mycket institution, vilket enligt min uppfattning riskerade att inte fånga upp just de enskilda medborgarnas initiativ och engagemang.

Den nordiska modellen

De nordiska brottsförebyggande råden har sedan länge haft ett förhållandevis nära samarbete och utbyte av erfarenheter. Behovet av att förstärka och utveckla detta samarbete blev än tydligare i samband med den ökade europeiska samverkan. Utbytet av kunskaper och erfarenheter av brottsbekämpning och brottsförebyggande insatser inom hela Europa blev mer komplicerat på grund av stora skillnader i sociala, ekonomiska, kulturella och politiska förutsättningar. Följande citat ur skriften *Crime Prevention in the Nordic Context – The Nordic Model (2001)* illustrerar detta:

The Nordic countries are i.a. characterized by comparatively large public sectors and generally well developed welfare systems. Public expenditure on social welfare for children, old people, the socially and physically disabled, is comparatively high. Although the expansion of welfare has been an end in itself and not a means to prevent crime, it is no exaggeration to claim that social crime prevention has had and has high priority in the daily social work and school work in the Nordic countries.

Den nordiska modellen beskrevs utifrån brottspreventionens funktion på följande sätt:

Allmänt kan sägas att den Nordiska modellen kännetecknas av en stark tilltro till brottsförebyggande insatser inom områden *utanför* rättssystemet och en balans mellan sociala och situationella insatser.

- Rättssystemet, kan endast ha en marginell effekt på förebyggandet av brott. Dess primära roll är att skapa och upprätthålla grundläggande normer och en generell prevention.
- Socialpolitiska områdets primära målsättning är att bekämpa utslagning, stödja socialt utsatta människor och tillhandahålla likvärdiga möjligheter till utbildning och försörjning, det vill säga inte ett uttryckligt brottsförebyggande mål ("*Outside the Nordic countries there are many examples of crime preventive measures that co-inside with what in the Nordic countries constitutes regular social work and is regarded as a citizen's right*").
- Det socialpolitiska målet för barn och ungdomar var att skapa så goda uppväxtvillkor som möjligt, men också att genom generella (icke-stigmatiserande) kontroller tidigt upptäcka antisociala tendenser.
- När det gäller den situationella brottspreventionen som fokuserar på att begränsa antalet brottstillfällen uttrycktes följande i programmet: *The measures taken are the same as are to a larger or smaller extent used in other countries. But a Nordic characteristic is that we fall back on informal social control. As is the case with social prevention intended for children and youth, it is a specifically Nordic trait to involve citizens themselves in participating actively and directly in crime prevention.* Men också att åtgärderna i största möjliga utsträckning ska vara kunskapsbaserade.

Av betydelse för det här seminariet vill jag återge vad de nordiska länderna tillsammans avslutningsvis uttryckte i programmet: *The Nordic Model for crime prevention is distinguished by the effort that prevention is to be effected on the citizens' terms and in their best interest. Finally the Nordic Model is marked by the fact that peoples' sense of security has a prominent place. The Nordic Model is in itself an important instrument for creating and upholding an open and secure society for everyone.*

Social prevention och nordisk välfärd

Inför det här seminariet letade jag fram ett gammalt nummer av Brås tidskrift *Apropå* från 1997 (nr5/6) – ett temanummer om Brottprevention. Hannu Takala, tidigare generalsekreterare i finska Brå, skrev en artikel med rubriken ”Social brottprevention och nordisk välfärd” i vilken han på ett förtjänstfullt sätt belyser svårigheterna att visa på synliga resultat av social brottprevention. Jag vill gärna citera några tänkvärda rader från hans artikel:

”Satsa på välfärd för alla, på socialt skydd och en politik som förebygger utslagning”. Det rådet gav Takala till estländarna, trots svårigheterna att visa på synliga resultat av social brottprevention.

”Genom välfärdspolitiken har man i de nordiska länderna skapat förutsättningar för att få andra brottpreventionsstrategier att fungera bra”. Med det menades den situationella preventionen och en begränsad repressiv nivå på straffen.

”Nordisk välfärds- och socialpolitik har inte förverkligats för brottpreventionens skull. Åtgärder för att förbättra de underprivilegierades ställning, eller för att förhindra utslagning från samhället, har ett värde i sig själva. Det är viktigt att man inte försöker inskränka deras betydelse till att bara vara ett instrument för brottprevention.”

”Avsikten att förebygga brott bör inte finnas med som självändamål i preventiva socialpolitiska program – inte ens i brottpreventionens intressen.”

”Om man skulle börja riva upp de välfärdsstatliga systemen i Norden skulle det lyfta fram själva det socialpreventiva problemet i ett nytt ljus även hos oss”.

Preventionsmodeller

Det är således ingen lätt uppgift att mäta om, och på vilket sätt, social prevention har effekt på brottsligheten. En forskare som försökt sätta in brottprevention i ett samhällsperspektiv är Ingrid Sahlin, som tidigare arbetade på Brå. I sin bok *Brottprevention – som begrepp och samhällsfenomen* (2000), visar hon att begreppet brottprevention huvudsakligen definieras utifrån sitt syfte och mindre utifrån effekt. Vilka samhällseliga åtgärder kan till exempel ha brottsstimulerande effekter, i stället för brottsförebyggande.

Ett problem med brottsförebyggande åtgärder som Sahlin tar upp i sin bok är *åtgärdernas relativa oberoende av de brottsliga problemen*.

Skolplikt och barnomsorg kallas aldrig brottsförebyggande åtgärder, men kanske förtur i barnomsorgskön och åtgärder mot skolk kan benämnas brottsförebyggande i socialtjänstens och skolans språkbruk. *”Utvärderingskravet kan göra att man prioriterar åtgärder som antas ge avläsbara kortsiktiga resultat före långsiktig verksamhet med mer svårsmätta effekter”* (Sahlin, 2000). Ett belysande exempel är kommunernas satsningar på fritisgårdar. De byggdes ofta med ett uttryckligt motiv att de skulle vara brottsförebyggande. När kommunerna i kärvare ekonomiska tider måste lägga ner dessa verksamheter, förekom praktiskt tagit aldrig några diskussioner vilken effekt detta kunde ha på brottsligheten.

Hur engagera medborgarna?

Avslutningsvis vill jag lyfta fram ett av de sista projekten jag var delaktig i på Brå och som känns hoppfullt genom att metoden verkar ha en större förmåga att engagera medborgarna i trygghetsarbetet och att verksamheten också har en offensiv och kreativ inriktning. Det är materialet *Trygghetsvandring*, som syftar till att de boende på ett organiserat och systematiskt sätt identifierar såväl otrygga som trygga miljöer i sitt bostadsområde, samt utarbetar och följer upp de åtgärder man gemensamt kommer fram till. (Tryggare och Människligare Göteborg, Boverket och nationella Brå, 2010).

Som jag hoppats framgått av artikeln är det min uppfattning att vi inte lyckats särskilt väl med att ta tillvara det medborgerliga initiativet i det brottsförebyggande arbetet. Det här seminariets breddade fokus och inriktning på att öka de boendes trivsel och trygghet genom deltagande är enligt min mening en viktig och konstruktiv plattform för att också lyckas begränsa brottsligheten.

4. Organiserad och koordinerad grannhjälp i de nordiska länderna och Estland

En form av grannhjälp är olika modeller av nationellt organiserad och koordinerad grannhjälp. Detta kapitel avser att belysa vilka olika modeller som finns i de nordiska länderna. Modellerna grundar sig på det s.k. neighbourhood watch -konceptet i USA och England. Tanken med verksamheten är ofta att bekämpa vardagsbrottslighet men det kan även finnas andra syften så som att främja trygghetskänslan, trivseln och gemenskapen. Verksamheten förverkligas och startas av invånarna i bostadsområdet men är ofta myndighetsinitierad. Initiativet kan även komma från medborgarorganisationer.

4.1. Grannsamverkan i Sverige

I Sverige kallas den koordinerade grannhjälpen *grannsamverkan*. Dessutom används begreppet *samverkan mot brott* som i praktiken betyder grannskapets samarbete med den lokala polisen eller dylik aktör. Verksamhetsformens syfte är att minska så kallad vardagsbrottslighet, till exempel lägenhetsinbrott, inbrott i fordon och förråd samt övriga utrymmen men även skadegörelse. Grannsamverkansarbetet har betydelse också för områdets trygghet – vetskapen om att grannarna bryr sig om varandra samt om deras egen och andras egendom ökar känslan av trygghet.

Begreppet grannsamverkan har i Sverige blivit en term som förknippas med brottsförebyggande och som beskriver nära samarbete med polis. Grannsamverkan finns i hela Sverige och verkar i såväl egnahemshus- och radhusområden, höghusområden och på fritidshusområden. Grannsamverkan, Samverkan mot brott -områdena känns igen av skyltar.

Metoden för grannsamverkan är enkel. Inbrott, stölder och skadegörelse sker i skydd av anonymiteten. Grannarna kan genom sin egen verksamhet och omsorg påverka detta. Flera vaksamma ögon är ett effektivt skydd och fungerar även som ett alarmsystem. Grannsamverkan grundar sig på flera aktörers

officiella samarbete i vilket polisen har en betydande roll och ansvar. Samarbetspartners är polisen, lokala brottsförebyggande råd i Sverige, kommunerna, försäkringsbolag, ägare av egnahemshus och stora hyresbostadsföretag etc.

Grannsamverkan i Sverige grundar sig på det engelska och amerikanska neighbourhood watch -konceptet. Verksamheten infördes ursprungligen på regeringens initiativ genom en diskussion mellan ett flertal myndigheter och organisationer om ett framtida samarbete på det brottsförebyggande området. Diskussionen resulterade i att en central samordningsgrupp, Samverkan mot brott, bildades inom Rikspolisstyrelsen i avsikt att minska vardagsbrottsligheten. År 1985 startade verksamheten för första gången i Sverige genom ett samarbete i Linköping mellan polisen och ett försäkringsbolag. Idag koordineras och utvecklas Grannsamverkan av en fristående oberoende samverkansorganisation Samverkan mot brott. I organisationen ingår bland annat representanter för Polisen, Brottsförebyggande rådet, Stöldskyddsföreningen (SSF), Sveriges kommuner och landsting, försäkringsbolag, Fastighetsägarna, SABO, HSB, Hyresgästföreningen och Villaägarnas Riksförbund. Lokalt finns Grannsamverkan spridd över hela Sverige, alltid med representanter för polisen i organisationen. Verksamheten inom Samverkan mot brott finansieras genom de ingående organisationerna. Organisationen har inga övriga intäkter och är inte vinstdrivande.

Samverkan mot brott har utarbetat utbildningsmaterial som finns på nätet för alla som vill delta i Grannsamverkan, lära sig mer om brottslighet och vad man själv kan göra för att förebygga det. Dessutom utbildar och informerar polisen om hur Grannsamverkan startas och upprätthålls i det egna bostadsområdet.

Vinnaren av Sveriges nationella brottsförebyggande tävling och European Crime Prevention Award (ECPA) kandidaten år 2012 var två höghusområdets grannsamarbete Grannsamverkan i Halland. Enligt en studie minskade brottsligheten i Halmstad området med ca 37 % och tryggheten ökade.³

4.1.1. Exempel: Grannsamverkan i Botkyrka kommun

Botkyrka kommun finns i Stockholms län sydväst om Stockholm. Botkyrka består av fem kommundelar Alby, Fittja, Hallunda-Norsborg, Tullinge och Tumba-Grödinge. Kommunen har en ung befolkning på ca 87 000 invånare som talar fler än 100 olika språk. Över hälften av invånarna bor i flerbostadshus varav hälften av dessa är hyresrätter.

Grannsamverkan, Grannstöd och Social grannsamverkan är olika typer av samarbeten som pågår i Botkyrka. Vid grannsamverkan samarbetar olika aktörer, så som kommunen, närpolisen och frivilliga grannstödjare för att öka tryggheten och minska brottsligheten i sitt bostadsområde. Grannstöd går ut på att daglediga grannar (t.ex. pensionärer) patrullerar till fots eller bil i kommunen för att observera och rapportera om misstänkta aktiviteter. Grannstödjarnas uppgift är att synas och rapportera, men inte göra några egna ingripanden. Grannsamverkan i Botkyrka startade år 2002. I slutet av år 2013 var antalet grannsamverkansområden 330 varav 199 st. i flerfamiljhus och 209 i villa/radhus. Över 70 % av kommunens hushåll är med i grannsamverkan.

I kommunen finns en trygghetssamordnare vars ansvar är att i samarbete med de olika aktörerna koordinera verksamheten. I Botkyrka finns ca 470 kontaktombud, en stor del intresserade "ambassadörer"

och 48 grannstödare till grannstödsbilen. Grannsamverkan och grannstöd i Botkyrka kommun leds av en styrgrupp. Ordförande för styrgruppen är volontär. De övriga medlemmarna är kommunens trygghetssamordnare, en polisinspektör med ansvar för grannsamverkan vid närpolisen i Botkyrka, verksamhetsutvecklare för bovärdar i bostadsbolaget Botkyrkabyggen, ansvarig kommunvägledare för kontaktcenter, fyra grannstödare med ansvar för säkra p-platser, två grannstödare med ansvar för boendeföreningar och en grannstödare med ansvar för kampanjen mot "Höga häckar". En av framgångsfaktorerna för grannsamverkan i Botkyrka har varit att de har en tydlig organisation och arbetsfördelning inom kommunen, närpolisen och Grannstödarna. Trygghetssamordnaren har samordningsansvaret för Grannsamverkan och närpolisen och grannstödarna svarar för den operativa delen. Logistiken för Grannsamverkan ligger på kommunen i nära samverkan med polis och Grannstöd. Detta gör att Grannsamverkan även är en integrerad del av kommunens trygghets/brottsförebyggande arbete.

Åt kontaktombuden, grannstödarna och övriga intresserade erbjuds en grundkurs under höst och vår hos polisen. Utbildningen ordnas av polisen, kommunen, räddningstjänsten och grannstödarna och brukar ha ca 40-50 deltagare/gång. Dessutom ordnas två gånger per år en fördjupningskväll där frivilliga kan byta erfarenheter, ge information och inspirera andra. Fördjupningskvällarna brukar ha ca 70 deltagare/gång.

Grannstödsbilen med två grannstödare patrullerar i hela kommunen varje dag. Bilkostnaderna betalas av företaget Botkyrkabyggen. Grannstödarna är ofta pensionärer som bor i området. Dessutom välkomnas övriga så som politiker, kontaktombud, tjänstemän och pensionärsföreningar att åka med bilen. Botkyrkapolisen står bakom verksamheten och har alltid en polisinspektör som går att nå under patrulleringsuppdragen. Patrulleringen inleds med utsättning hos polisen på morgonen och avslutas med avrapportering på eftermiddagen. Grannstödarna äter gratis lunch i skolorna. Förutom att patrullera i området för att upptäcka brott eller dylikt är en central del av patrulleringen socialt arbete, att ta och hålla kontakt med invånarna i området. Exempelvis när någon blivit utsatt för inbrott har myndigheterna sällan resurser att diskutera händelserna med offren. Detta är något som grannstödarna kan hjälpa till med. En central del av grannstödet i Botkyrka är brottsofferstödet. Grannstödarna har på fyra år gjort över 650 hembesök till hushåll som blivit utsatta för brott. Under hembesöken diskuterar grannstödarna händelserna med invånarna och informerar om säkerhetsfrågor och hemförsäkring. Hembesök är alltid strukturerade körningar som koordineras av kontaktombuden. Man har även utvärderat grannstödverksamheten i Botkyrka år 2010.⁴

Inom ramen för grannsamverkan i Botkyrka ges 11 gånger/år ut ett nyhetsbrev där polisen och kommunen informerar om aktuella händelser, tips och statistik samt ger inspiration till verksamheten. Vidare ordnas under året olika kampanjer, t.ex. "Klippa häcken!" -kampanjen på hösten och "Töm bilen själv" -kampanjen under julen.

Social grannsamverkan är när föräldrar och grannar kommer överens om att hjälpa varandra och stötta ungdomar som är hemma själva, när föräldrarna till exempel är på semester. Programmet vill också få grannarna att prata med föräldrar om man ser minderårig ungdom med alkohol.⁵

4.1.2. Exempel: Järva-Andan

Järva är ett område i Stockholms förorter som bildas av stadsdelarna Rinkeby, Kista, Tensta, Hjulsta, Husby och Akalla. I området bor ca 60 000 personer och andelen invånare med utländsk bakgrund är större än i

Stockholm som helhet. Till exempel i Rinkeby har ca 90 % av invånarna utländsk bakgrund. Rinkeby har även haft ett dåligt rykte på grund av olika problem och hög invandring.

Arbetet med Järva-Andan inleddes officiellt sommaren 2009 men det egentliga samarbetet inleddes redan 2007 i samband med oroligheterna i Rinkeby. Järva-Andan är en plattform för potentiella brottsförebyggares, trygghetsarbetares, företagares, frivilligas och andras samarbete och nätverkande. Nätverket har över 360 medlemmar (bl.a. föreningar, församlingar, företag). Samarbetet upprätthålls genom en styrgrupp och sex arbetsgrupper. En av arbetsgrupperna arbetar med grannsamverkan. De övriga arbetsgrupperna är: trygghet i fastigheter och utemiljö -gruppen, marknadsgruppen, gruppen för ungdomars framtid, näringslivsgruppen samt kvinnogruppen.

Samarbetets målsättning är att tillsammans skapa hemkänsla, trivsel och trygghet. En inofficiell tanke bakom nätverket är även att öka antalet observanta och omsorgsfulla personer på gatorna. På så sätt kan man ingripa i allvarliga händelser naturligt och snabbt och härigenom förebygga problem.

Järva-Andan arbetar aktivt året runt på flera olika sätt. Till invånarna utdelas ett häfte i vilket samlats information om aktuella evenemang tillsammans med information om trygghet och trygghetspersoners kontaktuppgifter. Under skolornas sommarlov fokuseras uppmärksamheten på ungdomar och att de skall ha trevlig sysselsättning. Järva-Andan har en liten buss med hjälp av vilken görs socialt fältarbete och sprids information. Bussen har även temaveckor under vilka fokus är på olika teman så som förebyggande drogarbete, energisparning, program för unga och så vidare. Personalen i bussen varierar enligt temat. Inom ramen för Järva-Andan har även kurser i hur det är att leva i flervåningshus ordnats, eftersom många av invånarna aldrig förr bott så. I Järva-Andans verksamhet betonas mycket informationsspridning och kommunikering på flera olika språk. Till exempel har informationshäftet om Järva-Andan översatts till sex språk.⁶

4.2.Nabohjälp i Danmark

Danmarks brottsförebyggande råd (Det Kriminalpræventive Råd) lanserade den officiella och organiserade Nabohjälp, i Danmark för första gången år 1986. Nabohjälp går ut på att grannarna håller koll på varandras hus och lägenheter när den andra är borta. Områden där det finns aktivt Nabohjälp-samarbete känns igen av skyltar och klistermärken. Hösten 2012 förnyades verksamheten på flera sätt. Exempelvis de gamla skyltarna och klistermärkena för invånare som deltar i nabohjälp-samarbete förnyades. Dessutom lanserades som en modern teknisk lösning en nabohjälp-app för iPhone och Android telefoner för att underlätta kommunikation och samarbete mellan boenden som ingår i nabohjälp-nätverket.

Nabohjälp-samarbetet inleds vanligtvis genom att en boendeförening eller motsvarande sammanslutning kallar representanter för Nabohjälp till ett informationstillfälle för att få information om hur bostadsområdet skulle kunna förbättra tryggheten i sitt område. Därefter kan var och en registrera sig på Nabohjælps hemsida och ladda ner mobil-appen. Med hjälp av appen bygger man upp ett nätverk av de personer som man vill att skall ingå i ens nabohjälp-nätverk. Det kan vara fråga om nära grannar eller grannar eller andra vänner, bekanta, släktingar, kollegor som bor lite längre bort. Vars och ens nätverk är personligt och består av de personer man har förtroende för. Med personerna inom det närmaste

nätverket delar man information om när man kommer att vara bortrest och behöver hjälp med att övervaka huset. De som är del av nätverket kan sedan under frånvaron med hjälp av appen meddela om att man har kontrollerat att allting är okej. I Nabohjælp-modellens material ges tips på att man bland annat kan lägga sopor i soptunnorna eller parkera cykeln på gården för att få det att se ut som om personen inte är bortrest. Förutom det innersta nätverket kan man bygga upp ett större nätverk som består av flera hushåll. Inom det större nätverket sprids inte information om enskilda hushålls frånvaro utan mera allmänna meddelanden om att det till exempel förekommit inbrott eller inbrottsförsök i området.

Enligt en undersökning är Nabohjælp-verksamheten väl känd bland medborgarna. Ca 74 % känner till den officiella Nabohjælp-modellen som upprätthålls av Danmarks brottsförebyggande råd. Ca 76 % har någon form av inofficiell grannhjälp i sitt bostadsområde och ca 64 % skulle vilja ha en mer organiserad form av samarbete.

Nabohjælp-samarbetets och i synnerhet den förnyade verksamhetens effekter beror på bostadsområdet. I exempelvis villaområden där grannarna känner varandra sedan förr och har bra kontakt har appen eller den officiella nabohjælpen inte varit till någon större nytta, det har inte funnits ett behov för den. Däremot i bostadsområden där in- och utflyttningen är stor och där invånarna således inte känner varandra och saknar en gemenskap, har appen haft större framgång. Appen och nabohjælp-samarbetet har skapat ett sätt att ta kontakt med sina grannar och lära känna dem bättre.⁷

4.2.1. Exempel: Glashuset och Nabohjælp i Vejleåpark, Ishøj

Ishøj kommun ligger sydväst om Köpenhamn i Region Hovedstaden i Danmark. Ishøj är en växande kommun med för tillfället ca 21 000 invånare, i jämförelse med 3000 invånare för 30 år sedan. En stor del av invånarna är invandrare som kommit från bland annat Pakistan, Kurdistan, Turkiet, Polen och Somalien. I synnerhet i stadsdelen Vejleåpark har 76 % av befolkningen invandrarbakgrund.

Vejleåpark genomgick för sju år sedan en omfattande reovering som omfattade bland annat reovering av husens fasader och gårdar i syfte att göra området tryggare och trivsammare. Enligt en trygghetsundersökning som gjorts i Vejleåpark känner de flesta invånarna sig trygga. Enligt undersökningen är de viktigaste trygghetsfaktorerna enligt invånarna goda grannförhållanden, vänliga människor och en allmänt trevlig stämning i bostadsområdet⁸. Goda grannförhållanden har även lyfts upp som trygghetsfrämjande insatser i kommunens brottsförebyggande strategi.⁹ De faktorer som påverkar mest på att invånarna känner sig otrygga är ett allmänt normbrytande beteende såsom unga som kör med mopeder och hänger ute i grupper. Även de fysiska förhållandena i området såsom mörka stigar och dålig belysning skapar otrygghet. Enligt ovan nämnda undersökning är rädslan för brottslighet inte den primära orsaken till otrygghet.

I Vejleåpark finns ett invånarhus som kallas Glashuset. Verksamheten upprätthålls av invånarföreningen i Vejleåpark och har en fast anställd samt flera frivilliga som hjälper till. Glashuset är öppet varje dag för områdets invånare. I huset bjuds dagligen på kaffe och te gratis för alla och under dagens lopp ordnas olika aktiviteter, så som läxhjälp åt skolelever, dans, handarbete och språkkurser. Utrymmena i Glashuset får hyras av invånarna. Dessutom har i området ordnats olika större evenemang så som grillfester i form av knytkalas och bytesdagar, då alla kan hämta gamla kläder som de vill byta ut eller donera till välgörenhet.

Glashuset driver Nabohjælp-verksamhet i samarbete med Danmarks brottsförebyggande råd. Då arbetet med Nabohjælp i området påbörjades för första gången gick de frivilliga inom invånarföreningen runt och ringde på allas dörrar för att bjuda in dem till ett informationstillfälle om Nabohjælp. Ca 60 deltog i mötet. Nuförtiden sprids informationen om Nabohjælp bland annat genom regelbundna informationstillfällen för nyinflyttade i området. Eftersom de nyinflyttade ofta är invandrare informerar man på mötena bland annat om hur det är att bo i Danmark, vilka regler man bör följa, sophantering, evenemang, Nabohjælp och så vidare. Invånarföreningen delar även ut broschyrer om Nabohjælp. Själva texten i broschyrerna är på danska men rubrikerna översätts till flera språk för att invånare som saknar språkkunskap skall kunna förstå huvudpunkterna. Ofta finns det ändå släktingar eller bekanta som kan hjälpa med att översätta resten av innehållet. Syftet med Nabohjælp i Vejleåparken är förutom att öka tryggheten i området även att öka gemenskapen och trivseln – att invånarna skall lära känna varandra bättre.

4.3. Grannhjälp i Estland - MTÜ Eesti Naabrivalve

Grannhjälpmodellen *Naabrivalve* i Estland utvecklades år 2000 på initiativ av aktiva medborgare som en motreaktion på drastiska nedskärningar i antalet poliser. Grannhjälpens drivs av en centralorganisation *MTÜ Eesti Naabrivalve* som understöder trygghetsfrämjande projekt, organiserar utbildning, förmedlar information och samarbetar med myndigheter samt företag inom försäkrings-, säkerhets- och byggbranschen. Organisationens målsättning är att informera människor om grannhjälp, dess principer, syften och möjligheter. Förutom grannhjälp har centralorganisationen flera innovativa idéer och projekt, bl.a. *Koolivalve* (school watch), som deltagit i ECPA-tävlingen och Alarmknapp-projektet i samarbete med Estlands Röda Kors.

Grannhjälpmodellen utgår från att människorna själva måste ha ett intresse att delta i verksamheten för att det skall vara lyckat. Initiativet till att starta grannhjälpverksamhet i ett bostadsområde måste därför komma från invånarna. Till exempel kan inte polisen eller medborgarorganisationen starta upp grannhjälp i ett bostadsområde.

Vanligtvis påbörjas grannhjälpssamarbetet genom ett möte dit representanter för medborgarorganisationen bjuds in för att informera om grannhjälp och dess möjligheter. Ifall invånarna blir intresserade av att starta grannhjälpverksamhet i sitt bostadsområde är det första steget att samla kontaktinformation från alla som vill delta i verksamheten. Information så som namn, adress, e-post, telefonnummer samt bilens registernummer och färg samlas in. Varje invånare bekräftar sitt deltagande i grannhjälpverksamheten genom sin namnunderskrift. Därefter väljs en kontaktperson för bostadsområdet som representerar invånarna i samarbetet med övriga parter, så som polisen och kommunen. Nästa steg är att underteckna ett samarbetsavtal med grannhjälporganisationen, polisen och de kommunala myndigheterna. Meningen med avtalet är att binda alla parter till arbetet för ökad trygghet. Avtalet undertecknas av personer med hög ställning i de enskilda organisationerna, till exempel stadens borgmästare och polismästare. På detta sätt betonas samarbetets betydelse och de enskilda invånarna uppfattar att grannhjälpssamarbetet uppskattas till och med på hög myndighetsnivå. Efter undertecknandet av avtalet får invånarna en mapp med information om trygghet, de övriga invånarnas kontaktuppgifter, information om samarbetspartners inom området för trygghet, samt kontaktuppgifter till kontaktpersoner inom polisen och myndigheterna. Dessutom utdelas skyltar som markerar att det finns aktiv grannhjälpverksamhet på området.

Det fortsatta grannhjälpssamarbetet bygger på tanken om att invånarna är vaksamma över saker som händer i bostadsområdet samt att invånarna reagerar på misstänksamma händelser. Med hjälp av kontaktlistan är det dessutom lättare att ta kontakt med rätt person. Förutom övervakning och reaktion på misstänksamma händelser kan grannhjälpssamarbetet även innefatta bland annat patrullering, organisering av fritidssysselsättning under sommaren åt ungdomar eller städtalkon.

Även om ursprungstanken till grannhjälpmodellen i Estland har varit övervakning och kontroll för att upptäcka misstänksamma händelser, har orsaken till deltagande i grannhjälpssamarbetet allt mer blivit viljan att lära känna sina grannar bättre. Att göra någonting tillsammans med sina grannar upplevs som viktigt. Genom deltagandet i grannhjälpssamarbetet minskar anonymiteten i bostadsområdet. Detta är även ett av grannhjälpmodellens syften. Genom att grannarna lär känna varandra ökar den sociala kontrollen och benägenheten att bete sig ordentligt och respektfullt. Genom grannhjälpssamarbetet ökar även kommunikationen mellan grannarna. Detta i sin tur medför att grannarna tillsammans allt mer arbetar för att utveckla sitt bostadsområde och göra det tryggare.

Verksamheten har evaluerats regelbundet med två års mellanrum. Enligt resultaten har brottsligheten sjunkit och tryggheten ökat i grannkontrollområdena. Även polisen bekräftar att det inte finns mycket problem i grannkontrollområdena. Mängden alarm kan stiga efter påbörjandet av verksamheten men mängden brott minskar. Anslutningen till grannkontrollen följer ofta brottslighetens utveckling. Flest grannkontrollområden finns i Harjumaa där det bor mest människor och där det enligt statistiken finns mycket brottslighet.¹⁰

4.4.Nattvandringar

Nattvandring går ut på att vuxna är på plats när barn och unga vistas ute på kvällar och nätter. Nattvandrararnas uppgift är att observera och hjälpa till samt lyssna och ge råd ifall ett barn eller en ungdom ber om det. Syftet är att ta ansvar och visa medmänsklig omsorg när de unga behöver det. Nattvandringens syfte är också att tillsammans skapa trygghet, trivsel och tillhörighet i lokalsamhället så att barn och unga får en trygg uppväxt. Föräldrarna som deltar som nattvandrare får möjlighet att diskutera med, och lära sig av andra föräldrar. De får en inblick i hur barnens värld ser ut utanför hemmet och kunskap om vad de unga gör.

Nattvandringen bidrar också till att minska våld, skadegörelse och brottslighet. Ofta har nattvandringsgrupper ett gott samarbete med den lokala polisen. Nattvandrararna är ändå inte ett medborgarvård eller reservpoliser och de blandar sig inte i oroligheter utan ber vid behov hjälp av föräldrarna, polisen eller någon annan. Verksamhetens syfte är att vara en förebyggande insats och ofta räcker enbart nattvandrararnas närvaro till för att lugna ner situationen.

Nattvandringen grundar sig på frivillighet. Alla vuxna kan aktivera sig som nattvandrare oberoende av kön, ålder, religion, politisk eller etnisk bakgrund. Nattvandrararna rör sig utomhus med synliga gula jackor. Hur ofta nattvandrararna är ute beror på orten och de lokala behoven. Nattvandrararna är aldrig ensamma ute utan går i grupper.

Nattvandring förekommer i någon form i de flesta nordiska länder. Organiseringen kan dock variera lite mellan länderna. I respektive land finns en allmännyttig fond eller stiftelse som understöder nattvandrararna.

Dessa fonder eller stiftelser har oavlönade styrelser samt sekretariat som på riksnivå organiserar verksamheten. Fonderna eller stiftelserna finansieras av samarbetspartners som erbjuder bland annat jackor, försäkring, föreläsningar och materialstöd. I Sverige finns flera nattvandningsorganisationer. Bland annat Nattvandrarna.nu och Riksnätverket Nattvandrare i Sverige, som är riksomfattande organisationer. Även i de andra länderna finns det mindre nattvandningsorganisationer. I Finland finns det inte en motsvarande organisation som i de övriga nordiska länderna. Den kanske mest utbredda nattvandarliknande verksamheten upprätthålls i Finland av den evangeliskt lutherska kyrkan. Deltagande i den så kallade Saapas-verksamheten förutsätter ändå inte att den frivilliga hör till kyrkan. Förutom Saapas-verksamheten utförs nattvandring även av mindre lokala organisationer. Till exempel i Gårdsbacka i Helsingfors utför föräldrarna i Gårdsbacka somaliers förening Konsom ry vandringar på veckoslutskvällar och -nätter med gula västar. Vandringarna startades som en del av ett projekt om gängverksamhet bland ungdomar.¹¹

4.5.Finländsk modell för medling i grannkonflikter.

I tätt stadsboende uppstår det konflikter även mellan grannar, krockar mellan olika levnadssätt och -kulturer. Små saker så som dofter och ljud kan som värst utvecklas till långvariga strider. Olika uppfattningar av ro och olika livssituationer kan leda till konflikter. Med hjälp av Finlands Flyktinghjälp rf:s modell för medling i grannstrider, strävas till att förebygga konfliktsituationer före de utvecklas till allvarliga strider. Modellen har utvecklats inom ramen för Finlands Flyktinghjälp rf:s KOTILO -projekt. Från 2015 får verksamheten permanent understöd från Penningautomatföreningen RAY och det öppnades ett centrum för grannmedling i Finland.¹²

Situationer som kan tas upp vid medling kan gälla olika saker. Som exempel kan nämnas störande beteende, gräl mellan grannar, mobbning på gårdsområdet barnen emellan och brytande av eller okunskap om ordningsregler. Medlingen går i stora drag ut på att KOTILO-projektets frivilliga medlare diskuterar i enrum med konfliktens parter om situationen. De frivilliga medlarna är enskilda personer som deltagit i KOTILO-projektets utbildning för medling. Medlarna är opartiska och har tystnadsplikt. Efter de enskilda diskussionerna kallas konfliktens parter till ett möte med KOTILO-projektets medarbetare och två frivilliga medlare. Mötet ordnas ofta i husbolagets klubbрум eller andra invånarutrymmen. Vid behov kan på plats kallas husbolagets disponent, tolk, socialarbetare, annan myndighet eller relevant aktör. Medlingen förutsätter att båda parterna har gett sitt samtycke till medlingen. Vid medlingstillfället får båda parterna berätta sin uppfattning av situationen. Medlarnas uppgift är att föra diskussionen framåt utan att fungera som problemlösare. Tanken är att parterna själva genom att höra och diskutera med varandra skall komma fram till en gemensam lösning. Lösningen kan till exempel vara upphörande med oönskat beteende eller en ursäkt. Utifrån det gemensamma mötet görs upp ett skriftligt avtal i vilket antecknas medlingens överenskommelser. Alla deltagare i medlingen undertecknar sedan avtalet. Tanken med avtalet är att förbinda alla parter att hålla fast vid det avtalade. Medlingen följs därefter ofta upp av KOTILO-projektets medarbetare som följer upp att avtalet hållit.

4.6. Grannsamverkan i Norge, Island, Finland och Europa

I Norge fanns det tidigare ett grannhjälpssystem men det lades ned på grund av ekonomiska skäl. Före detta brottsförebyggande rådet (KRÅD) i Norge har försökt att starta ny koordinerad grannhjälpssamverkan men tills vidare utan resultat. Det finns information på KRÅD-s hemsida om hur enskilda personer kan påbörja grannhjälpssamverkan i sitt grannskap. Sådana lokala grannhjälpssamverkaner verkar runt om i landet.¹³

I Island finns mindre lokala sammanslutningar av grannsamverkan (på isländska *nágrannavarsla*) med motsvarande skyltar i området, men ingen nationellt koordinerad grannsamverkan/grannhjälp. Däremot är informell grannhjälp vanlig i samhället, i synnerhet i små bostadsområden där grannarna ser efter varandra utan att ha uttryckligen kommit överens om det på förhand.

I Finland finns heller inget koordinerat grannhjälpssystem, så som konstaterats tidigare.

På europeiskt plan har grundats organisationen European Neighbourhood Watch Association (EUNWA) som är en paraplyorganisation för grannhjälpssamverkaner i Europa. Syftet med nätverket är att möjliggöra dialog och kunskapsutbyte mellan de olika verksamheterna. Initiativet till nätverket togs av den österrikiska grannhjälpssamverkanen proNachbar. Utav de nordiska länderna är Sverige och Danmark medlemmar i nätverket. Även Estland är medlem av nätverket. Finland deltar i nätverkets samarbete.¹⁴

4.7. Grannhjälpssamverkanernas olika funktioner

Sverige, Danmark och Estland har väl fungerande grannhjälpssamverkaner som grundar sig på samarbete mellan kommunen, polisen, företag och medborgare. Modellerna liknar varandra på många punkter men det finns även en del skillnader. I den svenska modellen bildas grannsamverkansområden till vilka de som bor kan ansluta sig om de så vill. Också i Estland bildas områden där grannhjälpssamverkanen tas i bruk. I Danmark bildas däremot nätverk vilka inte nödvändigtvis är bundna till det fysiska grannskapet. Till exempel väggrannen måste inte nödvändigtvis vara en del av ens nätverk för att kunna delta. Varje hyresgäst eller boende bestämmer själv om man ska ingå i nätverket.

Ett gemensamt syfte med modellerna är att bekämpa vardagsbrottslighet och öka tryggheten. Modellerna är en viktig del av det brottsförebyggande arbetet. Olika forskningsstudier har visat att till exempel inbrotten minskat på områden där det finns ett aktivt grannhjälpssamarbete.¹⁵

Grannsamverkan har, enligt en svensk metastudie (Farrington mfl.) som Brå låtit ta fram, visat sig kunna minska brottsligheten med i genomsnitt 16 eller 26 procent, beroende på vilken mätmetod man väljer. En väl genomförd grannsamverkan kan minska en rad av de så kallade vardagsbrott som begås i bostadsområdet - inbrott, bilbrott, skadegörelse och även vissa brott mot person. I många fall leder arbetet med grannsamverkan också till en starkare gemenskap mellan grannarna. Den sociala kontrollen i grannsamverkansområden förstärks och en möjlig gärningsperson löper större risk att bli upptäckt.¹⁶

Målet med grannhjälpmodellerna är ofta också att främja trivseln och gemenskapen i bostadsområdet. Då målet är att främja tryggheten och trivseln är det viktigt att minnas att verksamhet med enbart ett brottsförebyggande syfte såsom de koordinerade grannhjälpmodellerna inte räcker. Det behövs även verksamhet med ett bredare syfte. Behovet av det bredare syftet kan bland annat ses i att ett brottsförebyggande syfte inte nödvändigtvis motiverar invånarna att delta i verksamheten utan större intresse finns för gemenskapsfrämjande verksamhet. Bland annat grannhjälpgruppen konstaterade detta i sin slutrapport. Också i Estland har man märkt att viljan att främja gemenskapen blivit en starkare orsak till deltagandet i grannhjälpssamarbetet än den brottsförebyggande aspekten.

Trivsel och gemenskapen har även blivit i flera av de nordiska grannhjälpmodellerna ett andrahandssyfte. Ett gott exempel på hur detta mål förverkligats hittas bland annat i Järva, där grannsamverkan mot brottslighet är en del av Järva-Andans verksamhet. Förutom det brottsförebyggande arbetet ordnas även verksamhet som har fokus på bland annat den fysiska miljön, näringslivet, marknadsföring och ungdomar. Genom att arbeta på ett mångsidigt sätt och beakta olika aspekter är det möjligt att främja trivseln och tryggheten i bostadsområdet.

En klar fördel med grannhjälpmodellerna är att de erbjuder invånare som vill engagera sig en enkel lösning på vad de kan göra för att främja tryggheten. Verksamheten är koordinerad och utvecklas kontinuerligt av en centralorganisation. Invånarna i de enskilda städerna och stadsdelarna behöver därmed inte själva utveckla sin egen version utan färdig information om hur man kan gå till väga, finns till hands. Detta kan sänka tröskeln för att starta upp grannhjälpverksamhet.

Däremot är en utmaning som den finländska grannhjälpgruppen stötte på gällande de koordinerade grannhjälpmodellerna var behovet av att beakta särdragen i de enskilda stadsdelarna. Det kan finnas kulturskillnader i olika städer och till och med olika stadsdelar. För att grannhjälpmodellen skall kunna fungera måste den vara flexibel så till vida att den ger utrymme för dessa kulturskillnader. Invånarna har bäst kunskap om sin egen stadsdel och denna kunskap måste tas tillvara. Detta har även att göra med att initiativtagare bör vara invånarna. En myndighet kan inte med framgång införa en viss typ av verksamhet i ett område om inte invånarna är intresserade av det. T.ex. polisens initiativ att starta upp grannsamverkan i så många flervåningshus som möjligt i Narva, i Estland misslyckades och dog ut med det samma.

Så som ovan konstaterats har intresset för att delta i grannhjälpverksamheten i Estland börjat ändras från brottsförebyggande till en önskan om att lära känna sina grannar och bygga upp en gemenskap. Grannhjälpmodellerna kan ha denna positiva effekt som förutom tryggheten även främjar trivseln. Grannhjälpmodellerna kan ändå även ha den motsatta effekten, det vill säga att det skapas en gränsdragning mellan dem och oss. De invånare som inte deltar i grannhjälpverksamheten blir utanförstående personer. Utanförskapet kan i sin tur leda till att misstankar riktas mot dessa personer utan orsak.

5. Medborgar- och frivilligverksamhet som främjar tryggheten och trivseln i bostadsområdet

Förutom nationella modeller för grannhjälp finns det även verksamheter vars målsättning inte uttryckligen är att förebygga brottslighet utan att främja trivseln och gemenskapen, goda sociala relationer i bostadsområdet. Projektet har utgått från att även sådan verksamhet kan ha brottsförebyggande effekter. Projektet har därmed granskat olika typer av medborgar- och frivilligverksamhet i de nordiska länderna, vars målsättning eller effekt är ökad upplevelse av trygghet, gemenskap, trivsel och delaktighet och som därmed även har eller kan förväntas ha brottsförebyggande effekter. I detta kapitel granskas inledningsvis några riksomfattande föreningar som har sin grund i settlementarbetet och som arbetar för en mer trivsam närmiljö och starkare gemenskap. Gemensamt för dessa föreningar är att deras arbete riktar sig huvudsakligen till urbana miljöer. Landsbygden är däremot representerat i det följande underkapitlet där byarörelserna i Norden presenteras kortfattat med ett exempel från Finland. I det tredje underkapitlet presenteras invånar- och folkrörelser som även är ett fenomen som närmast hittas i stadsmiljöer eller förorter. Slutligen presenteras andra alternativ att nätverka och engagera sig i sin närmiljö.

5.1. Settlementarbete för en mer trivsam närmiljö och starkare gemenskap

Settlementarbetet startade i början av 1880-talet i London som ett svar på de samhällsliga problem som orsakades av industrialiseringen och urbaniseringen i slutet av 1700-talet. Särskilt livet i arbetarklassens bostadskvarter var omänskligt – man levde under svåra och omänskliga förhållanden. Universitetsstudier bjöds då in att bosätta sig i arbetarkvarter och påbörja verksamhet i samarbete med invånarna med målet att skapa förändringar på alla livsområden och i alla åldersgrupper. Utvecklandet av samarbetet mellan människor, det gemensamma ansvaret och egna initiativet ledde till sociala, civiliserade/kulturella och miljömässiga förändringar.

Settlementrörelsen i USA startades av Jane Adams år 1889, då hon grundade det första settlementet vars uppgift var att förbättra immigranternas dåliga ställning. Adams utgick från att problemen i slummarna inte var en följd av dess invånarnas asociala egenskaper utan snarare strukturella och funktionella brister i samhället. Grundtanken i Adams settlementarbetet var att förbättrandet av samhällets interna struktur och dynamik förebygger även uppkomsten av sociala problem.¹⁷

5.1.1. Projektet "Det nya lokalsamhället"

Det nya lokalsamhället är ett utvecklingsprojekt för medborgarverksamhet som koordineras av Finlands Settlementförbund rf. Projektet pågår på tre orter i Finland åren 2011-2015 med finansiering av Penningautomatföreningen (PAF) i Finland. Projektets målsättning är att involvera det nya lokalsamhället i samarbete med de lokala settlementen på tre orter: Kemijärvi, Brändö i Vasa och Hervanta i Tammerfors.¹⁸

De tre orterna är väldigt olika. Brändö i Vasa har ändrats från en arbetarstadsdel till en del av informationssamhället. Barnfamiljerna har flyttat ut och nuförtiden bor där främst pensionärer, arbetare och studerande. Utmaningen i Brändö har varit att kombinera dessa invånargrupper eftersom det saknas en lokal gemenskap. Kemijärvi har förlorat flera av sina arbetsplatser inom industrin och har lidit av utflyttning samt högre arbetslöshet än genomsnittet. Invånarna i Kemijärvi är ändå stolta över sin stad och vill inte känna medömkan utifrån. I och med svårigheterna har medborgaraktiviteten bland Kemijärviborna ökat. Hervanta i Tammerfors är en utav Finlands största stadsförorter. Hervanta är en mångkulturell stadsdel som byggdes/etablerades på 1970-talet och har vuxit kraftigt sen dess. I Hervanta finns en stark identitet och aktiv medborgarverksamhet. Men invandrarna i Hervanta har blivit åsidosatta. Orsakerna till detta är till exempel svaga eller obefintliga kunskaper i språk, skrivning och/eller läsning. Under hösten 2013 och våren 2014 deltog dessutom städerna Kemi och Rovaniemi i projektet. I områdena koncentreras särskilt på utvecklingen av barn och ungas möjligheter att delta och påverka.

Syftet med projektet är att aktivera de lokala invånarna, erbjuda dem gemensam sysselsättning, möjligheter att delta och påverka i den egna närmiljön och ärenden som berör deras eget område. Syftet är även att genom samarbete med invånarna regionbaserat utveckla, förverkliga och fördjupa metoder för delaktighet och påverkan. Genom projektet förstärks samarbetsformer mellan medborgarorganisationerna, verktyg för när demokrati och deliberativ diskuterande demokrati, växelverkan mellan kommuner och lokalsamfund samt växelverkan inom lokalsamhället. I projektet utvecklas praxis som senare kan tillämpas i synnerhet i settlementarbetet i övriga Finland, i samarbete med de lokala invånarna och aktörerna. Med stöd av projektet har invånarna även uppmuntrats till att ordna gemensam verksamhet för att främja de egna intressena. Samarbete sker med kommunen och lokala organisationer.

Tanken bakom det nya lokalsamhället är att människornas vardag idag förverkligas även lokalt i den egna närmiljön. Även om tjänsterna flyttas ut och kommunstrukturen förändras är gemenskapen och känslan av att kunna påverka sin egen närmiljö viktig för den enskilda människan. Det nya lokalsamhället hämtar tillbaka den redan lite borttappade viktiga betydelsen av lokalsamhället i förverkligandet av människans goda vardag. I det egna lokalsamhället kan människan känna gemenskap och delaktighet. Ett fungerande lokalsamhälle skapar socialt kapital och förebygger utanförskap och utslagning.

Inom ramen för projektet har det bland annat ordnats medborgarråd, som har lyft upp till diskussion viktiga teman för lokalsamhället. I Brändö har man gjort s.k. utvecklingsvandringar som är en tillämpad version av den svenska trygghetsvandringensmetoden. Utvecklingsvandringarna har varit ett bra sätt att få människorna med och påverka. I Hervanta har tagits i bruk en tidsbank som är en tjänst genom vilken tjänster utbyts utan pengar arbetstimme för arbetstimme.

Metoderna och erfarenheterna som används i projektet har utarbetats till en modell även för övrigas användning: hur medborgarråd eller world cafe workshops ordnas, hur tidsbanker grundas, modell för frivilligarbete med låg tröskel och modell för demokratiwerkstäder. Det nya lokalsamhället -projektets verktyglåda och handböcker som är menade för att stöda verksamhet som sker på eget initiativ i växelverkan med lokalsamhället hittas i Innobyn (Innokylä) på internet och Settlementförbundets hemsidor. Verktyglådan ger redskap till att skapa nya sätt att delta och påverka i lokalsamhället.¹⁹

5.1.2. Settlementet på Vesterbro

”Settlementet på Vesterbro” är en ideell organisation i stadsdelen Vesterbro i Köpenhamn och jobbar med att säkra social och kulturell likvärdighet och gemenskap. Settlementet på Vesterbro grundades redan år 1911 på initiativ av en grupp kristna akademiker. Avsikten var att föra studenterna och arbetarna på Vesterbro samman, skapa en gemenskap och på så sätt bygga en bro över de stora klasskillnaderna. Settlementet ville stödja och hjälpa de resurssvaga och säkra medborgarnas likvärdighet. Den kristna aspekten som präglade början av Settlementets verksamhet har idag klingat av. De grundläggande idéerna om att säkra medborgarnas deltagande i samhällets gemenskap, att säkra social och kulturell likvärdighet i samfundet för alla medborgare oberoende ålder, kön och etnisk bakgrund har ändå levt vidare.

Stadsdelen Vesterbro är en gammal arbetarstadsdel med tät bebyggelse. Stadsdelens rykte har förbättrats med tiden. Från att ha varit en sliten och dålig stadsdel har Vesterbro förändrats till en eftertraktad stadsdel med gott rykte, vars bostadspriser stigit. Detta kan ses som ett tecken på att Settlementarbetet har varit framgångsrikt.

För Settlementet på Vesterbro arbetar idag omkring 40 fast anställda och ca 250 frivilliga. Organisationen arbetar inte direkt med brottsförebyggande eller uppfattar det inte som en del av sitt arbete. Settlementet koncentrerar sig på preventivt arbete överlag i vilket brottsförebyggande är inkluderat. Organisationen har fem avdelningar och driver bland annat uppsökande gatuverksamhet, erbjuder olika typer av rådgivning, rättshjälp, skuldrådgivning, seniorarbete och verksamhet åt marginaliserade. Frivilligarbetarna som arbetar för Settlementet på Vesterbro kan ha olika bakgrund. En del av organisationens grundtanke är att erbjuda verksamhet åt alla. Detta betyder inte enbart att de som behöver hjälp erbjuds hjälp utan de ges även en möjlighet själva hjälpa till. Personer som själva har problem eller svag mental hälsa, arbetar exempelvis som frivilliga för organisationen. Tanken är att dessa personer genom frivilligarbetet känner sig som en del av ett sammanhang och på det sättet själva får hjälp med sina egna problem. Settlementet strävar till att stärka gemenskapen (felleskab) och motverka motsättningar mellan dem och oss. Settlementet på Vesterbro samarbetar med myndigheterna i området men är samtidigt måna om att hålla kvar sin egen integritet i medborgarnas ögon.²⁰

5.1.3. Fritidsorganisationer för barn och ungdom

Riksförbundet Sveriges fritids- och hemgårdar, Fritidsforum, är en svensk riksorganisation som är bildad 1937 och riktar sig till barn och ungdomar. Organisationen har 275 mötesplatser; fritidsgårdar, hemgårdar, kvartersgårdar, träffpunkter, ungdomens hus och liknande, samt ca 300 lokalföreningar runt om i Sverige. Lokalföreningarna har grundats av unga med anknytning till någon av Fritidsforums öppna mötesplatser. Medlemmar i förbundet kan vara kommuner, kooperativ och föreningar av olika slag. Fritidsforum organiserar fortbildning, utvecklingsprojekt, internationell support och påverkansarbete.

Fritidsforums värdegrund omfattar demokrati och allas lika värde. En oroväckande trend har varit det mer positiva förhållningssättet bland unga gentemot diktaturer eftersom detta ses som en praktisk form att styra. Fritidsforum arbetar därför med att stärka demokratin i samhället och människors uppfattningar om

demokrati. Organisationens roll är att öka människors handlingsutrymme genom främjande och handledande arbete. Fritidsforum arbetar med främjande arbete vilket betyder att de fokuserar på positiva/proaktiva/preventiva faktorer framför negativa, såsom brottsförebyggande eller problemorienterat. Arbetsfältet är människors fritid.

Fritidsforums generella framgångsfaktorer har varit att bygga relationer, erbjuda ett brett utbud av aktiviteter och låta ungdomarna påverka vad som görs, att se varje individ som subjekt istället för objekt, att främja egenorganisering och se sig själv som en motor i stadsdelens sociala infrastruktur. Fritidsforum strävar efter att all verksamhet skall vara "bottom-up" och aldrig "top-down", det vill säga initiativen bör komma från ungdomarna själva för att verksamheten skall lyckas. De vuxna kan inte säga till ungdomarna hurudan verksamhet de skall driva. För att stärka kunskapen om olika demokratimetoder bland unga jobbar Fritidsforum med att lära ungdomar om olika organisationsmodeller och hur man startar en egen förening. Som exempel kan nämnas ett fall där ungdomarna i staden brukade åka skateboard vid en gammal betongplatta. Markägaren motsatte sig detta och ungdomarna önskade därför att det skulle byggas en skatepark i staden. För att få sin röst hörd uppmanades de då att grunda en förening genom vilken de lättare kunde samtala med kommunen. Kommunen gillade ungdomarnas initiativ och slutligen byggdes en park för skateboardåkare.

En viktig uppgift för Fritidsforum är även att fungera som facilitator mellan det offentliga och civila. Dessutom har framgångsfaktorer varit att erbjuda kostnadsfria aktiviteter, gratis lokaler och att ha en stark lokal förankring. Fritidsforum har bland annat arbetat med att främja användningen av skolorna till andra ändamål än skolundervisning. Skolorna är ett ypperligt ställe att ordna kvällsaktiviteter. Skolans lärare och övriga personal anses ofta dock ha företräde när det gäller bestämmanderätten över ordningen i skolan. Eventuella kvällsaktiviteter i skolorna ses då som underordnade skolverksamheten. Inom Fritidsforum har man arbetat med att ändra på inställningarna så att användningen av skolhuset för kvällsaktiviteter vore likvärdigt användningen av skolhuset för utbildning.²¹

En motsvarande organisation som Fritidsforum är den norska barn och ungdomsorganisationen Ungdom og Fritid. Organisationen som grundades år 1978 är till för användare, anställda och frivilliga i bland annat kommunala och kommunalt understödda fritidsklubbar och ungdomsgårdar. Över 600 fritidsklubbar, ungdomsgårdar, fritidscenter, aktivitetshus i hela Norge är medlemmar i föreningen. Syftet för Ungdom og Fritid är att påverka och utveckla förutsättningar för en god uppväxt och jobba för att alla barn och unga själva får bestämma över sin fritid. Ett utav organisationens centrala teman är att befrämja ungdomars möjlighet att delta i det demokratiska arbetet. Bland annat arbetar organisationen för att ungdomar skall få rösträtt i kommunala val. Dessutom ger organisationen tips på andra sätt för unga att delta i demokratiarbetet. Övriga centrala teman är bland annat ungdomskultur, politik, rusmedel, inkludering, media, mobbning, psykisk hälsa, sexualitet, våld och fattigdom.²²

5.1.4. Byarörelserna i Norden och ett exempel från Finland

"Hela Norden ska leva" är en samarbetsorganisation för byarörelserna i Norden. Föreningens syfte är att stödja och befrämja all verksamhet som är ägnad att utveckla och vitalisera goda och livskraftiga levnadsförhållanden på landsbygden i de nordiska länderna genom att verka som samarbetsorgan och intressebevakare för ländernas riksomfattande byföreningar och motsvarande registrerade föreningar och

organisationer. Föreningen ger råd och vägleder sina medlemmar genom att ordna konferenser och seminarier, genomför utbildning och informerar sina medlemmar. Föreningen tar ställning och yttrar sig i gemensamma och för medlemsorganisationerna viktiga frågor. Hela Norden ska leva består av landsbygdsorganisationer i de nordiska länderna. Medlemsorganisationer är Landdistrikernes Fællesråd från Danmark, Byaverksamhet i Finland r.f. – Suomen Kylätoiminta ry., Kommunsamskipan Føroya från Färöarna, Landsbyggðin lífi (LBL) från Island, Vellenes Fellesorganisasjon från Norge, Hela Sverige ska leva (HSSL) och Ålands bildningsförbund r.f.²³ Även i Estland finns en motsvarighet till de nordiska föreningarna. Estniska Kodukant, the Estonian Village Movement är en takorganisation för medborgarorganisationer. Organisationen verkar både lokalt i byar, i landskap och nationellt. Idéen till Kodukant kom från Sveriges Hela Sverige skall leva och organisationens slogan är "All Estonia shall live!".²⁴

Föreningen Finlands byaverksamhet rf. verkar riksomfattande och får årligen ca 1,1 miljoner euro i statsstöd. Understödet riktas till 19 landskaps byaföreningar och en riksomfattande stödtjänst. Varje landskaps byaförening har ett byaombud vars uppgift det är att ge råd till landskapets lokala aktörer och föreningar i frågor gällande medborgardeltagande och föreningsarbete. Även om verksamhetsområdet är "byaverksamhet" betyder det all bya- och invånarverksamhet samt föreningar som verkar på sin egen sektor så som kultur, idrott, välfärd etc. Gemensamt för alla är det lokala fokuset. Föreningen arbetar bland annat med att utveckla utvecklingsprogram för den lokala verksamheten, byaplaner och säkerhetsplaner för byar som en del av hemkommunens säkerhetsplan.²⁵ Föreningen är även medlem av den frivilliga räddningstjänsten Vapepa, som är ett riksomfattande nätverk av finländska föreningar. Koordineringen av Vapepa sköts av Finlands Röda Kors. Vapepa-nätverket fungerar som stöd för myndigheter och på begäran av myndigheter. Ofta kan uppdragen gälla sökande av försvunna personer eller därtill anknuten verksamhet så som inkvartering och bispisning. Då myndigheterna behöver hjälp vid ett uppdrag kan de kontakta Vapepa som förmedlar uppdraget till medlemsföreningarna.²⁶

Med tanke på temat grannhjälp är ett relevant exempel av föreningens verksamhet modellen för grannhjälpssringar, som föreningen utvecklat. En grannhjälpssring är en grupp av frivilliga som organiserar sig för att hjälpa andra personer i närmiljön vid krissituationer i vardagen. Hjälpbekovet kan uppstå till exempel då någon råkar utför en olycka, en närstående person dör och den anhöriga behöver stöd eller då föräldrarna helt enkelt är för utmattade för att ta hand om sina egna barn. Hjälpen kan bestå av allt från att hålla sällskap och laga mat till att skotta snö, erbjuda skjuts eller ordna barnvaktshjälp. Traditionell grannhjälp där grannarna spontant hjälper varandra skiljer sig från grannhjälpssringen på det sättet att grannhjälpssringen erbjuder hjälp till alla som bor i närmiljön oavsett om den som behöver hjälp är en bekant person eller inte. Grannhjälpssringens verksamhet är dessutom organiserad under en förening i området vilket betyder att verksamheten är planerad och grannhjälpssringens medlemmar har fått utbildning inför uppdraget som frivillig.²⁷ Grannhjälp har långa traditioner i Finland och oftast talar man om grannhjälp under efterkrigstiden när resurserna var ringa och att hjälpa varandra på alla möjliga sätt hörde naturligt till vardagen.

5.2. Invånarrörelser och icke-föreningsbunden medborgarverksamhet för ett trivsammare bostadsområde i Finland och Norge

Med utgångspunkt i en vilja att påverka i sin egen närmiljö har på olika orter i Norden uppkommit s.k. invånarrörelser. I denna rapport presenteras två exempel från Finland och ett från Norge.

Hyvä Kasvaa Järvenpäässä, fritt översatt *Gott att växa i Träskända* eller *Det goda växer i Träskända* (nedan Träskändarörelsen) från södra Finland, är en invånarrörelse för en bättre, vackrare och trivsammare stad. Verksamhetens utgångspunkt är att invånarna lyfter upp förbättringsobjekt, som fixas i samarbete med dem som fungerar i området och som upplever att saken är viktig. Ofta deltar både kommunen, företagen och invånarna.

Verksamheten påbörjades av några aktiva invånare som var missnöjda med renligheten i deras närbutiks omgivning och de ville tillsammans med de övriga invånarna göra någonting åt saken. Idéen var att verka fritt och göra just det som de ville och hade intresse för. De ville koncentrera sig på det som de ansåg vara väsentligt och därför ansågs bildandet av en förening och organisering av verksamheten vara för begränsande, byråkratiskt och skrämmande. Därmed startade år 2010 den fritt verkande Träskändarörelsen. Rörelsen har nästan inga ekonomiska resurser och allt görs som frivilligarbete. Resultaten av några års arbete bildar en imponerande lista. Rörelsen har rustat upp närbutikens tidigare ostädade bakgård och återvinningspunkten i närheten. Dessutom har rörelsen ordnat byadagar med program från morgon till kväll och flera deltagare.

Det största och mest uppmärksammade evenemanget är troligtvis blomstöveljippet. En blombutik som var rörelsens lokala samarbetspartner tog år 2013 till försäljning en egen blombukett för rörelsen. För varje såld blombukett donerade blombutiken en sommarblomma till rörelsen. Sammanlagt fick rörelsen 500 sommarblommor som planterades i gamla gummistövlar som samlats in av privata personer. Stövlarna med blommorna användes för att pynta ett fult staket i stadens centrum. Sju företagare som fungerade i närheten av staketet förband sig att vattna blommorna i var sin tur och att berätta om staketet till sina kunder. Gummistövlarna pryddes staketet två månader. Under denna tid förekom inga illdåd gentemot blomstövlarna. Detta orsakade förundran eftersom staketet låg nära barer och nöjeslivets övriga tjänster och evenemang. Staketet blev däremot det mest uppmärksammade och fotograferade objektet i Träskända sommaren 2013 och bilder av det har använts i stadens officiella broschyrer. Inför sommaren 2014 samlades in 1000 blommor. Blommorna planterades i handväskor som donerats av invånarna. Och i somras (2015) pryddes staketet igen. Den här gången med färgglada cyklar som blomsterställningar. Efter sommarsången såldes cyklarna till högstbjudande och pengarna donerades till ungdomsverksamheten.²⁸

Gamlasrörelsen är en invånarrörelse för människor som bor, arbetar och vistas på fritiden i stadsdelen Gamlas i Helsingfors. Rörelsen grundades med inspiration av invånarrörelserna i stadsdelarna Berghäll och Tölö i Helsingfors. Inspirationen till att grunda invånarrörelsen kom från Sitratorget i Gamlas centrum. Torget upplevdes som otrivsamt och invånarna ville ta över torget. Stadsdelen Gamlas har dessutom ofta fått en negativ bild i media på grund av bland annat brottslighet, problem med missbruk och så vidare. Invånarna ville visa en mer positiv sida av sin stadsdel och grundade då Gamlasrörelsens Facebook sida för att hålla kontakt och kommunicera. Tanken var att man inte vill klaga utan bry sig. Gamlasrörelsen vill inte fortsatt diskutera negativa saker utan istället öka den positiva verksamheten. Gamlasrörelsen är inte en

förening men rörelsens aktiva invånare träffas regelbundet. Alla möten är öppna, tröskeln att delta är låg och alla kan komma med och förverkliga sin dröm.

Rörelsens idé och kärnverksamhet är att invånarna agerar själva, på eget initiativ och på egna villkor. Rörelsens uppgift är att uppmuntra och understöda människor att göra själv, skapa positiva öppningar och intresse. Rörelsen är inte en brunn för de lokala invånarnas önskemål. Genom att uppmuntra – ”*En god idé, vad tänkte du själv göra åt saken?*” – strävar man till att uppmuntra människor att göra något. Alla får presentera sin idé och börja förverkliga den. Som exempel av resultatet av en aktiv invånares initiativ förflyttades en skulptur som heter ”drömmen” från en annan stadsdel till Sitratorget i Gamlas för att pigga upp torget. I samband med det ordnades en fest för invånarna på Sitratorget genom talkoarbete. Närmiljöns butiksägare bjöd på glögg och invånarna samlade med hjälp av Facebook termoskannor och andra nödvändiga artiklar till festen. Listan på evenemang och idéer som förverkligats tillsammans är lång. Till exempel har ett tiotal frivilliga personer tagit sig an uppgiften att som parkfadder ta hand om parkområdena och plocka upp rosk/skräp.

Förutom den fysiska miljön har rörelsen även satsat på att bygga upp en gemenskap och få invånarna att lära känna varandra bättre. Bland annat har man tryckt upp klistermärken som på olika språk uppmanar alla att hälsa på varandra. Gamlas-rörelsens kampanj motsvarar *Säg hej till din granne* -kampanjen som drivs av MKB Fastighets AB i Sverige som en del av deras satsning på trygghet. Tanken bakom kampanjen är att genom att hälsa på sina grannar skapar man tillsammans ett tryggare bostadsområde. Ett enkelt hej, ett litet leende eller bara en snabb nick är visserligen en ytlig kontakt men en viktig sådan. Den bidrar till bättre hälsa (hälsofrämjande), enklare vardag och kan kanske dessutom lägga grunden för djupare vänskap. Kampanjen grundar sig på forskning som visat att de som bor i områden där grannar hälsar på varandra, mår bättre i kropp och själ än de som bor i områden där den ytliga relationen inte finns (Cecilia Henning & Sophia Lövgren; Lokala sammanhang och identiteter: Om grannkontakters plats i en föränderlig värld). Grannar som hälsar ger varandra tillhörighet, trivsel och trygghet.²⁹

Genom Gamlas-rörelsens verksamhet har byggts upp gemenskap och trivsel, känsla av trygghet, gemensam verksamhet. Dessutom har invånarnas intresse för att utveckla sin egen stadsdel och påverka dess trivsel väckts. Gamlas-rörelsen har städad upp och förbättrat stadsdelens yttre bild och stoltheten för den egna staden. Invånarna har lockats med i verksamheten genom den låga tröskeln för deltagande, snabba kommunikeringen och de lätta sätten att delta.³⁰

Både Träskända-rörelsen och Gamlas-rörelsen har delvis haft utgångspunkt i att göra den fysiska miljön mer trivsam. En annan utgångspunkt hade däremot folkrörelsen *Øvre Eiker visar ansiktet* som grundades år 1995. Øvre Eiker är en kommun med cirka 16 000 invånare som ligger ca 70 km från Oslo. Rörelsen startade i samband med en protestmarsch ”*Spontanaksjon – Øvre Eiker visar ansiktet*”. Protestmarschen ordnades på grund av oroligheterna i samband med en konsert med vitmaktmusik i Øvre Eikers huvudort Hokkesund. Konserten hade lockat, utöver en mängd journalister, 300 motdemonstranter från extrema vänsterautonoma grupperingar. Under konserten uppstod oroligheter, och polisens fokus låg på att hålla isär de högerextrema och vänsterautonoma grupperna. Øvre Eiker visar ansiktet -rörelsens syfte blev därmed att sätta fokus på frågor och insatser för människors lika värde och rättigheter. Det civila samhället åtog sig ansvaret att motverka de negativa bilderna av kommunen och skapa nya visioner.

Rörelsen tog fram ett manifest för ökad tolerans och demokrati. Manifestet undertecknades av 2000 kommuninvånare och pryder idag en av väggarna i kommunfullmäktigesalen i Hokkesunds rådhus. Efter detta har kommunen utarbetat ytterligare strategier och handlingsplaner för Øvre Eikers demokratiarbete.

Framgången bakom demokratiarbetet i Øvre Eiker anses vara en aktiv kommunledning och lyckad mobilisering av det civila samhället. Rörelsens arbete resulterade i ett mycket större demokratifrämjande arbete. Till exempel ordnas utbildning med fokus på det demokratiska manifestet för alla nyanställda i kommunen. För skolorna har utarbetats en toleransbank som ska hjälpa att ta in frågor om mänskliga rättigheter i det vardagliga skolarbetet samt år 2006 tog rörelsen initiativ till ett dialogforum mellan kristna och muslimer. Rörelsen har fått uppmärksamhet och belönats med pris för sitt demokratiarbete. Demokratiarbetet har utvidgats från att bemöta politisk våldsbejakande extremism till att gälla ett brett fält av demokratifrämjande arbete.³¹

5.3. Frivilligarbete

Med frivilligarbete avses arbete som görs frivilligt och utan ersättning. Frivilligarbetet anses ofta dessutom syfta på allmännyttiga uppgifter. Formerna av frivilligarbete varierar. Frivilligarbetet kan vara allt från lokalt eller riksomfattande till globalt. Det kan utövas på flera olika sätt, bland annat fritt via medborgarinitiativ utan föreningar, genom en förening eller församling eller för en större organisation. I detta kapitel presenteras några exempel på hur frivilligarbete kan utövas för att främja tryggheten och trivseln i den egna närmiljön. Exempelen tar upp sådana former av frivilligarbete som alla kan utföra utan att till exempel vara föreningsaktiv eller dylikt. Exempelen ger uttryck för hur var och en kan delta på sitt eget sätt på det lokala planet. Förutom dessa exempel kan frivilligarbete även utföras på det lokala planet genom bland annat föreningar och boende-/medborgarrörelser.

5.3.1. Norges frivilligsentraler

Norges Frivilligsentraler är mötesplatser för frivilligarbete i lokalmiljöerna och finns i hela Norge. Frivilligsentralerna bidrar till att samordna frivilliga insatser som privatpersoner eller frivilliga organisationer utför i kommunen. På så sätt styrks och främjas frivilligarbetet i lokalmiljön. Frivilligsentralerna fungerar som kontaktcenter för alla som önskar delta i frivillig verksamhet oavsett ålder, kön, ekonomisk status och etnisk tillhörighet. Genom frivilligsentralerna kan till exempel förmedlas frivilliga som sällskap hem till pensionärer, med på läkarbesök, nattvandring, kaféverksamhet, hjälp till invandrare, praktisk hjälp med till exempel datorer eller reparationer och så vidare.

Frivilligsentralerna i Norge grundades år 1991 på initiativ av socialdepartementet. År 2004 samlades all frivilligpolitik till Kirke- och kulturdepartementet. Tanken var att det behövdes sektorövergripande ansvar över frivilligpolitiken i Norge och för detta grundades en egen avdelning på departementet. Samtidigt avvecklades det tidigare samarbetsorganet FRISAM och i stället grundades Frivillighet Norge, som fick statligt understöd men som trots allt låg utanför statsförvaltningen. Snart efter dessa förändringar började även betonas att frivilligsentralerna skulle vara närmiljöcentraler snarare än socialcentraler vilket var den bärande tanken i början. Idag finns det omkring 400 frivilligsentraler runt om i Norge. Frivilligsentralernas ägandeform varierar. En del frivilligsentraler drivs av kommunen medan en del har olika civila ägandeformer (t.ex. andelslag eller stiftelser).³²

Motsvarande förmedlare av frivillighjälp hittas även i de övriga nordiska länderna. I Sverige förmedlar Volontärbyrån ideella uppdrag och arbetar för att människor och ideella organisationer ska hitta varandra. Volontärbyrån ger också stöd och utbildning till ideella organisationer i att leda, rekrytera och motivera frivilliga.³³ I Finland förmedlas frivillighjälp av flera olika aktörer bl.a. via ToimintaSuomi.fi.³⁴ En annan växande knutpunkt för de som behöver hjälp och vill hjälpa andra är internettjänsten Helhjärtat (Suurella Sydämellä). Tjänsten drivs av den evangeliskt-lutherska kyrkan och verkar på ca 40 orter i Finland.³⁵ I Danmark hittas information om frivilligarbete på hemsidan för Center for frivilligt socialt arbejde som är ett landsomfattande kunskaps-och utvecklingscenter för frivilligt socialt arbete.³⁶

5.3.2. Nappi Naapuri

För att utveckla ett medel för att ta kontakt med sina grannar har i Finland påbörjats internettjänsten Nappi naapuri. Tjänstens syfte är att skapa en internettjänst som gör det lättare för människor som bor nära varandra att kommunicera samt erbjuda och be om hjälp. Tanken med Nappi naapuri är att göra grannskapen mer trivsamma samt utnyttja de resurser som finns där. För detta byggde man upp en karta på nätet där människor kan meddela om de behöver hjälp med någonting eller om de vill göra något tillsammans med andra eller erbjuda hjälp eller tjänster. Som exempel kan nämnas att hjälpa en åldring med matinköp, att studenten i grannhusets trappa rastar hunden eller att någon hjälper till med it-stöd. Tjänsten kommer att planeras så att både unga och gamla kommer att kunna använda den. Grundarna vill skapa en vacker, rolig och säker tjänst som fungerar i hela landet, både på landsbygden och i stadsmiljöer. Genom kartan är det enkelt att få en överblick av vad som händer i det egna grannskapet. Tanken är att Nappi naapuri kommer att grunda sig på människornas fysiska närhet och inte på deras egna nätverk. Genom tjänsten kan alla skicka ut meddelanden och svara på dem. För att be om hjälp eller erbjuda hjälp behöver man inte ha ett färdigt nätverk som man är en del av. Skillnaden med *tidbank-modeller* är bland annat att man inte binder sig till så kallade tidskontot.

Förutom att bygga upp en internettjänst för utbyte av tjänster eller hjälp är syftet även att skapa trivsammare grannskap genom att öka gemenskapen. Tanken är att aktivera människorna i området för att skapa den förändring som de själva vill se.

Projektet har påbörjats av föreningen Yhteismaa ry samt en grupp aktiva människor. Yhteismaa är en allmännyttig förening utan vinstintresse som drivs av frivilliga. Föreningen planerar och förverkligar samhälleligt betydelsefulla projekt, evenemang och tjänster. Till exempel har föreningen tidigare organiserat evenemang så som Städdagen (Siivouspäivä), under vilken städerna som deltar i städdagen omvandlas till stora lopptorg då människorna säljer överblivna saker och kläder på gatorna.

Finansieringen för Nappi naapuri projektet samlades in genom internetsidan www.mesenaatti.me, som är en sida genom vilken man kan söka grupppfinansiering för projekt. Vem som helst kunde stödja projektet. Eftersom Nappi naapuris syfte är att skapa gemenskap kändes det naturligt för grundarna att involvera alla redan i medelinsamlingen. Projektet lyckades slutligen samla in ca 29 500 euro. Den första versionen av Nappi naapuri öppnades augusti 2015 och hittills har den fått flera utmärkelser och priser både nationellt och nordiskt.³⁷

5.3.3. Ett grönländskt exempel om främjande av frivilligarbete

Grönlandsbanken utvecklade år 2011 en modell för främjandet av socialt och frivilligt engagemang under arbetstid. Enligt modellen har varje anställd möjlighet att göra frivilligarbete. Bankens frivilligpolitik bygger på tanken om att frivilligt och socialt engagemang är en investering i Grönlands framtid.

En procent av bankens arbetstimmar används till frivilligarbete. Med 113 anställda betyder detta sammanlagt 2174 timmar kan användas för frivilligarbete, mer än ett helt personår. År 2013 utfördes 714 timmar frivilligarbete under arbetstid.

Frivilligarbetet indelas i olika kategorier och de områden som banken primärt arbetar med är barn och unga, utbildning, äldre, miljö och kultur. Frivilligarbetet görs alltid åt en förening eller organisation. De anställda kan inte göra frivilligarbete åt en privat person. Frivilligarbetet har till exempel omfattat rengöring av ett stort naturområde i Nuuk och Sisimiut, hjälp vid arrangering av ett stort idrottsevenemang, deltagande i Röda Korsets och Natteravnenes verksamhet samt mentorskap och rådgivning åt unga.³⁸

5.4. Olika former av medborgarinitiativ för att förbättra närområdet och livsförhållanden.

I detta kapitel har presenterats olika former av frivillig- och medborgarverksamhet vars syfte är att främja trivseln och tryggheten i närmiljön. Exemplet har varierat från riksomfattande verksamhet till verksamhet som är knuten till en viss stadsdel. Det gemensamma för dessa verksamheter är viljan att arbeta för ett gott syfte och förbättringar. Dessa former av frivillig- och medborgarverksamhet har inte som primärt syfte att förebygga brottslighet. Den bakomliggande orsaken till verksamheten kan ha varit ett problem, så som till exempel stadsdelen Vesterbros dålig rykte, Träskända närbutikens ostädade närmiljö eller extremismen i Øvre Eiker. Syftet och målet med verksamheten är trots det något annat än att enbart motverka problemet. Syftet är något positivt som att främja gemenskapen och trivseln eller att arbeta för de mänskliga rättigheterna och stärka närdemokratin.

Även om det uttalade syftet inte är brottsförebyggande kan och har dessa typer av verksamheter trots det just brottsförebyggande effekter utöver de trygghets- och trivsselfrämjande effekterna. Dessa effekter känns dock inte igen. Det kan till och med vara så att dessa verksamheter inte ens vill veta om de eventuella brottsförebyggande effekterna eftersom det har en negativ ton och tar bort fokus från det tänkta/verkliga syftet. Det kanske har funnits en tid då det var populärt att kalla sådana projekt primärt/i första hand till brottsförebyggande projekt. Förändringar i välfärdssamhället har gjort att det är andra utmaningar och behov i människornas liv och vardag som betonas – ensamhet, utanförskap etc.

Skillnaderna i de olika verksamheterna är organisationsformen och verksamhetsformen. Exemplet av settlementorganisationerna samt Fritidsforum och Ungdom og Fritid är exempel på riksomfattande föreningar som har lokal verksamhet på olika orter. Verksamheten styrs av en centralorganisation. Föreningarna har funnits i flera år och fått en etablerad plats i samhället. En annan organisations- och verksamhetsform är de så kallade invånar- eller folkrörelserna. Dessa uppkommer av ett syfte som

aktiverar människorna att göra någonting. Det gemensamma syftet får människorna att samlas och vidta åtgärder. Till exempel för Träskända- och Gamlasrörelsen hade det varit möjligt att grunda föreningar och organisera verksamheten på det sättet. Denna organisationsform har dock ansetts vara för tung och byråkratisk, till och med onödig. Det intressanta och centrala med dessa rörelser är deras föränderliga och tillfälliga karaktär. Rörelserna uppstår vid ett visst behov och upphör när detta behov inte längre finns.

Det behövs eldsjälar som startar och bär verksamheten. När de inte längre är kvar som s.k. ledare och inte byts ut naturligt av personer som vill föra vidare verksamheten, eller när problemet är löst och inte längre aktuellt så är det en naturlig del av processen att verksamheten dör ut och inget konstigt med det. Verksamheten startas för att det t.ex. uppstår ett problem i lokalsamhället och det finns personer som tar initiativ och aktiverar sig för att lösa problemet. Syftet är att lösa ett problem eller genomföra aktivitet(er) och inte att försäkra organisationens framtid på lång sikt.

Medborgarrörelserna möjliggör att alla kan aktivera sig när de vill utan att samtidigt vara tvungna att binda sig vid långvarig verksamhet. Att verka i form av en fri rörelse är ändå inte problemfritt. Bland annat är medborgarrörelsens verksamhetsmöjligheter begränsade av det faktum att de saknar ekonomi. En oregistrerad rörelse kan jämfört med registrerade aktörer i praktiken inte ansöka om ekonomiskt understöd för sin verksamhet och är således beroende av dess aktörers handlingskraft och vilja. Å andra sidan är syftet med rörelserna inte heller att utöva motsvarande verksamhet som till exempel föreningar. De olika verksamheterna tjänar olika syften och kompletterar således varandra på ett sätt som gör dem värdefulla i sig själv. T.ex. i Finland jobbar man aktivt för att minska dessa hinder bland annat i lagstiftningen och stödja även den typen av verksamhet som uppstår via medborgarinitiativ.

Även bland frivilligverksamhet finns det olika organisations- och verksamhetsformer. De norska frivilligsentralerna, Nappi Naapuri och den grönländska modellen för frivilligarbete presenterar olika sätt att organisera frivilligarbetet och medborgarverksamhet. Frivilligarbete som utövas genom de norska frivilligsentralerna är koordinerat och organiserat. Frivilligsentralerna är samlingspunkter med personal som koordinerar verksamheten. Den som behöver hjälp kan ta kontakt med frivilligsentralen och den som vill ge hjälp kan göra det genom frivilligsentralen. Nappi Naapuri erbjuder i princip samma tjänst utan att ha en koordinerande organisation bakom. Nappi Naapuri bygger på en kommunikationsplattform genom vilken invånarna själva kan meddela om sitt behov av hjälp eller sin möjlighet att erbjuda hjälp. De norska frivilligsentralerna kan därmed anses vara en mer strukturerad form för frivilligarbete medan Nappi Naapuri i sin tur erbjuder ett verktyg, som möjliggör relationer och spontan självorganiserad hjälp mellan tidigare obekanta grannar.

Det grönländska exemplet visar igen hur även företagen kan bidra till främjandet av tryggheten och trivseln i närmiljön, genom att erbjuda sina anställda en möjlighet att delta i välgörenhet och frivilligverksamhet. Ett hinder för deltagande i trivsel- och trygghetsfrämjande verksamhet kan ofta vara bristen på tid. Möjligheten att utnyttja arbetstid för detta möjliggör att även arbetande personer kan delta.

I förhållande till de riksomfattande settlementförbunden och de lokala invånar- och folkrörelserna tjänar även de olika formerna av frivilligarbete sitt syfte. Frivilligarbete kan gälla flera olika uppgifter och är inte bundet till vissa ramar så som fallet kan vara till exempel i en rörelse eller i en förening som arbetar för vissa syften.

6. Nya aktörer

Under projektets gång har vi bekantat oss med en del nya aktörer inom det brottsförebyggande arbetet. De nya aktörerna har ett starkt professionellt och akademiskt kunnande. De utvecklar nya modeller för att öka tryggheten, känslan av trygghet, trivseln, gemenskap och välmående och utmanar på så sätt statens traditionella brottsförebyggande arbete och -metoder genom att erbjuda alternativa lösningar.

6.1. Den Trygge Kommune

Den Trygge Kommune i Danmark är en organisation som grundades år 2010 och är öppen för alla kommuner, myndigheter, privata verksamheter, frivilligorganisationer och andra med samma intressen. Den Trygge Kommune har en rådgivande kommitté och ett sekretariat.

I den rådgivande kommittéen deltar större och mindre kommuner från hela landet, Børns Vilkår, Danske Risikorådgivere, Det Kriminalpræventive Råd, KL, Kunstakademiets Arkitektskole, polisen, Landsbyggefonden, Sikkerheds- Organisering Branchen, Statens Byggeforskningsinstitut, PRIMO Danmark och ÆldreForum. Sekretariatet är placerat i European Institute for Risk Management (EIRM). Den Trygge Kommune understöds ekonomiskt av Gjensidige Forsikring.

Syftet med Den Trygge Kommune är att utveckla otraditionella, innovativa och enkla lösningar som skapar trygghet för och tillsammans med invånarna i danska bostadsområden, lokalsamfund och kommuner. Den Trygge Kommune tror på invånarnas styrka, idériedom och handlingskraft. Deras fokus ligger på aktivering av medborgarna, lokala resurser och resiliens. Den Trygge Kommune koncentrerar sig på trygghetsskapande i vardagen; det sociala livet på gator, i parker, omkring skolor, i stadscentrum och på stationer, på vägen till och från hemmet.

Den Trygge Kommune erbjuder en plattform för utveckling och utväxling av kunskap och idéer. De utför undersökningar och projekt, organiserar seminarier och konferenser samt bygger upp nätverk för invånare, kommuner och organisationer som arbetar med trygghet på nya sätt i bostadsområden, lokalsamfund och kommuner. Exempel på projekt som Den Trygge Kommune genomfört är Tegn på tryghed och Tegn på sikkerhed. I projekten granskades vilka tecken av trygghet och säkerhet det finns ute i samhället.³⁹

Den första forskningen grundar sig på tanken om att var och en producerar varje dag trygghet och förtroende för sig själv och andra – och vi skapar betydligt mycket mer trygghet än otrygghet. Den andra rapporten om tecken på trygghet är en visuell berättelse. I rapporten förklaras många exempel på fysisk trygghet – murar, lås, bommar, buskar, staket, skyltar, belysning o.s.v. En del lösningar är enkla, till och med hemmagjorda och till de lokala förhållandena anpassade. Andra lösningar är kommersiella, historiska eller teknologiskt komplicerade. En del är vi så vana vid i den fysiska miljön att vi inte ens märker dem medan andra är mera iögonfallande. Rapportens syfte är att få läsaren att stanna upp och tänka på olika trygghetslösningar.

6.2. Gemeinschaft

Gemeinschaft är ett informellt nätverk som fungerar i samband med Den Trygge Kommune. De har ca 10 medarbetare och en rådgivande panel. Verksamheten består av olika projekt i samarbete med statliga myndigheter, kommuner, medborgarorganisationer, fonder, intresseorganisationer och privata aktörer.

Gemeinschafts grundläggande idé är att utveckla villkor för ett gott liv i städer och bostadsområden med hjälp av åtgärder som inte bara löser problemen utan även skapar ett mervärde i sig. Gemeinschaft använder riskerna och problemen till att skapa mervärde för lokalsamfund och gemenskaper. Fokus ligger på hur man med hjälp av rätt mängd och form av friktion kan skapa utveckling. Gemeinschaft har en antropologisk bakgrund och är intresserad av det sociala livet och sociala effekter. Även om trygghet är ett centralt tema för Gemeinschaft, är den brottsförebyggande aspekten mindre viktig.

Gemeinschaft erbjuder nytänkande lösningar för hur man skapar goda villkor för självförverkligande och trygghet i stads- och bostadsområden. En central del av detta är att involvera medborgarna och invånarna i arbetet. Utgångspunkten är att medborgarna och lokalsamfunden har resurser, idérikedom och handlingskraft, att de är resilienta och att denna resiliens kan användas i utvecklingen av lösningar. Trygghet är en följd av förståelse, värdesättning och handlingsmöjligheter.

Gemeinschaft önskar bygga broar mellan forskning och praxis för att erbjuda genomtänkta, originella och hållbara lösningar på konkreta problem. Verksamhetens fokuspunkter är: möten mellan människor och grannskap, resilienta lokalsamfund, kompetenta medborgare med resurser, utveckling och verkställande samt gemenskap och trygghet.⁴⁰

6.3. Stiftelsen Tryggare Sverige

Stiftelsen Tryggare Sverige är en partipolitiskt och religiöst obunden organisation. Stiftelsens syfte är att förbättra hjälpen till brottsdrabbade och att främja utvecklingen inom det brottsförebyggande området. Arbetet är inriktat på att erbjuda nya idéer, nya samverkansformer och nya lösningar. Stiftelsen tar inte emot bidrag från staten eller från partier. Verksamheten bygger istället på eget arbete samt finansiering och delaktighet från enskilda företag och bidragsgivare. Stiftelsens verksamhet bedrivs tvärsektorielt tillsammans med bland annat stat, kommun, näringsliv, ideella organisationer och enskilda. Stiftelsens vision är att Sverige skall vara ett av världens tryggaste länder att bo, vistas och verka i.

Stiftelsen Tryggare Sveriges verksamhet bedrivs i form av en tankesmedja med syfte att bedriva opinionsutbildning för att öka medvetenheten om brottsdrabbades situation samt för att öka kunskapen om brottsförebyggande och trygghetsskapande arbete i lokalsamhället. En del av arbetet är också att debattera dessa frågor internationellt för att sprida positiva erfarenheter från Sverige till andra länder. Tankesmedjans fem verksamhetsgrenar är en trygghetsakademi, som tillhandahåller skraddarsydda utbildningar med forskare och praktiker inom trygghetsområdet, ett viktimologiskt nätverk för forskare, studenter, yrkesverksamma och ideellt engagerade inom trygghetsområdet, en ombudsman för brottsdrabbade, ett virtuellt utvecklingslaboratorium med syfte att samla in, ta del av och utveckla modern teknik inom trygghetsområdet samt ett centrum för brottsdrabbade.

Inom ramen för den löpande verksamheten publicerar stiftelsen böcker, rapporter och artiklar samt arrangerar studieresor, debattkvällar och föreläsningar. Dessutom har stiftelsen utvecklat en teknisk plattform i form av en app för att underlätta och effektivisera trygghetsvandringar samt en app för brottsoffer.⁴¹

7. Demokratibyggnade aktiviteter som komponenter i det brottsförebyggande arbetet

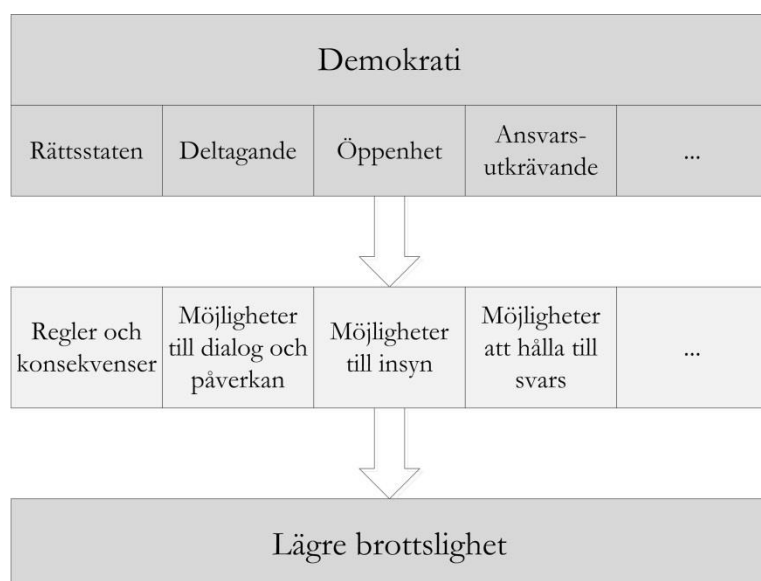
Catharina Groop

Demokrati är en regimtyp, institution och en samling processer och värderingar som förespråkas av individer, organisationer och nationer världen över. Demokrati och demokratiska processer betraktas alltså av många som goda och önskvärda ting. Samma konsensus råder dock inte bland dessa demokrativetare och -förespråkare om begreppets egentliga innebörd och byggstenar. Då Przeworski (1985) främst associerar demokrati med fria och rättvisa val genom vilka medborgare väljer politiska representanter betraktar Dahl (1998) eller Diamond m.fl. (1987) demokrati som ett politiskt system karaktäriserat av utbredd politisk konkurrens, möjligheter till politiskt deltagande samt ett åtagande att garantera politiska och medborgerliga friheter^{iv}. Mer radikala röster (t.ex. Dryzek 2000) tar avstånd från tanken att demokrati enbart skulle karaktäriseras av representation och majoritetsbeslut och –val, och förespråkar istället bl.a. direkt, deliberativ demokrati, vilket innebär att medborgare involveras och hörs i beslutsfattandet på ett mer omedelbart sätt. Dessa tankegångar har sina rötter i det antika Grekland där invånarna i många stadsstater t.ex. direkt kunde rösta för eller emot lagförslag. Andra ser däremot utbredd deltagande och bred dialog som en utopi och förespråkar istället ett demokratiskt system där centrala beslut görs av intellektuellt överlägsna eliter.

Demokrati ses alltså av många som ett eftersträvansvärt mål i sig men kan och bör också ses som ett medel genom vilket andra goda ting kan nås. Undersökningar visar bl.a. att konsoliderad demokrati, samt demokratiska processer och institutioner ofta har en *brottsförebyggande effekt*, se diagram 1. Forskning av Karstedt (2006) visar t.ex. att demokrati genom möjligheter till deltagande och rättsstatsprincipen ofta har en våldsförebyggande effekt medan forskning av Holt m.fl. (2011) visar att demokratiska principer och tillvägagångssätt som deltagande, insyn, jämlikhet, medborgerliga rättigheter och ansvarsutkrävande i skolmiljöer minskar risken för konflikt och våld bland unga. Groop (2013) påvisar att demokratiska institutioner har en inverkan på förekomsten av korruption genom att påverka medborgares och övervakande myndigheters möjligheter till ansvarsutkrävande, medan Lindstedt & Naurin (2010) betonar sambandet mellan demokratiska processer, insyn i beslutsfattande, ansvarsutkrävande samt förekomsten av korrupta handlingar. Kopplingarna återspeglas också i den av Stockholms Universitet producerade Husby rapporten (2014) som pekar på ett klart samband mellan utanförskap och demokratiskt underskott, å ena sidan, och upplopp och oroligheter, å den andra.

^{iv} Exempelvis åsikts-, tryck- och organiseringsfrihet, se Diamond m.fl. (1987).

Diagram 1: Den refererade forskningens syn på sambandet mellan demokratis byggstenar och förekomsten av brott

Gemensamt för de omnämnda forskningsprojekten samt ett antal andra studier är en syn på demokrati som en ram för individers och grupperns agerande. Denna ram definierar individers och grupperns rättigheter och skyldigheter och kan därför ses som en uppsättning spelregler enligt vilka medborgare förväntas agera och samverka. Spelreglerna begränsar individers och grupperns ageranden i många avseenden och gör det möjligt att hålla dem som felat till svars. Detta syns tydligast i demokratis betoning av rättsstatsprincipen som framhåller individers jämlikhet inför lagen vilket innebär att alla kan hållas till svars för sina ageranden. De demokratiska spelreglerna innebär däremot också möjligheter att delta i t.ex. beslutsfattande och ansvarsutkrävande vilket integrerar individer i samhället och gör dem delaktiga i beslut och processer som berör dem. Genom att delta i demokratiskt beslutsfattande anses individer och grupper också få verktyg för fredlig konfliktlösning.

Ovan nämnda kopplingar kan också skönjas i den kartläggning av nordiska grannhjälpmodeller och –praxis som utförts av den finländska grannhjälp arbetsgruppen. Med hjälp av exempel från de olika nordiska länderna visar arbetsgruppen att stärkt närdemokrati som bl.a. tar sig uttryck i ökade möjligheter till insyn, delaktighet i beslut och processer, dialog och påverkan bidrar till känsla av samhörighet och trygghet. Som sådana pekar rönen från kartläggningen på ett behov av att i den nordiska kontexten mer djupgående analysera möjligheterna att genom demokratibyggnadsaktiviteter a) öka medborgares trygghetskänsla och trivsel samt b) förebygga brott.

8. Närdemokrati

8.1. Invånarinitiativ

I de nordiska länderna finns olika modeller för hur invånarna i kommunen kan föra fram sina önskemål och idéer för hur kommunen eller stadsdelen kan utvecklas. I Finland är invånarinitiativet ett medel för påverkan i hemkommunen. Genom ett invånarinitiativ kan kommuninvånarna få sin röst hörd i kommunens ärenden. Invånarinitiativet är ett skriftligt initiativ som utarbetas av invånare eller invånargrupper. Genom invånarinitiativet kan kommunens invånare direkt påverka sin kommuns verksamhet och beslutsfattande.

Om kommuninvånarnas rätt att ta initiativ stadgas i kommunallagens (365/1995) 28 §. Om invånarinitiativet undertecknas av minst två procent av de röstberättigade kommuninvånarna måste det behandlas i fullmäktige inom sex månader. Dessutom måste fullmäktige informeras minst en gång om året om initiativ som tagits inom dess behörighetsområde och på basis av vilka det vidtagits åtgärder.

Årligen inlämnas i medeltal 8,8 initiativ per kommun i Finland. Oftast ökar mängden initiativ mot slutet av fullmäktigeperioden. Antalet invånarinitiativ är beroende av hur många kommuninvånare kommunen har. I kommuner med under 2000 invånare gjordes år 2011 i medeltal 2,4 initiativ medan det i kommuner med över 100 000 invånare gjordes i medeltal 71 initiativ. Men antalen inlämnade initiativ varierar ändå också mellan kommuner i samma storleksklass.

Innehållet i invånarinitiativen kan vara av olika slag. Oftast handlar de om tekniska tjänster. Vanliga ämnen är bland annat trafiksäkerheten (hastighetsbegränsningar, farthinder, byggande av farled för lätt trafik, gatubelysning), gatuunderhåll, parker och motionsplatser. Den andra stora gruppen initiativ handlar om skola, utbildning, kultur- och fritidstjänster. Initiativen gäller till exempel bevarande av skolnätet, skolskjutsar och biblioteksbussar. Inom social- och hälsovården handlar initiativen ofta om kommuntillägget för barns hemvårdsstöd och service för äldre. Dessutom har utredning av kommunsammanslagningar eller behovet av dem varit ett ofta förekommande tema.⁴²

8.2. Better Reykjavik och Better neighbourhoods

En motsvarighet till det finländska invånarinitiativet finns i Reykjavik där invånarna kan presentera sina idéer och prioriteringar gällande kommunens tjänster och administration med hjälp av kommunikationsplattformen Better Reykjavik. Samtidigt kan invånarna följa med andras idéer, kommentera, diskutera och understöda dem. Syftet med Better Reykjavik är att med hjälp av modern teknologi skapa insyn åt medborgarna i stadens administration. Syftet är även att aktivera medborgarna, politikerna och administrationen till en bättre dialog samt att öka medborgarnas delaktighet och uppmuntra till demokratisk diskussion.

För att använda plattformen måste man registrera sig och skapa en användarprofil. Sedan kan man lämna in idéer och markera dem enligt vissa kategorier och presentera argument för och emot. Idéerna prioriteras genom en röstning för eller emot. Staden Reykjavik är förpliktad att varje månad behandla de fem mest populära idéerna överlag och den mest populära idéen i varje kategori. Före diskussion har idéerna givits en prislapp. Plattformen används även för att samla in idéer gällande vilka arrangeras en formell omröstning en gång per år.

Plattformen har 10 200 registrerade användare, som har presenterat sammanlagt 3 217 idéer^v. Utav dessa har 377 behandlats av nämnder. Reykjavik har ca 90 000 röstberättigade invånare. Största delen av idéerna som lämnas in handlar om miljön och planering. Därefter följer idrott och rekreation samt kultur och turism. Övriga vanliga kategorier är administration, mänskliga rättigheter, skola och fritid samt välfärd. Våren 2014 hade i nämndbehandlingen ca 40 % av förslagen fått ett positivt svar, 22 % ett negativt svar, 11 % hade överförts till ett annat organ och 27 % väntade på behandling.

Better Neighbourhoods är ett medel att öka medborgarnas deltagande i budgeteringen. Reykjavik stad delat ut sammanlagt 1,8 miljoner euro åt 10 stadsdelar. 600 förslag på hur pengarna skall användas samlas sedan in genom Better Neighbourhoods plattformen på internet och evalueras av stadens tjänstemän (arkitekter, ingenjörer etc.). Därefter får de röstberättigade invånarna rösta mellan ca 300 förslag på hur pengarna skall användas. År 2013 valdes 111 projekt ut som skulle verkställas. Röstningsprocenten blev 6.3 % det vill säga 6 076 invånare.⁴³

8.3. Medborgarråd

I Finland är medborgarråden ännu en relativt ny metod men i världen har de använts ända sen 1970-talet för att delaktiggöra medborgarna i beslutsfattandet. Målet med medborgarråd är att förbättra medborgarnas möjligheter att påverka genom att skapa en miniatyrmodell av samhället eller lokalsamhället. Deltagarna ställer frågor åt sakkunniga som bjudits in, varefter rådet utarbetar förbättringsförslag på basis av den information de fått. Problemen som behandlas i medborgarråd är främst lokala. Vid användningen av medborgarråd är det centrala att människor deltar och att saker diskuteras öppet tillsammans. I medborgarråd behandlas ärenden som saknar en gemensam synpunkt så som utvecklingen av bostadsområdet och tjänsterna. Temat kan även vara ungdomarnas, åldringarnas eller invandrarens behov. Man har piloterat även trygghetsfrågorna. Då man ger tid och information för behandlingen av ärenden och då allas åsikt blir hörd är det möjligt att nå konsensus i till och med svåra frågor.

I Finland har metoden använts i projektet *Det nya lokalsamhället*, som beskrevs tidigare i den här rapporten. Medborgarrådförsöken och erfarenheterna av dem har varit lovande och av dem har gjorts en utomstående evaluering *Medborgarråden som en del av det nya lokalsamhället* (Raisio ja Lindell, 2013).⁴⁴ Settlementförbundet i Finland har publicerat en handbok om hur man kan genomföra medborgarråd.⁴⁵

^v Statistiken från presentationen på seminariet i Helsingfors våren 2014

8.4. Trygghetsvandringar

Trygghetsvandring är en metod för att få olika parter, boende och verksamma i området att träffas tillsammans med en kunnig arrangör och samtala om hur området kan bli tryggare och mer trivsamt. Syftet med trygghetsvandringar är ett ömsesidigt utbyte av tankar och synpunkter och en chans att sprida information och diskutera konstruktiva idéer. Förutom de fysiska förändringarna som en trygghetsvandring kan resultera i är dialogen mellan medborgare och förvaltare minst lika central.

Metoden utarbetades i början av 2000-talet i Göteborg och bygger på grundprincipen att det bästa sättet att få en uppfattning om ett område är att gå ut och titta på det tillsammans med dem som bor och är verksamma där. De första trygghetsvandringarna genomfördes i stadsdelen Tynnered i Göteborg under 2001 och 2002. Därefter har metoden spridits till hela Sverige och även andra länder.

En trygghetsvandring kan ha olika syften. Det kan vara frågan om att få en så bred och generell kunskap som möjligt om de boendes och andra aktivas synpunkter och kunskaper om området men det kan också vara fråga om att se speciellt till en viss målgrupps behov eller en viss del av miljön. Trygghetsvandringar kan används virtuellt med hjälp av en dator då miljöer planeras eller fysiskt för att se till vad som bör förändras eller för att följa upp underhållet. Då en trygghetsvandring planeras är det därför viktigt att fundera på vandringens syfte.

Viktiga deltagare i trygghetsvandringar är boende och andra som arbetar i eller annars använder området. Till exempel hundägare, motionärer, småbarnsföräldrar, brevbärare, renhållningspersonal, konstnärer, tidningsbud, hemtjänsten eller hemlösa kan ha värdefull kunskap. Deltagarna skall gärna vara av olika kön, ålder och etnicitet samt i olika livssituationer och med olika bakgrund. Trygghetsvandringar kan även ordnas för enbart vissa grupper så som för kvinnor eller män separat. Förutom områdets användare är det dessutom viktigt att få med markägarna och förvaltarna i området. I trygghetsvandringar kan delta kommunala förvaltningar, politiker, fastighetsförvaltare, sammanslutningar av hyresgäster, polis, näringsidkare, föreningar och andra aktörer. På vandringarna rekommenderas ett deltagarantal på max 20 personer och helst fler boende än tjänstemän.

Trygghetsvandringar ordnas vanligen så att det först hålls ett förmöte under vilket trygghetsvandringen förbereds genom att ta fram och gå igenom kartor och annat arbetsmaterial. Till exempel kan det vara intressant att ta fram statistik om området, så som befolknings- och boendestatistik, trivsel-, trygghets- och olycksfallsundersökningar samt brottstatistik. Efter förmötet hålls själva vandringen som inleds med en kort samling varefter gruppen eller grupperna går iväg på en förutbestämd tur och tittar på och diskuterar området. Själva vandringen rekommenderas vara några kilometer lång och beräknas ta ungefär 60-90 minuter eftersom gruppen ofta stannar under vägen för att diskutera. Efter vandringen samlas deltagarna för att sammanställa eventuella ytterligare synpunkter. Dessutom hålls vid ett separat tillfälle ännu ett avslutande möte under vilket de ansvariga förvaltarna redovisar för om och vad de planerar göra åt de synpunkter som dök upp under vandringen.⁴⁶ Det är viktigt att ge feedback till deltagarna om vad som blev gjort och vilka resultat trygghetsvandringen hade.

8.5. Främjande av när demokrati

I de nordiska länderna återfinns flera olika när demokratiska modeller. I denna projektrapport har endast några exempel lyfts fram. Exempelen beskriver ändå mångfalden av de olika modellerna. En tydlig skillnad som märktes under projektet var att organen som har ansvar för utvecklandet av när demokratin, var olika i de olika länderna. I Finland finns vid justitieministeriet en ganska ny enhet till vars ansvarsområde hör arbete med delaktighets och demokrati frågor. Dessa omfattar inte enbart demokrati som har med offentliga val att göra utan även när demokrati och medborgarnas möjligheter att delta och påverka överlag. När vi tog kontakt med ministerierna i de andra nordiska länderna för att hitta en motsvarande enhet med ansvar för när demokrati frågor blev svaret oftast att dessa enheter endast arbetar med demokrati som gäller offentliga val och dylikt. Mera information om olika när demokratiska verktyg som tillämpades i de olika länderna hittades bland annat hos kommunernas centralorganisationer. I Sverige har till exempel Sveriges Kommuner och Landsting tagit fram en webbplats med en omfattande förteckning av de olika alternativen för utövande av när demokrati⁴⁷. Enligt våra erfarenheter är utvecklingen av när demokrati frågor ofta separerad från till exempel demokrati vid allmänna val. Denna typ av demokrati behandlas ofta på statlig nivå medan när demokrati frågorna behandlades på kommunal nivå.

Invånarinitiativet från Finland har motsvarigheter även i de övriga nordiska länderna. Den finländska modellen har tagits fram av justitieministeriet och samma modell tillämpas i hela landet av de städer som tagit i bruk tjänsten. Den motsvarande Better Reykjavik tjänsten gäller däremot enbart Reykjavik och har utvecklats av en medborgarorganisation. Fördelarna med Better Reykjavik tjänsten är att den lyckats göra behandlingen av invånarnas initiativ öppen. Invånarna kan kommentera varandras initiativ, initiativens kostnader behandlas öppet och beredningen av initiativen hålls öppen.

Invånarinitiativet i Finland och Better Reykjavik -tjänsten är åtminstone i viss mån bestående när demokrati verktyg som är i användning kontinuerligt och på ett större område. Mer lokala och spontana när demokrati verktyg är däremot medborgarråden och trygghetsvandringarna. Medborgarråden och trygghetsvandringarna kan användas regelbundet eller när det uppstår ett behov för dem. Initiativet till att ordna ett medborgarråd eller en trygghetsvandring kan komma från olika personer i olika ställning. Initiativet kan tas av myndigheter, föreningar eller enskilda invånare. Dessa när demokrati verktyg är på det sättet mer flexibla. Till skillnad från invånarinitiativet och Better Reykjavik är de dessutom starkare kopplade till ett visst område eller en viss stadsdel. Alla dessa metoder tillsammans eller separat är lämpliga att behandla konkreta lokala trygghetsfrågor och samtidigt främjar och utvecklar när demokrati och delaktighet.

9. Från brottsförebyggande till trygghetsfrämjande arbete

I det här projektet har syftet varit att vidga vyerna med det traditionella brottsförebyggande arbetet och knyta ihop med när demokrati arbetet och metoderna. Vid sidan om direkt brottsförebyggande arbete handlar det om att skapa eller öka trygghet och tillit, delaktighet och gemenskap, att hjälpa varandra på lokal nivå. I följande avsnitt beskrivs skillnader i arbetet med brottsförebyggande och trygghetsskapande utgående från docent Thomas Jordans tankar om perspektivarbete.⁴⁸

Om det brottsförebyggande arbetets utveckling i Norden, speciellt i Sverige, har Lars Alexandersson skrivit i början av den här rapporten. Traditionellt brottsförebyggande arbete (i Norden) kan kort beskrivas med den svenska kriminologen professorn i kriminologi Jerzy Sarneckis typologier som ger en god överblick över brottsförebyggande åtgärder. I modellen kombineras fem olika åtgärdstyper med tre målgrupper för åtgärder. För att förebygga brott kan man t.ex. öka tillgången på kapabla väktare, minska brottsbenägenheten, minska tillgången på lämpliga objekt, minska skador av brott eller rädslan av brott. Målgruppernas benämning kommer ursprungligen från hälsosektorn, där man talar om primär, sekundär och tertiär prevention. Primära åtgärder är generella och är riktade mot hela befolkningen, sekundär prevention mot riskgrupper och tertiär prevention mot de som redan drabbats t.ex. förebygga återfall i brott eller upprepad utsatthet.^{vi}

Modellen beskriver teoretiska utgångspunkter i kunskapsbaserad brottsprevention och den fungerar bra när man arbetar med det brottsförebyggande perspektivet. Man har ett konkret problem eller brott som ska förebyggas, konkreta omständigheter, handlingar och händelser. Den mallen beskriver dock inte faktorer som ligger "längre bort" från själva brotten, de bakomliggande faktorer som påverkar också brottsligheten, oftast indirekt eller mer över tid dvs. långsiktigt. Därför behöver man i det trygghetsfrämjande arbetet komplettera det brottsförebyggande perspektivet med andra perspektiv.

Ett exempel på hur man kan jobba med både brottsförebyggande och trygghetsfrämjande perspektiv utvecklades av docenten Thomas Jordan från Göteborgs Universitet tillsammans med rådet för brottsförebyggande i Göteborg, Tryggare och Mänskligare Göteborg sk brottsförebyggande rådet (2001-2011).^{vii}

Skillnaden i den modellen är, att den försöker fånga in var vi söker efter orsaker till mänskliga beteenden – orsakssammanhang - och kombinerar dessa från två olika aspekter: den första - orsaksfaktorer i människornas inre eller yttre dvs. själen och situationen, och den andra aspekten - individen eller kollektivet, dvs. kulturen och kollektivet.

Tabell: Fyra sätt att påverka förändringar i människors beteende^{viii}

	DET INRE	DET YTTRE
INDIVID	SJÄLEN	SITUATIONEN
KOLLEKTIV	KULTUREN	SAMMHÄLLET

I det brottsförebyggande arbetet är det mycket vanligt att man riktar uppmärksamheten mot **situationen** och egenskaper i vardagens situationer som uppstår och orsakar att individer står inför val att agera på det ena eller andra sättet. Beteendet i en viss situation påverkas av hur stor är risken att åka fast, vilken grad av formell eller social kontroll det finns och vilka belöningar det finns, vinst- och förlustkalkyler, rationella val. Som en åtgärd blir det naturligt att påverka situationen som de enskilda personerna möter, dvs. situationell brottsprevention. När man förebygger sådana situationer där brott eller oönskat beteende kan uppstå kan man genom t.ex. fysisk planering påverka omständigheterna eller öka den formella eller sociala kontrollen. Men man kan också öka tryggheten i samband med att förebygga ett brott genom att tänka hur man kan göra den fysiska miljön trevligare och trivsammare så att människor vill vistas där, skapa/arrangera och knyta

^{vi} Se Sarneckis tabell över brottsförebyggande åtgärder i Bilagan 2.

^{vii} Tryggare och Mänskligare Göteborg beskrivs lite senare i det här avsnittet.

^{viii} Thomas Jordan, 2006. Tryggare och Mänskligare Göteborg

dit aktiviteter som lockar vanligt folk att delta och vistas etc. Man kan göra det tryggare, bättre, annorlunda, trivsammare utan att vara direkt brottsförebyggande, skapa tecken av trygghet eller säkerhet. (t.ex. grundtankem bakom Gemeinschaft).

När man riktar fokus på **individ** handlar det om inre processer, det som pågår i **själen**, tankar, känslor, tolkningar och reaktioner som förklarar beteendet. Där finns nycklarna till förändrat beteende. Typiska förklaringar är uppväxt och familjemiljö frågor, vilka normer man tagit till sig, vad de/man har för självkänsla och trygghet, vilka resurser, förmåga man har för kommunikation och konfliktlösning. Här riktar man åtgärder åt att stärka individen, deras normer, färdigheter, trygghet, stabil identitet etc. som gör att individerna styr sig själva som ansvarsfulla medborgare i samhället.

I konkreta fall med konflikter i bostadsområdena kan t.ex. **grannmedling** användas för att stärka personers förmåga på individnivå att hitta egna resurser och lösningar, stärka kommunikationsförmågan, stabilisera gemenskapen och metoder i kritiska/svåra situationer mellan grannar. Medlaren är där en opartisk person som hjälper parterna att hitta tillbaks till kommunikationen, att bli hörd, att förstå varandras perspektiv och åsikter och att själva hitta lösningar som blir acceptabla för parterna och som man förbinder sig till. Tanken är inte att döma eller hitta den som gjort fel eller rätt utan lösa konflikten och återgå till en god (neutral) grannrelation.

När vi betraktar **samhället** som helhet så förklaras i det perspektivet destruktiva beteenden och social oro med t.ex. arbetslöshet, bostadssegregation, hur lagarna och utbildningssystemet fungerar och hur utbildningssystemet är uppbyggt. I åtgärdsidan är lösningar att skapa sysselsättning både på arbetsmarknaden men också på frivilligsektorn, förändringar i utbildningssystemet, att reducera diskriminering och bostadssegregation med bostadspolitik etc. Det är stora samhällsfrågor och det går inte att lösa dem med situationella åtgärder genom att öka sociala kontrollen eller med medborgarnas aktiviteter och samarbete på lokal nivå. (T.ex. Järva-Andan i Rinkeby och Botkyrka)

När vi försöker att påverka via **kultur**, försöker vi att påverka normer, klimat, värderingar, bilder som finns i massmedia. I närmiljön kan det betyda att vuxna kan fungera som goda förebilder för ungdomarna i närmiljön. Att man också tar reda på vad ungdomarna själva vill och är intresserade av genom att bjuda in de till samtal och aktiviteter. Att de aktivt får vara med och påverka i frågor som rör dem. I kommuner kan det betyda att i alla beslut som rör också barn och unga (och de flesta gör det) måste också barn och unga höras på ett sätt som passar deras ålder. T.ex. barnperspektivet och bedömnigen av effekterna på barn måste vara med i Finland.

Att påverka normer och värderingar kan man t.ex. förmedla information om varför det är bra att hjälpa sina grannar och förstärka gemenskap, hur människor själva kan vara delaktiga, förverkliga sina egna idéer och påverka omständigheter i både den fysiska miljön och sociala relationer i sitt närområde. Men också vari man kan få hjälp och stöd när problem uppstår t.ex. i grannstrider/bråk mellan grannar. Värdegrundsarbete i skolan är en viktig investering. Stöd till ungdomsverksamheter som främjar normbildning och grupprelationer.

När man planerar brottsförebyggande och trygghetsfrämjande åtgärder, kan man enligt Thomas Jordan identifiera tre målgrupper: **problembärarna, problemlöserna och allmänheten.**

Problembärarna är de individer och grupper som betar sig på ett sätt som inskränker andras trygghet och säkerhet. Det betyder att man jobbar med att hindra dem att begå skadliga handlingar, minska deras

benägenhet till kriminalitet, öka deras inre resurser att bli goda samhällsmedlemmar etc. Man kan använda både inifrån och utifrån strategier på individ och kollektivnivå, dvs. själen, situationen, kulturen och samhället.

Problemanterarna är de aktörer som direkt eller indirekt arbetar med brottsförebyggande eller trygghetsfrämjande. Det kan handla om individer eller organisationer som finns i den offentliga sektorn, i näringslivet eller som arbetar ideellt. För denna målgrupp handlar åtgärderna om att öka deras förmåga att vara effektiva i sina ansträngningar genom ökad kunskap, bättre fungerande organisation etc. ...

Allmänheten, de enskilda medborgarna och det civila samhället i allmänhet. Här handlar åtgärderna om att öka tilliten, minska otryggheten, förbättra den allmänna säkerheten, stärka motivationen, påverka attityder, etc., genom information, bättre fysisk planering, ökade möjligheter till meningsfull samhörighet, etc. Genom att allmänheten får bättre kunskap om vad som görs för att skapa ett tryggare samhälle kan tilliten och hoppet om att en bättre framtid är möjlig stärkas.

I samband med dessa tre målgrupper kan man använda både inifrån- och utifrånstrategier och i följande tabell finns det exempel på vilka strategier eller åtgärder som det kan handla om beroende på om man riktar dem mot individer eller kollektivet.

Tabell: Arbetsfält för brottsförebyggande och trygghetsfrämjande åtgärder. (Thomas Jordan 2006)

VEM?	PROBLEMBÄRARNAN	PROBLEMHANTERARNAN	ALLMÄNHETEN
SITUATIONEN	Ökad bevakning Ökad social kontroll Snabba påföljder Belöningar för positiva beteenden Minska tillfällen till brott Skalskydd	Underlätta goda initiativ Identifiera och undanröja hinder för smidig problemlösning Former för återkoppling, både bekräftelse och kritik	Trygghetsåtgärder i fysisk miljö Ökad närvaro av polis, väktare och andra som förmedlar säkerhet
SJÄLEN	Individuellt stöd/social prevention Ge respekt, väcka hopp, främja positiv självbild Bygga förtroendefulla relationer som möjliggör samtal om normer, problemlösningar, etc. Rehabiliteringsprogram Erbjuda medling vid brott	Fortbildning Främja insikt och medvetenhet Uppmuntran, bekräftelse Bygga relationer mellan personer i olika roller	Rådgivning Skapa kontaktforum (t.ex. trygghetsvandringar) Stöd till brottsoffer Underlätta för individer att få information
KULTUREN	Främja alternativa positiva gruppidentiteter Gruppaktiviteter som verkar på normer, värden, förhållningssätt Bearbeta fiendebilder genom gemensamma aktiviteter	Främja kontaktnätverk och förtroendebaserade relationer Lyfta fram goda förebilder Dialogbaserat värdegrundsarbete Skapa plattform för erfarenhetsutbyte och lärande	Opinionsbildning Öka trygghet genom ökad kunskap Främja känsla av tillhörighet
SAMHÄLLET	Inrätta anpassad utbildning Reducera tillgång till droger Förbättra rättsystemet Mer resurser till polisen Stöd till föreningar	Resurstilldelning Utveckla bättre arbetsrutiner och metodik Utveckla regelverk och lagar Förbättra utbildningssystemet	Främja möjligheterna att känna tillit och förtroende för samhällets sätt att fungera Minska välfärdsklyftor Öka integration (minska diskriminering) Stimulera sysselsättning

Att främja känslan av trygghet och gemenskap innebär samarbete mellan många aktörer. För att lyckas, måste aktörer som är med bli av med stuprörs- eller sektorstänkandet och att försvara med alla krafter sitt

eget perspektiv. Det kan lätt bli monologer istället för dialoger. Det handlar om respekt och lyhördhet, medvetenhet om att olika synsätt har olika styrkor och svagheter. Man skulle kunna påstå att den viktigaste framgångsfaktorn i trygghetsfrämjande arbete är problemhanterarnas förmåga att dra nytta av många olika tolkningsperspektiv där dessa kan berika varandra och leda till mer effektiva och hållbara problemlösningstrategier. Det är viktigt att diskutera hela brottsförebyggande- eller trygghetsfrämjandeprocessen i dialog med olika aktörer som "äger" eller berörs av problemet – orsakssamband, vilka åtgärder som är bra eller bättre än andra och sätts in, vilka mål man vill nå.

Tiger och Jordan (2013) skrev i rapporten att mobilisera boende i invandrartäta storstäder följande:

... vi utgår ifrån att vi alla ser på verkligheten utifrån våra egna specifika perspektiv – formade av våra egna specifika erfarenheter och de kulturella traditioner/miljöer vi blivit del av. De olika perspektiven blir specialister på att se vissa typer av händelser och orsakssamband, medan de blir blinda för andra. Det är bara genom att lyfta fram och utforska olika perspektiv, och därefter föra en dialog mellan dessa där olika subprocesser och subskeenden kan belysas från olika håll – som vi tror vi kan få god kunskap om helheten kring ett skeende.⁴⁹

I det här projektet har det varit ett syfte att uppmärksamma betydelsen av andra t.ex. demokrati perspektiv i det brottsförebyggande arbetet och att t.ex. i projekt som syftar till att öka närdemokratin, gemenskap, delaktighet, medborgaraktivitet och inflytelse har direkt eller indirekt samband med det brottsförebyggande perspektivet. Man kan förebygga brott eller öka känslan eller upplevelsen av trygghet även om man närmar sig problemen från demokratiperspektivet och använder metoder och åtgärder som används i första hand för att öka närdemokrati och medborgaraktivitet.

9.1. Tryggare och Mänskligare Göteborg (2001-2011)

Tryggare och Mänskligare Göteborg (nedan rådet) var Göteborgs lokala brottsförebyggande råd som fungerade åren 2001-2011. Enligt Sveriges brottsförebyggande råds (Brå) riktlinjer som utarbetades i slutet av 1990-talet skulle de lokala brottsförebyggande råden i landet arbeta med trygghets- och brottslighetsfrågor och aktörer i lokalsamhället. Tryggare och Mänskligare Göteborg utvecklade sitt eget koncept och arbetade med att skapa en helhetsbild med hjälp av perspektivarbete, stöd från forskning och metodutveckling samt strategiskt media-arbete i trygghetsfrågor. Kärnan i rådets trygghets- och brottsförebyggande verksamhet var mänsklighet vilket beskrivs i följande citat om rådets arbetssätt och inriktning:

Vi vet att det bakom snart sagt varje brottskarriär döljer sig en personlig tragedi som inletts redan i småbarnsåldern. Den kanske bästa och viktigaste förebyggande insatsen är därför kärleksfull omsorg om de allra minsta – egna såväl som andras barn.⁵⁰

Göteborgs centrala brottsförebyggande råd, Tryggare och Mänskligare Göteborg bestod av två delar, ett råd och en kansligrupp. Verksamheten hade fyra övergripande mål:

- Alla ska känna sig trygga att röra sig när man vill och var man vill i Göteborg.
- De som bor och verkar i staden samarbetar i trygghetsfrämjande syfte.
- Tillit och förtroende – det viktigaste för trivsel och trygghet.
- Allas rätt till relevant stöd när problem uppstår.

Rådets uppgift var att vara inspiratör till och ge stöd för goda initiativ i det trygghetsskapande arbete i staden och främja nya idéer. Rådet byggde nätverk och ökade samarbetet mellan människor, ökade kunskapen och förståelsen för varandras behov och olikheter. Rådet strävade efter att verka utan att märkas och fokusera på att synliggöra de befintliga brottsförebyggande insatserna. Rådet lyfte fram brottsofferfrågor och verkade för att brottsofferstöd och gott bemötande för brottsoffer var tillgängligt. En central del av rådets verksamhet gällde även demokratifrågor. En av rådets utgångspunkter var att begreppen trygghet, säkerhet och demokrati har en viktig koppling.

Tryggare och Mänskligare Göteborg samarbetade med de lokala råden i stadsdelarna och trygghetssamordnarna samt bidrog till samverkan mellan myndigheter, förvaltningar, föreningar, näringsliv och enskilda medborgare. Rådet samarbetade även med Göteborgs universitet och Chalmers tekniska högskola och som en del av samarbetet grundades år 2001 Forum för Forskning om Trygg och Säker Stad (TSS). Det tvärvetenskapliga TSS stod för ett kritiskt förhållningssätt till ett snävt säkerhetstänkande och utgick från att trygghet i städerna handlar om fördelningsfrågor, barns uppväxtvillkor, rättssäkerhet och demokrati, samtidigt som förebyggande arbete måste innefatta socialpolitik, skola, kultur och stadsplanering. Genom samarbetet samlades och skapades kunskap om orsaker och samband kring frågor om trygghet, säkerhet och brottsförebyggande insatser. Genom samarbetet utvecklades också olika metoder kring brottsförebyggande- och trygghetsarbete mer allmänt. En arbetsmetod som utvecklades genom samarbetet med docenten Thomas Jordan från Institutionen för arbetsvetenskap vid Göteborgs universitet var perspektivarbetet som gällde rådets egna metoder att jobba likvärdigt med olika aktörer och svårlösta problem (wicked issues). I arbetsmetoden kopplades samman säkerhet, trygghet och demokrati samt behovet av en helhetssyn och skapandet av tillit.

En viktig del av rådets verksamhet var att arbeta med barn, ungdomar och äldre personer samt deras behov och perspektiv. Ett centralt sätt att närma sig detta arbete, som rådet använde sig av, var konst och kultur. Exempelvis Ung Kultur 116 i Göteborg var ett projekt om klotterförebyggande arbete i dialogform som drivs/drevs av Samverkansprojektet Trygg, vacker stad.

För att öka närdemokratin och höra boendes röster om trygghet och otrygghet i sitt bostadsområde eller staden utvecklades det en modell för trygghetsvandringar i Göteborg för att öka medborgarnas delaktighet. Metoden beskrevs tidigare i rapporten. Idag är trygghetsvandringar ett koncept som används i flera nordiska länder.

Rådet Tryggare och Mänskligare Göteborgs verksamhet upphörde år 2011 genom ett politiskt beslut. Idag har rådet ersatts av ett system med lokala samverkansöverenskommelser mellan polis och lokala trygghetssamordnare. Den nuvarande verksamhetens tyngdpunkt ligger på mer myndighetssamarbete i trygghetsfrågor än på närdemokrati och perspektivarbete. Det nya arbetssättets resultat beskrivs som bättre mätbara. Mellan den nuvarande verksamheten och det tidigare Tryggare och Mänskligare Göteborgs verksamhet finns nästintill ingen naturlig koppling. Tryggare och Mänskligare Göteborgs erfarenheter, kompetens och lärdomar överfördes inte och togs heller inte aktivt i bruk i den nya verksamheten. All värdefull material som utarbetades genom åren är dock arkiverat och tillgängligt på Tryggare och Mänskligare Göteborgs hemsidor.⁵¹

9.2. Brottsförebyggande och närdemokrati i Köpenhamns stad

Generellt sett är Köpenhamn en säker stad vars invånare även känner sig trygga och vars ungdomsbrottslighet har minskat. Det finns dock vissa områden där det förekommer problem med kriminalitet samt där det bor flera utsatta invånare. Dessutom har perioder med gängrelaterade skjutningar skapat otrygghet för invånarna. Samtidigt finns det ett tydligt behov för extra insatser för utsatta 18-25 åringar. Dessa bakgrundsfaktorer indikerade ett behov av strategiskt och målinriktat arbete i staden för att förebygga brottslighet och gav upphov till programmet Sikker By.

Huvudansvaret för Sikker By programmet har Center for Sikker By, som lyder under stadens ekonomiförvaltning. Enligt stadens hemsidor skall ekonomiförvaltningen skapa en mer effektiv och sammanhängande insats för att förebygga kriminalitet. Till detta hör bland annat att skärpa den strategiska styrningen och förstärka koordinationen mellan olika aktörer på området.⁵²

Sikker By programmet som gällde 2010-2014 hade fyra insatsområden; 1) lokal insats och borgerdialog; 2) särskild insats för under 18 åringar som har risk för att bli kriminella, 3) särskild insats för över 18 åringar som har risk för att bli kriminella samt 4) trygghet för kommunens anställda och stabil drift.⁵³ Det första insatsområdet om lokal insats och borgerdialog omfattade bland annat målsättningen att uppnå en öppen dialog med medborgarna genom samarbete med stadens lokala nämnder (lokaludvalg). De lokala nämnderna fungerar som kontakter och säkrar dialogen mellan köpenhamborna i de enskilda stadsdelarna och politikerna i Köpenhamns Rådhus. Det finns 12 nämnder och deras syfte är att stärka närdemokratin och göra det lättare för enskilda invånare att få inflytande i de beslut som har betydelse för stadsdelen. En nämnd består av 23 medlemmar som har blivit valda för en fyra års valperiod. 16 av medlemmarna är föreningsaktiva i stadsdelen och 7 är representanter för de politiska partierna i Köpenhamns stadsstyrelse.⁵⁴

Till nämndernas uppgifter hör att ge utlåtanden i ärenden med särskild betydelse för stadsdelen. Det kan vara fråga om stadsplaner, miljö, trafik, hälsa, skola, barn, unga och äldre. Vart fjärde år utarbetar nämnderna stadsdelsplaner i samarbete med invånarna, externa parter och ekonomiförvaltningen. Nämnderna skall också sörja för miljön i stadsdelen. Utöver detta skall nämnderna främja lokala aktiviteter gällande demokrati, kultur och nätverk. För detta ändamål tilldelas nämnderna i stadens budget varje år en summa pengar beroende på invånarantalet. Dessa medel kan invånarna och föreningar med flera ansöka om som ekonomiskt stöd för projekt eller arrangemang som skapar dialog och nätverk i stadsdelen.

En utav Sikker By programmets målsättningar har varit att stärka dialogen med invånarna genom ett förstärkt närdemokratiskt arbete. Även i de övriga nordiska länderna kan hittas olika versioner av lokala nämnder som arbetar för att förstärka närdemokratin⁵⁵. Exemplet från Köpenhamn är intressant med tanke på att arbetet med de lokala nämnderna och närdemokratin har setts som en del av det brottsförebyggande arbetet. I stadens ekonomiförvaltning arbetar medarbetare vars uppgifter gäller både brottsförebyggande och närdemokrati. Köpenhamns stad har strävat till att koppla samman det brottsförebyggande arbetet och arbetet för att förstärka närdemokratin.

Sikker By programmet har förnyats under år 2014 och det reviderade programmet gäller fram till år 2017. Det nya programmet har fyra tvärgående fokusområden och arbetar med att ingå partnerskap med polis,

andra myndigheter, forskningsinstitutioner och privata aktörer. Programmets huvudmål är att göra Köpenhamn till en tryggare stad och minska brottsligheten. Det reviderade programmet har fem fokusområden. En väsentlig ändring i programmet är att det närdemokratiska arbetet inte längre har en lika stark roll i programmet som i den tidigare versionen. Ett utav det reviderade programmets fokusområden är trygghetsskapande i lokalområdet. Med trygghetsskapande insatser i lokalområdet avses i programmet bland annat inredningen av den fysiska miljön, att utnyttja den lokala kunskapen bland invånare och medarbetare samt att koordinera boendesociala helhetsplaner. En viktig del är samarbetet med olika parter såsom invånarföreningar, näringsidkare och myndigheter.⁵⁶ Samarbetet med de lokala nämnderna har dock fallit bort. Samarbete mellan Center for Sikker By och de lokala nämnderna på förvaltningsnivå finns trots det kvar i och med att chefen för Sikker By programmet ansvarar även för nämnderna. Detta innebär att Center for Sikker By koordinerar en del av dess insatser med de lokala nämnderna.

10. Slutsatser. En blick mot framtiden - från att minska brott till att öka närdemokrati?

I de nationella brottsförebyggande programmen i Norden betonas det medborgerliga initiativet och delaktigheten som en avgörande faktor för att lyckas i det brottsförebyggande arbetet. Erfarenheterna av två – tre decenniers arbete visar emellertid/tyder på att man inte lyckats särskilt väl att involvera medborgare och medborgaraktiviteter. De största framgångarna i denna mobilisering av medborgarna har huvudsakligen inskränkt sig till mer defensiva än offensiva verksamheter.^{ix}

Offensiva dvs. proaktiva respektive defensiva dvs. reaktiva åtgärder. Proaktiv har en bredare ansats/syfte med åtgärderna, att skapa och vårda sitt bostadsområde som man är stolt över. Forskningen om t ex kameraövervakning har visat att sådan omsorg och skötsel av det egna området torde vara det som har ett förebyggande och brottsförebyggande värde. Med reaktiva åtgärder menas ett mer direkt svar, en reaktion på förmodad och/eller inträffad brottslighet.

Utgångspunkten och grundidén för det här projektet har varit att försöka hitta svar på varför det är så, hur närdemokrati och brottsförebyggande hör ihop och hur man kan belysa värdet av offensiva medborgaraktiviteter i det brottsförebyggande och trygghetsfrämjande arbetet i de nordiska länderna.

En annan viktig utgångspunkt för projektet har också varit de erfarenheter som finns från olika länder som visar att det är lättare att engagera enskilda medborgare istället för brottsförebyggande arbete i närområdesarbete där syftet rent allmänt att förbättra områdets attraktivitet, vilket i sin tur bidragit till en ökad trygghetskänsla och en minskad risk att utsättas för brott och vandalisering.

En förklaring till varför det har varit så är enligt Sahlin (2000) att *begreppet brottsprevention huvudsakligen definieras utifrån sitt syfte och mindre utifrån effekt*. När myndighetsinitierad brottsförebyggande arbete har ett sådant klart uttalat syfte och tilldelade resurser med krav på mätbara resultat så är det inte fallet med medborgarinitierade aktiviteter. Verksamheter som dyker upp på medborgarnas initiativ har oftast fler syften. Det kan vara att öka delaktighet, jämlikhet, stödja svaga och underprivilegierade grupper (unga, äldre,

^{ix} Alexandersson, Lars i den här rapporten kap 3. (2014), samt (Hörnqvist (2001)).

invandrare, minoriteter etc.) i (lokal)samhället, göra det bättre och trivsammare i närområdet. Det handlar mycket sällan om ett klart och entydigt uttalat brottsförebyggande eller trygghetsfrämjande syfte.

En annan faktor som påverkar är mätbarheten och utvärderingskrav av brottsförebyggande effekter. *Det kan göra att man prioriterar åtgärder som antas ge avläsbara kortsiktiga resultat före långsiktig verksamhet med mer svårämätta effekter*” (Sahlin, 2000). Skolplikt och barnomsorg benämns så gott som aldrig brottsförebyggande åtgärder, trots att utvärderingar visat på sådana effekter. Under tider med krav på besparingar beaktar man inte det faktum att när man sparar in på sådana ”tidiga åtgärder” och stödfunktioner i välfärdssamhället kan de ha en motsatt effekt dvs. öka utanförskap via ojämlika uppväxtförhållanden, med effekter bl.a. avvikande beteende (bl.a. brottslighet) på såväl individ- som samhällsnivå. Svenska forskare och nationalekonomerna Nilsson och Wadeskog har visat betydelsen av tidiga åtgärder och beräknat kostnaderna för utanförskap och radikalisering bland ungdomar, både när det gäller mänskligt lidande och samhällsekonomiska kostnader <https://www.utanforskapetspris.se/>.

I det här samarbetsprojektet var det flera aktörer (i Sverige, Danmark och Finland) som jobbade med att öka närdemokrati och delaktighet bland ungdomar utan att definiera sin verksamhet som uttalat brottsförebyggande. Ett undantag var Köpenhamn stad, där man hade tydligt uttalat ett brottsförebyggande syfte med pilotprojektet. Man hade dessutom gjort organisatoriska förändringar i förvaltningen för att det skulle bli möjligt för tjänstemän att smidigt arbeta över enhetsgränserna och grunduppgifterna med att förebygga rekryteringen till gängbrottsligheten genom att öka delaktighet och närdemokrati.

10.1. Medborgaraktiviteter och brottsförebyggande effekter

Vad ska man mäta när det gäller medborgaraktiviteter som inte har ett direkt brottsförebyggande syfte? Allt för ofta har fokus ensidigt legat på verksamheternas mätbara brottsförebyggande effekter, att brott minskas. Helst gärna med stöd av brottstatistiken eller trygghetsundersökningar om det har påverkat brottsligheten (bland individer eller i området) och känslan av trygghet i området.

Ett bra exempel på alternativa sätt att tänka och jobba med frågan medborgarinflytande är att utveckla villkor för ett gott liv i städer och bostadsområden med hjälp av åtgärder som inte bara löser problemen utan även skapar ett mervärde i sig. Gemeinschaft i Danmark använder riskerna och problemen till att skapa mervärde för lokalsamfund och gemenskaper. Fokus ligger på hur man med hjälp av rätt mängd och form av friktion kan skapa utveckling. Gemeinschaft har en antropologisk bakgrund och är intresserad av det sociala livet och sociala effekter. Även om trygghet är ett centralt tema för Gemeinschaft, är den brottsförebyggande aspekten inte den primära.

Men det är viktigt och bra att lära sig att kunna motivera sin verksamhet utifrån flera olika aktörers perspektiv. Det är inte självklart att man själv eller andra kan se andras verksamhetens värde ur samma perspektiv. Man måste (själv) bli duktig att förstå olika aktörers ”språk” och perspektiv och hitta trådar och förklaringar hur de hör ihop och påverkar varandra. (T. Jordan 2014). Det skapar förutsättningar för bättre och äkta samarbete, förståelse och nya samarbetspartner. Vilket betyder alltså också att det är inte bara medborgarorganisationers uppgift och skyldighet att bli bättre på att bevisa verksamhetens brottsförebyggande effekter. Man ska från brottsförebyggandeaktörers sida bli kunnigare att avläsa och

känna till uttalade och indirekta brottsförebyggande effekter när det gäller renodlade medborgarinitiativen utan brottsförebyggande syfte.

Ett bra exempel är trygghetsvandringar som utvecklades i Göteborg som en metod för att i första hand öka delaktighet bland boende med invandrarbakgrund. I ett helt vanligt intervjusammanhang kände man att på grund av språkliga hinder gick det inte för kvinnor med invandrarbakgrund att beskriva områdesproblem och platser och man bestämde sig mycket spontant att gå ut och visa ställena istället. Ett nytt verktyg blev till för att involvera boende i kartläggningen och göra det möjligt att även komma med förslag. Behovet av metodutveckling och kravet på utvärdering gjorde det nödvändigt att söka ekonomiska resurser. Sådana fanns på brottsförebyggande rådet (BRÅ) och i samband med att man påbörjade områdesvandringar "omdöptes" dessa till trygghetsvandringar, från en renodlad delaktighetsmetod till en brottsförebyggande metod. (Tryggare och Mänskligare Göteborg. B. Håkansson 2014.

En liknande metod, med rötter i Göteborg, användes och utvecklades för några år sedan av Settlementförbundet i Finland, i samband med projektet Det nya lokalsamhället och fick stöd som delaktighets- och närdemokrati verktyg för att bl.a. öka medborgarnas delaktighet i närdemokrati och områdesutveckling.

Dessa två exempel visar att metoden inte är låst till ett perspektiv och dessutom oavsett hur man kallar den trygghetsvandringar eller utvecklingsvandringar så oavsett sitt syfte brottsförebyggande eller delaktighet så har den sådana effekter som främjar både delaktigheten, närdemokratin och tryggheten samt minskar utanförskapet lokalt/bland lokalbefolkningen.

10.2. Ekonomi

Ekonomi, lokal budget och olika tillgängliga bidragssystem styr dock fortfarande användningen av ekonomiska resurser på den lokala (och även på den nationella) nivån. När man söker ekonomiskt stöd till sin verksamhet är man i regel också tvungen att visa att verksamheten har ett brottsförebyggande syfte och hur man avser att mäta verksamhetens brottsförebyggande effekter. Man måste kunna bevisa sambandet mellan sin verksamhet eller sitt tänkta projekt och brottsförebyggande effekter, nyttan.

Dessutom i ekonomiskt svåra tider blir pressen på att visa det brottsförebyggande sambandet och mätbara effekter allt högre. Det kan hända, att ekonomiska resurser skärs ner och brottsförebyggande snävas till enbart myndigheternas centrala uppgifter, stupröret och ovan nämnda mätbara kortsiktiga åtgärder.

Ett annat hinder för medborgarsamhället att söka bidrag till egna initiativ är krav på registrerad verksamhet dvs. att det är en förening eller organisation som står bakom bidragsansökan. Det har lett till att icke-registrerade medborgarrörelser får avstå från möjligheter till ekonomiskt stöd om de vill behålla friheten och slippa att alltför mycket energi går åt byråkratin istället för aktiviteter. Eller så tvingas de i något skede in i det byråkratiska systemet och register mm. Dessa hinder gör idag att en stor del av medborgarverksamhet på gräsrotsnivån inte kan söka bidrag eller känner inte ens till den typen av ekonomiskt stöd. Men det finns tecken i luften att det kommer att ändras och underlättas i framtiden även för den typen av medborgaraktiviteter att söka medel.

Till exempel ett sätt att lösa sådana problem med finansieringen är s.k. *growdfunding*. Nappinaapuri i Finland som startades och utvecklades utan statlig finansiering. Nappinaapuri i Finland finansierades så att människorna själva och (även föreningar) bidrog med egna ekonomiska resurser. De tyckte att initiativet var bra och till nytta och de ville hjälpa till att den blir av. Eller t.ex. Hyvää Kasvaa Järvenpäässä invånarrörelsens så kallad win-win samarbete med olika lokala aktörer. Eller Better Reykjavik där en del av den lokala budgeten och ekonomin styrs starkt av och används för medborgarnas direkta önskemål och konkreta förslag.

10.3. Att involvera medborgarverksamhet till samarbetet

Även om viljan att involvera och engagera medborgare i lokalt brottsförebyggande arbete har funnits hos myndigheterna, till och med genom bidrag för lokala brottsförebyggande projekt och medborgarinitiativ, och man har försökt att samla in och mobilisera alla goda krafter och lokala aktörer till samarbete så kan det ha varit också en metodfråga bakom varför man inte lyckats att involvera medborgarsamhället.

Till exempel Tryggare och Mänskligare Göteborg förstod att den brottsförebyggande arbetsmetoden inte fungerade när man ville få med alla aktörer till ett tätt och jämställt samarbete. Man startade om från början med stöd av dialogarbete och trygghetsfrämjande perspektiv och på så sätt nådde man bättre och mer balanserat ut till samarbetsparter. Den gemensamma nämnaren för samarbetet blev tryggare och mänskligare Göteborg, vilket var mer lockande och involverade, identifierade alla möjliga samarbetspartners och lokala resurser till samarbetet istället för ett snävt brottsförebyggande samarbete och den sk. traditionella vanligt förekommande infrastrukturen för lokalt brottsförebyggande råd.

Infrastruktur, nätverk och samarbete är viktigt, men man ska undvika för mycket organisation som lätt leder till en oproduktiv maktkamp om vem som ska sätta dagordningen och vems problembild och intressen som ska ligga till grund för vilka brotts- eller otrygghetsproblem som ska prioriteras och prägla det lokala samarbetet. Som leder till t.ex. drop out från samarbetet och mötena. Det är viktigt att fokusera på att fånga upp *de boendes* engagemang i lokalområdet, istället för att fokusera på hur lokala myndigheter, polis, föreningar och företag skall *organisera* sin samverkan. Annars riskerar man att mista de värdefulla kunskaper och engagemang som finns hos de enskilda medborgarna.^x

Ett bra exempel i det här projektet är Gemeinschafts idéer om nytänkande lösningar för hur man skapar goda villkor för självförverkligande och trygghet i stads- och bostadsområden. En central del av detta är att involvera medborgarna och invånarna i arbetet. Utgångspunkten är att medborgarna och lokalsamfunden har resurser, idérikedom och handlingskraft, att deras resiliens kan användas i utvecklingen av lösningar. Man ska inte nätverka/samarbeta och agera bara/enbart på grund av brottsförebyggande syften. Trygghet är en följd av förståelse, värdesättning och handlingsmöjligheter.

Det är viktigt att involvera medborgarna i prioriteringen av vad som är viktigt för dem och var de själva vill satsa sina resurser eller gemensamma ekonomiska resurser, till exempel medel från den loka budgeten. Bra exempel på lyckade försök och nytänkande finns det i projekten "Better Reykjavik" och medborgarråden och World Cafe- workshops i Finland. Erfarenheterna från ett sådant agerande tyder på att det resulterat i konkret brottsförebyggande värde. – Denna delaktighet har minskat risken för social oro, missnöje med

^x Alexandersson Lars i kapitel 3 i den här rapporten. *Den nordiska modellen för brottsförebyggande*.

beslutsfattandet och dessutom har det resulterat i helt konkreta åtgärder och förslag på åtgärder. Det kan vara helt konkreta problem med förslag på lösningar och åtgärder som enligt myndighetsperspektivet är konkreta brottsförebyggande och trygghetsfrämjande förslag och åtgärder. Ibland så har man redan löst det lokala problemet eller aktiverat sig för att göra något åt saken själv tillsammans med andra boende i området istället för att förvänta att staden ska göra det som t.ex. kommunerna Träskända, Gamlas eller Øvre Eiker-rörelse eller byarörelsen i de Nordiska länderna. Detta är exempel på när civila samhället tar initiativ och aktiverar sig själv för att åstadkomma en förändring av situationen istället för att kräva ansvarstagande och åtgärder från lokala myndigheter.

Vi har också sett, vilka risker det finns när man startar upp en verksamhet med myndighetens prioriteter, krafter och resurser utan att medborgarsamhället har känt samma behov och motivation till det. T.ex. polisens ansträngningar att starta upp grannsamverkan i höghus i staden Narva i Estland.

Det är viktigt att utnyttja den viljan och motivationen som finns bland medborgarna. Det bekräftades av flera aktörer. Till och med aktörer som en gång i tiden startade med grannsamverkan i Danmark och Estland bekräftade att det tidigare brottsförebyggande syftet och intresset för varför man ville involvera sig i samarbetet har skiftat till gemenskapsfrämjande - att lära känna sina grannar, skapa goda sociala relationer och bryta anonymiteten i området, öka trivseln. Den viljan har man beaktat, fångat och vidareutvecklat för att bättre nå medborgarna och lyckas med sin verksamhet.

Man måste öka insikten och förståelsen för sambanden mellan närdemokrati, medborgaraktiviteter, delaktighet, utanförskap och brottsförebyggande, samt utanförskap, segregation och demokratiskt underskott samt social oro bland de som (i vid bemärkelse) är yrkesverksamma inom det brottsförebyggande området. Det behövs mer kunskap på det brottsförebyggande fältet om medborgaraktiviteter och -initiativ, hur den fungerar, uppstår, stimuleras av både på gott och ont. Hur både enskilda individer, potentiella eldsjälar och föreningar, medborgarrörelser motiveras, aktiveras, mobiliseras till trygghetsfrämjande samarbete via perspektivarbete på den lokala nivån utan att de tvingas att anamma ett brottsförebyggande syfte till sin verksamhet för att kunna vara med eller bli godkända som aktörer till brottsförebyggande samarbete.

10.4. Förtroende och informationsförmedling

I myndighetsinitierad verksamhet och i användningen av metoder som främjar delaktighet bör man vara mån om och bygga upp medborgarnas och ideella aktörernas förtroende till att det är viktigt och meningsfullt att påverka och göra saker tillsammans. Äkta stöd från den lokala beslutsfattningen samt konkreta synliga förändringar är viktiga. Likaså kontinuerlig informationsförmedling och respons har en nyckelroll i att främja medborgaraktiviteter. På så sätt tryggar man förtroende och intresse att påverka och till samarbetet även i fortsättningen.

10.5. Mer forskning om sambanden mellan närdemokrati vs. social oro och brottslighet.

Det behövs mer kunskap, forskning och utvecklingsarbete som studerar sambanden mellan demokratiskt underskott och social oro och/eller brottslighet samt sambanden mellan delaktighet och närdemokrati, brottsförebyggande. Ett bra exempel på det är Husby-rapporten.^{xi} Vilka brottsförebyggande samt brottsstimulerande effekter på den lokala nivån finns det kopplade till närdemokratifrågorna?

10.6. En ny nordisk modell?

Nordiskt samarbete behövs i allt ökande grad för att möta den nya situationen efter den nordiska modellen. Medborgarengagemanget blir allt mer viktigt och det nordiska samarbetet bland de ideella organisationerna i Norden borde ökas.

För snart 20 år sedan (1996) skrev Hannu Takala (f.d. generalsekreterare för Rådet för brottsförebyggande i Finland) sina fortfarande aktuella rekommendationer:

Satsa på välfärd för alla, på socialt skydd och en politik som förebygger utslagning. Genom välfärdspolitiken har man i de nordiska länderna skapat förutsättningar för att få andra brottspreventionsstrategier att fungera bra. Nordisk välfärds- och socialpolitik har inte förverkligats för brottspreventionens skull. Åtgärder för att förbättra de underprivilegierades ställning, eller för att förhindra utslagning från samhället, har ett värde i sig själva. Det är viktigt att man inte försöker inskränka deras betydelse till att bara vara ett instrument för brottsprevention. Avsikten att förebygga brott bör inte finnas med som självändamål i preventiva socialpolitiska program – inte ens i brottspreventionens intressen. Om man skulle börja riva upp de välfärdsstatliga systemen i Norden skulle det lyfta fram själva det socialpreventiva problemet i ett nytt ljus även hos oss.

Utifrån dessa ord kan man konstatera idag, 20 år senare, att precis nu möter vi de ovan nämnda tider som lyfter fram själva det socialpreventiva problemet i ett nytt ljus på grund av situationen med välfärdsstatliga system i Norden. Vi har inte råd med det gamla systemet och medborgarnas delaktighet, ansvarstagande och medborgaraktiviteter efterfrågas inte minst när det gäller brottsprevention.

Men medborgaraktiviteter uppstår inte, och ska inte användas eller mobiliseras enbart för brottspreventionens skull. Medborgaraktiviteter har ett värde i sig själva och skapar mervärde och socialt kapital både lokalt och bredare i samhället. Det är viktigt att man inte försöker inskränka betydelsen av medborgaraktiviteter till att bara vara ett instrument för social eller situationell brottsprevention. Medborgaraktiviteter, delaktighet är ett uttryck för (när)demokrati och bevis på ett demokratiskt samhälle.

^{xi} de los Reyes, Paulina – Hörnqvist, Magnus – Boréus Kristina – Estrada, Felipe – Flyghed, Janne – Arriagada, Alejandro González – Lundgren, Marcus – Lundström, Markus: "Bilen brinner... men problemen är kvar". Berättelser om Husbyhändelserna i maj 2013. Stockholm, 2014.

Det här projektet har varit ett viktigt stöd för att lyfta vikten av medborgaraktiviteter och främja närdemokratiarbetet i de nordiska länderna. Det gav tillfälle att knyta kontakter och öka nordiskt samarbete bland aktörer från olika sektorer i samhället. Nordiska samarbetet, det behövs i allt ökande grad för att tillsammans möta och lösa de utmaningar som den nya situationen för med sig i respektive länder samt i hela Norden. Tillsamman på väg mot en ny nordisk modell.

Bilaga 1. Arbetsseminarium Medborgaraktivitet – demokrati och brottsförebyggande.

Arbetsseminarium 6-7 mars 2014

MEDBORGARAKTIVITET – DEMOKRATI OCH BROTTSFÖREBYGGANDE

Konferenshotell Sofia, Kallviksuddsvägen 35, Helsingfors, Finland

PROGRAM

Onsdag 5.3

19.00-22.00 **Möjlighet till bastubad och simning**

19.30-23.00 **Kvällsmat och prat i brasrummet**

Torsdag 6.3

7.30-9.00 **Morgonmål**

8.30-9.00 **Registrering**

9.00-9.30 **Öppning av seminariet**

- *Marita Ruohonen*, Rådet för Brottsförebyggande och Föreningen för Mental Hälsa i Finland, Finland
 - *Pentti Lemmetyinen*, Settlementförbundet, Finland
 - *Regina Järg-Tärno*, Justitieministeriet, Finland
-

SESSION I: GRANNHJÄLP – GRANNSAMVERKAN – GRANNKONTROLL

9.30-10.00 **Inledning**
Den nordiska modellen för brottsförebyggande
Lars Alexandersson, f.d. chef för ELBA på BRÅ, Sverige

10.00-12.00 **Paneldiskussion**
Vilken typ av mer eller mindre organiserad och koordinerad grannhjälp, grannsamverkan, grannkontroll etc. finns i respektive länder på lokalt och nationellt plan?

- *Lone Harlev*, Det Kriminalpræventive Råd og TrygFonden, Danmark
- *Erik Nadheim*, Det kriminalitetsforebyggende råd – KRÅD, Norge
- *Beyron Ahxner*, Botkyrka kommun, Sverige
- *Tarmo Vaik*, Naabrivalve NGO, Estland
- *Sirpa Pekkarinen*, Mellersta Finlands Byar rf (Keski-Suomen Kylät ry), Finland
- *Kristján Freyr Geirsson*, Keflavik polis, Island
- *Sigvaldi Arnar Lárusson*, Keflavik polis, Island

12.00-13.00 **Lunch**

SESSION II: MEDBORGAR- OCH FRIVILLIGVERKSAMHET

- Inledning
- 13.00-13.30 **Begreppet trygghet och trygghetsskapande arbete**
Magnus Lindgren, Stiftelsen Tryggare Sverige, Sverige
- Paneldiskussion
- 13.30-15.00 **Varken typ av medborgar- och frivilligverksamhet finns det i respektive länder när det gäller invånarnas möjligheter att delta i arbetet för ökad trygghet och trivsel i det egna bostadsområdet?**
- *Anu Leps, Justitieministeriet, Estland*
 - *Pentti Lemmetyinen, Settlementförbundet, Finland*
 - *Jakob Tamsmark, Settlementet på Vesterbro, Danmark*
 - *Staffan Lindqvist, Fritidsforum, Sverige*
-

15.00-15.30 **Kaffe/te**

SESSION III: STATENS OCH KOMMUNENS ROLL

- Inledning
- 15.30-16.00 **Better Reykjavik**
Unnur Margrét Arnardóttir och Hreinn Hreinsson, Reykjavik stad, Island
- Paneldiskussion
- 16.00-17.30 **Vad kan staten eller kommunen bidra med för att främja människornas möjligheter att delta i arbetet för ökad trygghet samt trivsel både på lokal och statlig nivå (demokrati och när demokrati)?**
- *Niklas Wilhelmsson, Justitieministeriet, Finland*
 - *Tero Seitsonen, Träskända stad, Finland*
 - *Eimar Veldre, Inrikesministeriet, Estland*
 - *Lone Harlev, Det Kriminalpræventive Råd og TrygFonden, Danmark*
 - *Erik Nadheim, Det kriminalitetsforebyggende råd – KRÅD, Norge*
 - *Magnus Lindgren, Stiftelsen Tryggare Sverige, Sverige*
-

18.00-19.00 **Presentation av det ortodoxa "Heliga Visdomens kapell"**

19.00-21.00 **Middag**

Fredag 7.3

7.30-8.30 **Morgonmål**

SESSION IV: AKTIVA OCH DELTAGANDE MEDBORGARE

- 8.30-9.00 Inledning
Gamlas-rörelsen (Kannelmäki-liike)
Maija Fast och Kimmo Rönkä, grundare av Gamlas-rörelsen, Finland
- 9.00-11.30 Paneldiskussion
Hur aktiveras människor till trygghets- och trivselfrämjande merborgar- och frivilligverksamhet?
- *Finn Kjær Jensen, Den Trygge Kommune och Geminschaft, Danmark*
 - *Ivar Solum, f.d. polis, Norge*
 - *Birger Andreas Myrstad, f.d. polis, Norge*
 - *Eimar Veldre, Inrikesministeriet, Estland*
 - *Unnur Margrét Arnardóttir, Reykjavik stad, Island*
 - *Hreinn Hreinsson, Reykjavik stad, Island*
 - *Beyron Ahxner, Botkyrka kommun, Sverige*
-

11.30-12.30 **Lunch**

SESSION V: ÖKAD GEMENSKAP – TRYGGHETSKÄNSLA OCH BROTTSFÖREBYGGANDE

- 12.30-13.00 Inledning
Social oro
Beyron Ahxner, Botkyrka kommun, Sverige
- 13.00-14.00 Paneldiskussion
Kan frivillig- och medborgarverksamhet ha brottsförebyggande effekter eller inte? Hur kan dessa effekter mätas?
- *Jim Hilborn, Baltic Crime Prevention Institute, Estland*
 - *Lars Alexandersson, f.d. chef för ELBA på BRÅ, Sverige*
 - *Erik Nadheim, Det kriminalitetsforebyggende råd – KRÅD, Norge*
 - *Magnus Lindgren, Stiftelsen Tryggare Sverige, Sverige*
 - *Jukka-Pekka Takala, Justitieministeriet, Finland*
-
- 14.00-14.15 **Avslutning och uppsummering**
Regina Järg-Tärno, Justitieministeriet, Finland
- 14.15- **Kaffe/te och hemfärd**

Deltagare
Finland
Maija Fast
Kimmo Rönkä
Marita Ruohonen
Karolina Henriksson
Regina Järg-Tärno
Katriina Kiviharju
Markus Alanko
Jukka-Pekka Takala
Tero Seitsonen
Sirpa Pekkarinen
Pentti Lemmetyinen
Niklas Wilhelmsson
Sverige
Beyron Ahxner
Lars Alexandersson
Staffan Lindqvist
Magnus Lindgren
Danmark
Lone Harlev
Jakob Tamsmark
Finn Kjær Jensen
Norge
Birger Andreas Myrstad (Bias)
Ivar Solum
Erik Nadheim
Island
Unnur Margrét Arnardóttir
Hreinn Hreinsson
Kristján Freyr Geirsson
Sigvaldi Arnar Lárusson
Estland
Anu leps
Tarmo Vaik
Jim Hilborn
Eimar Veldre

Bilaga 2. Svenska kriminologen Jerzy Sarneckis tabell över brottsförebyggande åtgärder.

PREVENTIONSnivåer	PRIMÄR PREVENTIO	SEKUNDÄR PREVENTION	TERTIÄR PREVENTIO
Öka tillgången på kapabla väktare/öka väktarnas kapacitet	ökning av individens anknytning till det etablerade samhället * föräldrautbildning * polispatrullering * grannsamverkan mot brott * portvakter * informell kontroll utövad av "vanliga medborgare"	Bevakning, som genomförs av polis, vaktbolag eller andra myndigheter/organisationer av brottsutsatta personer/objekt/aktiviteter * fältassistenter, uppsökare * "halvformell social kontroll" så som Lugna Gatan skol- och T-banevärdar, föräldravandringar och liknande initiativ * åtgärder som ökar den sociala kontrollen och minskar social desorganisation i socialt segregerade stadsdelar	Åtgärder som minskar risken för nya brott mot tidigare utsatta object liknande de som nämnts till vänster * polispatrullering av "hot spots" * "punktmarkering" av kända brottsaktiva personer * inkapacitering
Minska brottsbenägenhet	Allmän prevention * strukturella åtgärder för att minska samhällsklyftor och utslagning * åtgärder mot diskriminering på grund av ras, etnicitet och religion * barnuppfostran – att stärka självkontrollen * åtgärder som minskar alkoholkonsumtionen * åtgärder mot mobbning i skolan * åtgärder som förebygger familjevåldet	Screening efter riskgrupper/individer * behandling av barn/familjer i riskzonen * insatser som splittrar antisociala nätverk och motverkar neutralisering av avvikande beteende * narkotikaprevention * generella åtgärder som öppnar möjligheter att komma in i det etablerade samhället för personer som tillhör minoritetsgrupper och underklassen	Förebyggande av återfall genom individuell avskräckning och behandling * undvikande av stämpling
Minska tillgången på lämpliga objekt	Generell minskning av tillfällen till brott genom tekniska åtgärder t.ex. lås, larm, tillträdesskydd och liknande på bilar, lägenheter och arbetsplatser.	Tekniskt skydd av stöldbegärliga varor liksom av individer med hög risk att bli utsatta för brott * lokal screening efter platser/verksamheter med höga risker för att utsättas för brott	Rådgivning till brottsoffer om vilka preventiva åtgärder de bör vidta i framtiden för att undvika ny viktigmisering.
Minska skador av brott	Försäkringar mot skador orsakade av brott.	Försäkring som riktar sig mot utsatta grupper * åtgärder som hjälper utsatta personer att avvärja en attack eller att få snabb hjälp t.ex. i form av självförsvarskurser, larm eller en beväpning t.ex. av personalen i riskyrken eller kvinnor utsatta för våld av anhöriga * kameraövervakning med inspelning på utsatta platser * märkning av stöldbegärlig egendom	Rättsväsendets reaktion på brottet inklusive åtgärder för att klara upp brottet * ett lämpligt omhändertagande av offer genom insatser inom rättsväsendet, sjukvården, socialtjänsten samt frivilligorganisationer som t.ex. brottsofferjourer, kvinnojourer eller liknande
Minska rädslan för brott	Relevant generell information om risker * miljöförändringar som renovering och sanering av klotter * engagemang av de boende * teknisk brottsprevention * ökad övervakning	Riktad information och stöd till särskilt riskutsatta grupper så som visa yrkesgrupper samt kvinnor, pensionärer, personer som bor i brottsutsatta områden samt vissa minoritets- och invandrargrupper	Terapeutiska insatser för brottsoffer t.ex. mottagningar för rånoffer * vissa verksamheter inom brottsofferjourerna

Bilaga 3. Civic activity – democracy and crime prevention

Civic activity – democracy and crime prevention.

Karolina Herinksson & Regina Järg-Tärno

[Research Seminar report 56, NSfKs 56. forskerseminar, Skarrildhus, Danmark 2014.](#)

Abstract

The aim of the Nordic co-operation project at the Ministry of Justice in Finland, which this article is based on, was to map the citizens' possibilities to improve the safety and amenity in the residential area. For this purpose the project looked at what kind of neighbourhood watch -programs and alternative solutions there can be found in the Nordic countries. Sweden, Denmark and Estonia have official and coordinated neighbourhood watch -programs. But there are also alternative methods for how to prevent every day criminality and improve the safety and amenity in residential areas. Civic- and voluntary activities may have a remarkable effect on the safety and amenity in a residential area. The actors working on this field are organized in different ways. There are both large nationwide associations as well as loose non-registered movements that all work for the good of the local citizens and offer a channel for participation in the work for improvement of the safety and amenity in the residential area. The citizens' possibilities to participate in decision-making regarding their residential area can be supported also by the development of democratic tools. Common factors, for said democratic tools and civic- and voluntary associations and movements are, however, the difficulties of recognizing and showing their connection to the crime preventive work. This may lead to that activities that could be effective also from a crime preventive perspective, do not receive the attention that they deserve.

Introduction

With the financial support from the Nordic Council of Ministers the Finnish Ministry of Justice set out a Nordic co-operation project *Civic activity – democracy and crime prevention* in January 2014. The project's focus is on the citizens' possibilities to affect their everyday life and neighboring area locally.

Co-operation on the national level between local residents supported by authorities can be found in some Nordic countries, i.e. *Nabohjaelp* in Denmark, *Grannsamverkan* in Sweden and *Naabrivalve* in Estonia. Those activities have their roots in *neighbourhood watch* -ideas. In addition to these more traditional forms of crime prevention there are also alternatives that are more positive by nature. The purpose of these activities or projects may not explicitly be crime prevention, but the effect of those may, however, be more or less crime preventive. The aim of the project is to highlight these alternative methods of crime prevention.

The project seeks to answer amongst others the following questions: What kind of more or less organized and coordinated neighborhood help, neighborhood watch etc. is there in each country? What kind of civic- and voluntary activities related to the citizens' possibilities to affect the security and amenity in residential areas, is there in the Nordic countries? How can the citizens be activated to this kind of activities and what obstacles or challenges are related to this kind of civic activities (e.g. legislation, practice)? How can civic

activities be supported by the authorities (democracy, local democracy)? What can we say about crime preventive effects of civic- and voluntary activities and how can these be measured?

Information is gathered through small-scale research, a mapping process and a working seminar, which was held in March 2014 with participants from all the Nordic countries and Estonia. The material used for this article consists mainly of information gathered from websites of the examples presented and notes from meetings with different actors during the project. The article is not a criminological study on the field. The project strives to map a part of the essential questions on the field of crime prevention and civic activity, in order to enable further research. The project will continue until December 2014 when the final project report will be published.

Organised and coordinated neighbourhood watch in the Nordic countries and Estonia

Sweden, Denmark and Estonia have nationally organized and coordinated neighbourhood watch - programs. In Sweden the neighbourhood watch -program is called Grannsamverkan and can be found in all of the country. Grannsamverkan means several actors official co-operation aiming at preventing every day criminality, such as burglaries in houses, cars and other spaces and also damage on properties. The method of Grannsamverkan is simple. Criminality is prevented by the inhabitants' curiosity and vigilance. The vigilance becomes an effective defense- and alarm system that reacts on the unknown that may be a crime or preparations for a crime. The police play a remarkable role in this but important actors are also the local councils for crime prevention, the municipalities, insurance companies and the local people. Grannsamverkan can be recognized through signs indicating that there is Grannsamverkan activities in a neighbourhood. (www.samverkanmotbrott.se)

In Denmark the corresponding neighbourhood watch -program is known as Nabohjaelp. Nabohjaelp was introduced for the first time in 1986 by the council for crime prevention in Denmark. In 2012 the program was reformed. The signs indicating Nabohjaelp were renewed and an app for smart phones was launched. Nabohjaelp means that neighbours look after each other. With the app it is possible to build networks and inform the persons in a network of holidays and other things, so that the others know when to stay extra attentive and for example help out by shoveling away snow. Nabohjaelp can be found both in residential districts with villas as well as residential districts with multi-storey buildings. There has however, been found less interest in the official Nabohjaelp in villa-areas, since there often exist natural and unofficial neighbourhood help. (www.nabohjælp.dk)

An official neighbourhood watch -program was first launched in Estonia 13 years ago through the Naabrivalve -program. The initiative to Naabrivalve came from active citizens and the civic movement soon grew and has had a lot of success. The aim of Naabrivalve is to enforce the inhabitants' own activity and thus increase the sense of security and safety in the local area. The aim is not to patrol and control but to increase the inhabitants' knowledge of safe conduct. On the same way as in Sweden Naabrivalve consists of co-operation between different parties. The Estonian Naabrivalve is led by a non-governmental organization, which is supported by the Estonian government. The organization supports projects that aim to enhance safety, organizes education, supply information and co-operates with authorities and companies in the insurance, security and construction business.

In Norway there has been a neighbourhood watch -program that has been put down due to financial reasons. Today the Norwegian crime prevention council amongst others is trying to build up a new

neighbourhood watch -program in Norway (Kråd, nabohjelp). In Iceland there is no official neighbourhood watch -program. However, unofficial neighbourhood help is not unusual. For instance in small neighbourhoods the neighbours help and look after each other without any official program.

In Finland there is no official neighbourhood watch -program. A working-group at the Ministry of Justice was put up to make a proposition for how to improve the citizens' possibilities to affect the security and amenity in residential areas, for example by developing a neighbourhood watch -program. However, in their final report, the working-group stated that they did not support the development of an official neighbourhood watch -program. The working-group rejected the idea of activities based on surveillance and control of others and wanted an alternative measure that would focus on alternatives that were more positive by nature. The working-group concluded that the citizens were only to be given the tools and support to develop activities in their own neighbourhood, through which the safety and amenity also would be improved. The working group stressed the importance of taking into account the characteristics of every residential area and the citizens' willingness to participate and develop their residential area. (The working-groups recommendations, 2014)

Civic- and voluntary activities aiming at improving the safety and amenity in the residential areas

Many forms of civic- and voluntary activities aiming at improving the safety and amenity in residential areas can be found in the Nordic countries. For instance there are large organizations with smaller local organizations working at improving the safety and amenity in residential areas both nationally and locally. A big actor in Finland is for example the Finnish Federation of Settlement Houses, that work with seniors and the elderly, child and youth work, multicultural work, the development and production of communal forms of housing, various forms of supported housing, community centre activity, services for mentally handicapped persons, debt counselling, mediating, victim support and so on (www.setlementti.fi). Settlement work is conducted also in Denmark. An active Danish settlement organization is found in Vesterbro, Copenhagen. The Settlement in Vesterbro works with securing social and cultural equality and community (www.settlementet.dk). A corresponding organization in Sweden is Fritidsforum. Fritidsforum is a nationwide organization that has local associations in all of the country. The activities are focused on child and youth work. (www.fritidsforum.se)

Other forms of civic- and voluntary activities are so called movements that come up in residential areas by the initiative of the citizens. These movements are not organized or registered as associations. Their activities consist of the ideas of the citizens in the residential areas. A central way of communicating is via social media. Such movements can be found for instance in Kannelmäki in Helsinki or in the city of Järvenpää in Finland (www.hyvakasvaajarvenpaassa.fi). As a result of the Kannelmäki -movement measures have been taken in order to make the residential area of Kannelmäki more pleasant, for example by strengthening the good things in the area, which has had a bad reputation.

Consequently different forms of both organized and unorganized civic- and voluntary activities aiming at improving the safety and amenity in residential areas exist in the Nordic countries. Both the activities and the type of actor vary. A common denominator is, however, the positive perspective in their activities. The Settlement federations, Fritidsforum as well as the Kannelmäki- and Järvenpää-movement focus on positive things. Their focus is for instance not on the crime statistics and prevention of crime but on organizing pleasant and activating activities for the citizens, which increases the sense of safety and amenity in the area. An important aim is to get the citizens to participate and actively do things themselves. A side effect of this may be decreasing crime statistics but it is not in the interest of these civic- and voluntary actors.

The reason for the unwillingness to review the activities in the light of crime statistics is often that, it would give a negative label and therefore decrease the interest in the activity. Neither the citizens nor the organizations, are motivated by the prevention of crime. The crime preventive perspective is more a way for the authorities to work, think and measure their activities. The motivation for the civic- and voluntary actors comes from focusing on positive things such as enhancing premises for a better life, improved social relations, welfare and participation.

The motivation comes from focusing on positive things such as organizing pleasant events.

Democratic tools with crime preventive effects?

The main task of the Nordic co-operation project was to examine different ways that the citizens can affect the safety and amenity in their residential area. Besides organizations and movements the citizens can participate by democratic decision-making. Therefore this project has also examined different democratic tools and their possibly crime preventive effects. A traditional way of participation in democratic decision-making is voting in democratic elections. However, there are also other ways of democratic participation. The focus in this project has been on these complementary democratic tools.

In Iceland two new democratic tools, Better Reykjavik and Better Boroughs, was taken into use after the financial crisis in 2008 when the discontent with the decision-making in the city was big. Better Reykjavik is a communication platform for the city and its citizens. Through the platform the citizens can present their own ideas and priorities concerning the municipal services and administration. At the same time the citizens can follow other citizens' ideas and comment, discuss and support them. The city of Reykjavik is also obliged to formally discuss the ideas that get most support by the citizens. The aim of Better Reykjavik is to open up the administration to the citizens and to activate the citizens, politicians and administration to a more open dialogue and at the same time increase the citizens' participation and the democratic discussion. Many of the ideas presented on the Better Reykjavik platform have concerned improvements of the living environment and are also actually known to have had which is known to also crime preventive effects. Another democratic tool, used in Reykjavik is Better Boroughs which is used to increase the citizens' participation in decision making regarding the budget. Through Better Boroughs suggestions are gathered on how parts of the budget should be used. (www.betrireykjavik.is)

A similar tool to the Better Reykjavik is the *initiative to municipal authorities* (www.invånarinitiativ.fi) that is used in Finland. Citizens can make initiatives regarding their own city via a webpage. Other citizens can thereafter support the initiatives. If the initiative gets support from at least two percent of the citizens with the right to vote, the city council is obliged to process the initiative.

Democratic tools for decision making regarding budgeting can be found also in Copenhagen where every part of the city gets a certain amount of money. Upon the use of the money is thereafter decided in a council in each part of the city. The council members are appointed by democratic elections.

The above-mentioned tools are often not recognized as directly crime preventive. The connection of these to the amenity in the area may be recognized but the effect on crime prevention stays hidden. Still the link is often recognized when it is explained. If a place is pleasant, the sense of security increases also most likely. Furthermore this activates the citizens to take care of their area and look after that others respect it too. By letting the citizens participate in the decision making, the area becomes their area and their

willingness to care for it increases. The connection between crime prevention and democratic processes was shown in a study on the riots in Husby, Stockholm, in spring 2013. One of the contributing factors to the riots was according to the study the lack of functioning democratic decision-making. (de los Reyes et al. 2014, p. 22)

Even when it is recognized that there is a need for enforced democratic work in order to prevent crime, it is challenging to combine the two fields of work. For instance in Copenhagen, where there has been problems with gang criminality amongst youngsters, the municipality wanted to work for crime prevention and saw that the way to do it was by engaging the youngsters in the community. The solution was therefore to improve and use democratic processes. How crime prevention should be linked to democratic processes and how to get the decision-makers and the administrative personnel to see the linkage and work with a combination of democracy and crime prevention turned, however, out to be challenging although not impossible.

Conclusion

Denmark, Sweden and Estonia have well-functioning neighbourhood watch -systems that are based on co-operation between the municipality, police, companies and the citizens with the aim to prevent crime. In Finland there has, however, been seen a need for other types of crime prevention measures that take into account the needs and characteristics in every region and area. What works in one city or one part of the city may not work in another. Furthermore there already exist different types of actors and systems that do increase the security and amenity in the local areas and that also have crime preventive effects. They may however not recognize themselves as such actors. Still it would be a waste not to take advantage of these already existing indirectly crime preventive activities.

The difficulty of linking the above-mentioned civic- and voluntary activities to crime prevention imposes some problems. If the task is to enhance crime prevention in an area and the solution is to support the civic- and voluntary activities such as Fritidsforum and Kannelmäki-movement, how can this support be justified when the actors themselves are unwilling or unable to see the connection to crime prevention? The traditional way of working with crime prevention is to support projects and programs that aim to prevent criminality. A more effective way to get crime preventive results might, however, be to focus on something completely different. Evaluation of the crime preventive effects of these alternative activities could be the solution to this problem of justification. But how to measure effects that the actors themselves do not focus on? By evaluating the crime preventive effects of a project that aims to enforce welfare, community and local democracy in the residential area, the project is given a label of being a crime prevention project. The motivation for the organizers derives from the positive aspects of the activity not from crime prevention. The organizers motivation may therefore suffer from a crime preventive label.

Instead of explicitly focusing on crime prevention it might be more effective to focus on the positive effects of activities. Civic- and voluntary activities have crime preventive effects. But they cannot be measured directly. This is also not necessarily relevant. The crime statistics and sense of security does not always correlate. Instead of the effects on crime statistics the evaluation could focus on the effects on amenity, sense of community, social company and communication.

References:

www.samverkanmotbrott.se

www.nabohjælp.dk

www.naabrivalve.ee

Kråd, nabohjelp: <http://www.krad.no/forebygging/trygge-naermiljoer/nabohjelp/historie>

www.setlementti.fi

www.settlementet.dk

www.fritidsforum.se

www.hyvakasvaajarvenpaassa.fi

www.betrireykjavik.is

www.invånarinitiativ.fi

The working-groups recommendations, 2014:

<http://www.rikosentorjuntaneuvosto.fi/sv/index/julkaisut/neuvostonjulkaisut/tutkimuksia/jaselvityksia/na-apuriapu-tyoryhmanvaliraportti.html>

de los Reyes, Paulina – Hörnqvist, Magnus – Boréus Kristina – Estrada, Felipe – Flyghed, Janne – Arriagada, Alejandro Gonzàlez – Lundgren, Marcus – Lundström, Markus: "Bilen brinner... men problemen är kvar". Berättelser om Husbyhändelserna i maj 2013. Stockholm, 2014.

Källförteckning

- ¹ En tryggare morgondag. Program för den inre säkerheten. Helsingfors 2012, 32/2012.
http://www.intermin.fi/download/35100_322012_STO_III_swe_final_web.pdf?c3b6a8241c05d188
- ² Grannhjälp i Finland. Rekommendationer 23.5.2014.
<http://www.rikosentorjunta.fi/sv/index/julkaisut/neuvostonjulkaisut/tutkimuksia/naapuriaputyoryhmanvaliraportti.html>
- ³ Samverkan mot brott. <http://samverkanmotbrott.se/>
- ⁴ Utvärdering av Grannstödverksamheten i Botkyrka kommun - Med fokus på brottsofferstöd (2010).
http://www.botkyrka.se/SiteCollectionDocuments/Kommun_och_politik/Utvärdering_av_Grannstod_2010.doc
- ⁵ Grannsamverkan och grannstöd i Botkyrka.
<http://www.botkyrka.se/Foralder/Trygghetochhalsa/grannsamverkanochgrannstod>
- ⁶ Järva-andan. <http://www.stockholm.se/jarvaandan>
- ⁷ Nabohjælp. Det Kriminalpræventive Råd og TrygFonden. <http://www.nabohjælp.dk/>
- ⁸ Tillægsrapport: Kriminalitet och tryghed i tal. 2013.
http://www.ishojkviksvar.dk/sites/default/files/sbsys_ishoj/Publication95/Bilag/Till%C3%A6gsrapport_Kriminalitet%20og%20Tryghed%20i%20tal.pdf
- ⁹ Plan for forebyggelse af kriminalitet blandt børn og unge: Ishøj – en tryk by.
http://www.ishojkviksvar.dk/sites/default/files/sbsys_ishoj/Publication95/Bilag/Ish%C3%B8j%20-%20en%20tryk%20by.pdf
- ¹⁰ MTÜ Eesti Naabrivalve. <http://www.naabrivalve.ee/?lang=2>
- ¹¹ Sverige:
Nattvandring.nu: <http://www.nattvandring.nu/>
Nattvandrare i Sverige. Riksnätverket. <http://www.nattvandring.se/>
- Danmark:
Natteravnene. <http://www.natteravnene.dk/default.asp>
- Norge:
<http://www.natteravn.no/>
- Finland:
Operation Saapas. <http://www.nuortenkeskus.fi/fi/toimintaa/saapas/>
Konsom ry. <http://ksry.fi/>
- ¹² Centrum för grannmedling <http://www.naapuruusovittelu.fi/>
- ¹³ Nabohjelp. Det kriminalitetsforebyggende råd. <http://www.krad.no/forebygging/trygge-naermiljoer/nabohjelp>
- ¹⁴ European Neighbourhood Watch Association http://www.eunwa.org/front_content.php

-
- ¹⁵ Se t.ex. Brå: Grannsamverkans effekter på brottsligheten, 2008:9.
<https://www.bra.se/bra/publikationer/arkiv/publikationer/2008-06-13-grannsamverkans-effekter-pa-brottsligheten.html>
- ¹⁶ Grannsamverkan <https://www.bra.se/bra/forebygga-brott/grannsamverkan.html>
- ¹⁷ Settlementarbetets historia. Settlementförbundet i Finland. <http://www.setlementti.fi/setlementtiliitto/historia/>
- ¹⁸ Projektet "Det nya lokalsamhället". Settlementförbundet i Finland. <https://setlementti-fi.directo.fi/uusi-paikallisuus/pa-svenska/>
- ¹⁹ Verktygslåda för projektet "Det nya lokalsamhället". <https://www.innokyla.fi/web/malli779702>
- ²⁰ Settlementet på Vesterbro. <http://settlementet.dk/>
- ²¹ Fritidsforum. Riksförbundet Sveriges fritids- och hemgårdar. <http://www.fritidsforum.se/>
- ²² Ungdom og Fritid. <http://www.ungogfri.no/>
- ²³ Hela Norden ska leva. <http://www.helenorden.info/land.dk/>
- ²⁴ Kodukant The Estonian Village Movement. <http://kodukant.kovtp.ee/web/eng>
- ²⁵ Finlands byaverksamhet rf. <http://www.kylatoiminta.fi/se/hemsida.html>
- ²⁶ Frivilliga räddningstjänsten. <http://vapepa.fi/sv/node/405>
- ²⁷ Broschyr om grannhjälparringar. Naapuriapurinki – opas kyläauttajille. Suomen kylätoiminta ry. 2011.
http://www.kansalaisareena.fi/Naapuriopas_web.pdf
- ²⁸ Hyvä kasvaa Järvenpäässä. <http://www.hyvakasvaajarvenpaassa.fi/>
- ²⁹ Kampanjen *Säg hej till din granne*. <http://www.saghej.se/>
- ³⁰ Gamlasrörelsen. www.facebook.com -> Kannelmäki-liike
- ³¹ Lokala insatser mot våldsbejakande politisk extremism. En exempelskrift. Sveriges Kommuner och Landsting. 2010. s. 22-23. <http://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-591-3.pdf>
- ³² Norges frivilligsentraler. <http://frivilligsentral.no/>
- ³³ Volontärbyrån. <http://www.volontarbyran.org/>
- ³⁴ Toiminta Suomi <http://www.toimintasuomi.fi/>
- ³⁵ Helhjertat. <http://www.suurellasydamella.fi/>
- ³⁶ Center for frivilligt socialt arbejde. <http://www.frivillighed.dk/Webnodes/da/Web/Public/Forside>
- ³⁷ Nappi Naapuri <https://nappinaapuri.fi/welcome>
- ³⁸ Frivilligarbete av anställda vid Grönlandsbanken. [https://www.banken.gl/da/om-os/samfundsansvar-\(csr\)/socialt-og-frivilligt-engagement.aspx](https://www.banken.gl/da/om-os/samfundsansvar-(csr)/socialt-og-frivilligt-engagement.aspx)
- ³⁹ Den Trygge Kommune. <http://www.dentryggekommune.dk/Forside>

-
- ⁴⁰ Gemeinschaft. <http://www.gemeinschaft.dk/>
- ⁴¹ Stiftelsen Tryggare Sverige. <http://tryggaresverige.org/>
- ⁴² Invånarinitiativ. <https://www.kuntalaisaloite.fi/sv/>
- ⁴³ Better Reykjavik. <https://betrireykjavik.is/>
- ⁴⁴ Medborgarråd i projektet "Det nya lokalsamhället". <http://www.setlementti.fi/uusi-paikallisuus/toimintamuodot/kansalaisraati/>
- ⁴⁵ En handbok om medborgarråd. Settlementförbundet 2015 <https://setlementti-fi.directo.fi/uusi-paikallisuus/materiaalipankki/kansalaisraadit/?x661265=770703>
- ⁴⁶ Trygghetsvandringar. <https://www.bra.se/bra/forebygga-brott/trygghetsvandringar.html>
- ⁴⁷ Dialogguiden. Sveriges Kommuner och Landsting. <http://dialogguiden.se/>
- ⁴⁸ Jordan, Thomas: Tryggare och Mänskligare Göteborg. Göteborg 2006. http://www.tryggaremanskligare.goteborg.se/pdf/publikation/TMG_rapport.pdf
- ⁴⁹ Tiger, Anna och Jordan, Thomas: Att mobilisera boende i invandrartäta storstadsförorter. Hyresgästföreningen Västra Sveriges projektarbete i Hjällbo 1998-2011. Göteborgs universitet, institutionen för sociologi och arbetsvetenskap. 2013:02. s.3. <http://www.perspectus.se/tj/publikationer/attmobiliseraboende.pdf>
- ⁵⁰ Broschyr: Tryggare Mänskligare Göteborg. http://www.tryggaremanskligare.goteborg.se/pdf/publikation/TMG_folder.pdf
- ⁵¹ Tryggare och Mänskligare Göteborg. <http://www.tryggaremanskligare.goteborg.se/index.html>
- ⁵² Ekonomiförvaltningen, Köpenhamns stad. <http://www.kk.dk/da/om-kommunen/forvaltninger/oekonomiforvaltningen>
- ⁵³ Sikker By program 2010-2014. <https://subsite.kk.dk/eDoc/OEkonomiudvalget/02-02-2011%2012.00.00/Referat/07-02-2011%2016.30.14/6097427.PDF>
- ⁵⁴ Lokaludvalg i Köpenhamn. <http://www.kk.dk/da/om-kommunen/demokrati-og-indflydelse/lokaludvalg>
- ⁵⁵ Gro Sandkjær Hanssen; Jan Erling Klausen; Marte Winsvold: Erfaringer med nærdemokratiske ordninger i Norden. Norsk institutt for by- og regionforskning. NIBR-rapport 2013:4. <http://www.ks.no/PageFiles/40878/rapport%20-%20n%C3%A6rdemokrati.pdf?epslanguage=no>
- ⁵⁶ Sikker By program 2014-2017. <http://www.kk.dk/da/om-kommunen/indsatsomraader-og-politikker/tryghed/sikker-by/sikker-by-programmet>